

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1932.

Första kammaren.

Nr 30.

Onsdagen den 27 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 146, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i 6 § lagen den 26 maj 1909 om tjänstgöringen i Kungl. Maj:ts lagråd m. m. ävensom Kungl. Maj:ts under andra huvudtiteln gjorda framställning om anslag för tillfällig förstärkning av arbetskrafterna i nedre justitierevisionen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt m. m. ävensom i ämnet väckta motioner. *Ang. höjning av automobils katten m. m.*

I en den 26 februari 1932 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 174, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt,
- 2) förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit,
- 3) förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1932, och
- 4) förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 261) om särskild skatt å automobilgummiringar.

Till utskottets behandling hade jämväl överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

- 1:o) de likalydande motionerna nr 337 i första kammaren av herr *Löfvander* och nr 491 i andra kammaren av herr *Johanson* i Hallagården m. fl.,
- 2:o) motionen nr 499 i andra kammaren av herr *Edberg*,
- 3:o) motionen nr 500 i andra kammaren av herr *Lindmark*,
- 4:o) motionen nr 501 i andra kammaren av herrar *Persson* i Grytterud och *Gustafson* i Kasenberg,
- 5:o) motionen nr 502 i andra kammaren av herr *Bengtsson* i Kullen,
- 6:o) motionen nr 503 i andra kammaren av herrar *Andersson* i Rasjön och *Pettersson* i Hällbacken, samt
- 7:o) motionen nr 504 i andra kammaren av herrar *Andersson* i Rasjön och *Pettersson* i Hällbacken.

Till behandling i samband med förevarande proposition hade utskottet funnit lämpligt att jämväl upptaga följande, under motionstiden vid riksdagens början väckta motioner, vilka hänvisats till utskottet, nämligen

- Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)
- 8:o) de likalydande motionerna nr 24 i första kammaren av herr *Nylander* m. fl. och nr 51 i andra kammaren av herr *Björkman* m. fl.,
- 9:o) de likalydande motionerna nr 179 i första kammaren av herrarna *Johan Nilsson* i Malmö och *Hjalmarsson* samt nr 245 i andra kammaren av herr *Winkler* m. fl. samt
- 10:o) motionen nr 219 i andra kammaren av herr *Björnberg*.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 174, icke kunnat oförändrad bifallas, och med anledning av de likalydande motionerna I: 179 av herrarna *Johan Nilsson* i Malmö och *Hjalmarsson* samt II: 245 av herr *Winkler* m. fl. ävensom motionerna II: 499 av herr *Edberg* samt II: 503 och II: 504 av herrarna *Andersson* i Rasjön och *Pettersson* i Hällbacken, samt med avslag å de likalydande motionerna I: 24 av herr *Nylander* m. fl. och II: 51 av herr *Björkman* m. fl., de likalydande motionerna I: 337 av herr *Löfvander* och II: 491 av herr *Johanson* i Hallagården m. fl., motionerna II: 219 av herr *Björnberg*, II: 500 av herr *Lindmark*, II: 501 av herrarna *Persson* i Grytterud och *Gustafson* i Kasenberg samt II: 502 av herr *Bengtsson* i Kullen, fatta beslut på sätt betänkandet under fyra med a)—d) betecknade punkter närmare utvisade.

På framställning av herr talmannen beslöts att betänkandet skulle företagas till avgörande punktvis med utskottets inledande hemställan sist.

Punkten a).

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt med den ändringen, att 5 § erhöles följande lydelse:

5 §.

Skatt utgår för helt kalenderår räknat med följande belopp:

- a) för motorcykel utan bivagn med femton kronor, då motorcykelns tjänstevikt icke överstiger sjuttiofem kilogram, men eljest med tjugo kronor;
  - b) för motorcykel med bivagn med trettio kronor;
  - c) för annan automobil, med ringar av mjuk kautschuk, med fjorton kronor för varje påbörjat tal av etthundra kilogram av automobilens tjänstevikt minskad med sexhundra kilogram, dock minst med sextio kronor;
  - d) för annan automobil, med ringar av annat ämne än mjuk kautschuk, med femtio kronor för varje påbörjat tal av etthundra kilogram av automobilens tjänstevikt; samt
  - e) för släpvagn efter den beräknade vikten av den största last och det största antal passagerare, varför släpvagnen är inrättad (maximilast):
    - om vikten understiger femhundra kilogram, med trettio kronor;
    - om vikten uppgår till femhundra men icke åttahundra kilogram, med sextio kronor; samt
    - om vikten uppgår till åttahundra kilogram, med etthundra kronor.
- För automobil, som är inrättad för och drives med tråkolsgas, utgår skatt med hälften av de i denna paragraf stadgade skattesatserna.

Vid betänkandet funnos fogade reservationer

- 1) av herrarna *Ericson* i Oberga, *Olsson* i Golvvasta och *Heiding*, vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen, att 5 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt skulle erhålla viss i reservationen angiven lydelse;

2) av herrar *Östergren*, *Hjalmarsson* och *Larson* i Tönnersa, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, varjämte reservanterna inom utskottet yrkat, att utskottet skulle under förevarande punkt föreslå riksdagen, att 5 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt skulle erhålla den avfattning, som i reservationen angivits.

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)

I den av herr Ericson i Obergå m. fl. anförda reservationen hade för 5 § c) förordats följande lydelse: »för annan automobil, med ringar av mjuk kautschuk, med fjorton kronor för varje påbörjat tal av etthundra kilogram av automobilens tjänstevikt minskad med åttahundra kilogram, dock minst med sextio kronor.»

I herr Östergrens m. fl. reservation hade för samma moment föreslagits följande avfattning: »för annan automobil, med ringar av mjuk kautschuk, med tio kronor för varje påbörjat tal av etthundra kilogram av automobilens tjänstevikt minskad med fyrahundra kilogram, dock minst med sextio kronor.»

Herr statsrådet **Hamrin**: Herr talman! Jag ber att få ge uttryck åt min tacksamhet för den behandling, som Kungl. Maj:ts förevarande proposition fått röna i bevillningsutskottet. Det är en lika komplicerad som vittomfattande proposition, och det är med tillfredsställelse jag kunnat konstatera, att bevillningsutskottet i stort sett anslutit sig till det förslag, som blivit framlagt.

Propositionen innebär, såsom kammaren tagit kännedom om, en betydande skärpning av bilskatterna, i det att den innehåller förslag om en skärpning av fordonsskatten, så att genom denna skulle komma att inflyta ett med 2 miljoner kronor förhöjt belopp, vidare en höjning av bensinskatten från 8 till 10 öre, vilken höjning beräknas inbringa en summa av ytterligare 8 miljoner, samt slutligen en höjning av gummiringsskatten från 2 kronor till 3:50 per kilogram, vilken förhöjning beräknas inbringa en ökad intäkt av 5 miljoner kronor.

Dessa förslag ha i stort sett blivit tillstyrkta av bevillningsutskottet. Endast i några detaljfrågor av mindre väsentlig betydelse har utskottet föreslagit vissa avvikelser från Kungl. Maj:ts proposition. Sålunda har bevillningsutskottet uppdelat den nya skatten på släpvagnar i trenne grupper i stället för att regeringsförslaget upptar två, och vidare har bevillningsutskottet föreslagit, att skatten på sådana automobiler, som drivas med tråkolsgas, tillsvidade skall utgå med hälften av de eljest stadgade skattesatserna.

Beträffande dessa ändringar ber jag, herr talman, att få meddela, att jag inte finner någon anledning att mot dem göra några erinringar. I det första avseendet anser jag t. o. m. utskottets förslag vara en förbättring av Kungl. Maj:ts.

Mot bevillningsutskottets tillstyrkan ha emellertid tvenne reservationer blivit avgivna. Den ena kräver en förändring av den fasta fordonsskatten, vilken innebär finansiellt sett att de sammanlagda intäkterna av skatteförhöjningarna skulle komma att reduceras med 3,375,000 kronor. Jag beklagar endast i detta sammanhang, att reservanterna inte föreslagit eller anvisat något sätt, på vilket man skulle kunna täcka detta i själva verket ganska betydande belopp. I viss mån nödgas jag göra samma erinran emot den andra reservationen, som också föreslår en minskning av fordonsskatten, men där man samtidigt föreslår att denna minskning skulle uppvägas genom en ökning av gummiringsskatten. I varje fall uppstår genom denna förändring en brist, som enligt gjorda beräkningar uppgår till i runt tal mellan 700,000 och 800,000 kronor.

Jag skall emellertid i detta sammanhang icke ingå på ett bemötande av de

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)

olika reservanternas förslag. Jag förmodar, att det blir anledning att återkomma till den saken under diskussionens lopp, och jag föreställer mig att representanterna för utskottet också komma att uppträda till försvar för utskottets framställning och bemötande av vad reservanterna anfört.

Jag skall i stället, herr talman, tillåta mig att med anknytning till några uttalanden, som blivit gjorda såväl i utskottets utlåtande som i reservanternas motivering, lämna kammaren några meddelanden, som avse att belysa det nuvarande statsfinansiella läget. Det uttryck jag syftar på, återfinnes såsom inledning till utskottets yttrande, däri utskottet med all rätt påpekar, att den av Kungl. Maj:t föreslagna skatthöjningen innebär en avsevärd ökning av den automobiltrafiken pålagda beskattningen. Reservanterna, särskilt de som avgivit den första reservationen, uttala sin tveksamhet, huruvida det under nuvarande ekonomiska konjunkturer är lämpligt att pålagga automobiltrafiken en så avsevärd skattebörd som i propositionen föreslagits. Jag måste emellertid för min del helt ansluta mig till det uttalande, som göres i utskottets motivering, då utskottet framhåller, att det är med hänsyn till det rådande statsfinansiella läget, som utskottet anser sig böra förorda en höjning av beskattning i den omfattning, som i propositionen föreslagits.

Herr talman! Det är ju alldeles uppenbart, att det inte kan vara något nöje att framlägga detta förslag. Det är tvärtom med den allra största tveksamhet, och jag kan gärna tillägga med vemod, som jag nödgas föreslå en så betydlig skatteskärpning som här ifrågakommer. Men förhållandet är, som jag strax skall påvisa, att inte blott denna skatteförhöjning är nödvändig, utan jag måste förbereda kammaren på, att det under riksdagens lopp blir en tvingande nödvändighet för Kungl. Maj:t att framlägga proposition till riksdagen om ytterligare skatthöjningar eller anvisandet av ytterligare betydande belopp.

När den nu löpande riksstaten uppgjordes, utgick jag ifrån, att konjunkturen under den tid, budgetåret omfattade, icke skulle bli i nämnvärd grad försämrad. Jag uttalade också den förhoppningen, att den depression, som man då redan kunde skönja, dock icke beträffande vårt land skulle bli så djupgående som i många andra länder. Tyvärr måste jag nu förklara, att jag i detta hänseende såg framtiden alltför optimistiskt, även om jag, som kammaren torde erinra sig, nedräknade en hel del inkomstposter, som vederbörande verkchefer beräknat till högre belopp. Oaktat detta visar det sig, att de beräkningar, som gjordes 1930 och som lågo sin grund för den statsverksproposition, som framlades inför förra årets riksdag, voro alltför sangviniska.

Det är ju ännu inte möjligt att framlägga några detaljerade siffror, som belysa budgetutfallet för budgetåret 1931/1932, men så långt ha vi kommit i riksräkenskapsverket och finansdepartementet, att det är möjligt att approximativt lämna uppgifter om, hur det budgetutfall ser ut, som inom kort kommer att föreligga. Om jag då börjar med beräkningarna på de olika inkomstposterna, torde det vara möjligt, att överskott komma att uppstå med ett par miljoner på tullmedlen, ett par tre miljoner på tobaksmonopolet, likaså ungefär samma belopp på telegrafverket, måhända något litet på vattenfallsverket och ett och annat hundratusental kronor på statens aktier. Däremot uppstår, enligt vad som framgår av de verkställda beräkningarna, underskott på stämpelmedel, vidare omkring 1 miljon på diverse inkomster, något underskott på postverket, ett betydande underskott på statens järnvägar och likaså ett betydande underskott på statens domäner.

Sammanräknar jag överskotten, torde dessa komma att stanna vid ett belopp av omkring 9 å 10 miljoner kronor, och sammanräknar jag underskotten, torde dessa uppgå till 18 eller 19 miljoner. I allt kan man beräkna ett totalt nettounderskott på omkring 10 å 11 miljoner på inkomstsidan. Men, mina herrar, det är ju inte blott denna siffra man har att räkna med, utan jämväl utgifts-

sidan, och därutinnan ha också vissa preliminära beräkningar blivit verkställda. Av dessa framgår att man har anledning befara, att ökningarna på utgiftssidan gå upp till ett belopp på ungefär 15 miljoner kronor. Jag nödgas därför lämna kammaren den upplysningen, att ett totalunderskott på den löpande budgeten av omkring 25 miljoner kronor torde komma att uppstå. Om man så vill, kan man från detta draga ett ökat överskott på rusdrycksmedelsinkomsterna på mellan 4 och 5 miljoner, men i varje fall kommer ett nettounderskott på omkring 20 miljoner kronor att uppstå. — Jag har redan påpekat, och jag vill ytterligare understryka, att det är preliminära beräkningar, som jag här delger kammaren, men jag tror dock icke, att de i någon större utsträckning komma att visa sig vara felaktiga.

Överskridandena på utgiftssidan på omkring 12 à 15 miljoner kronor komma till ungefär hälften på tvenne utgiftstitlar, nämligen på åttonde huvudtiteln, med 4 à 5 miljoner, samt 3 à 4 miljoner på oförutsedda utgifter. Däri finnas inrymda de 3 miljoner, som Kungl. Maj:t i december förra året anslag till arbetslöshetskommissionen.

Om jag alltså antar, att nettounderskottet stannar vid mellan 20 och 25 miljoner, med frånräknande alltså av ökningen av överskottet på rusdrycksmedlen, åstadkommer detta en belastning på kassafonden, som innebär att kassafonden strykes ned med mer än hälften, eller till ungefär 20 miljoner.

Det är givet, att beträffande det budgetförslag, som nu av riksdagen behandlas, är det endast rena gissningar man kan röra sig med. Men i alla fall är det uppenbart, därest inte något särskilt inträffar — ett konjunkturomslag ute i världen, som också återverkar på vårt land — att man med ledning av de siffror jag nu i sammandrag omnämnt också kan bilda sig en uppfattning om, huruvida de beräkningar, som ligga till grund för den finansplan, vilken framlagts vid årets riksdag, något så när hålla streck. Även härutinnan utgick jag ifrån såsom en förutsättning vid budgetens uppgörande, att något ytterligare försämrat konjunkturläge ej skulle inträda. Vad som sedan dess inträffat inte minst i vårt land ger emellertid anledning befara, att ett sådant försämrat läge inträtt, och som sträcker sina verkningar inte minst till den uppgjorda staten.

Beträffande denna fråga ha vi också att räkna med mera okända faktorer än kanske någonsin tillförne. Jag erinrar om, att inkomst- och förmögenhetsskatten i den framlagda finansplanen beräknats till 124 miljoner kronor. Jag hysar alltså den förhoppningen, att denna siffra skall visa sig vara hållbar så tillvida, att de avgivna deklarationerna till inkomst- och förmögenhetsskatt komma att uppvisa minst detta belopp — i varje fall skulle jag vilja hoppas icke därunder. Men vad som sedan dess inträffat återverkar givetvis på själva skatteuppbörden, jag fruktar till och med i en ganska avsevärd utsträckning.

När jag erinrar om, att i finansplanen räknats inflytande skatter med 93 procent, förstår var och en att denna siffra kan komma att sjunka avsevärt på grund av de omständigheter, som inträffat sedan finansplanen och budgetförslaget framlades. Den sista siffra, som i detta hänseende är känd, är 94.6 procent, vilken gäller skatteintäkterna 1930. I budgetförslaget nu har alltså räknats med en så hög procentsiffra som 93, och det är denna siffra, som jag menar kan komma att påverkas av händelserna i större eller mindre utsträckning, liksom de jämväl kunna återverka beträffande den beräknade inkomsten av den extra inkomst- och förmögenhetsskatten.

Om jag skall något söka exemplifiera detta, vill jag erinra om, att de stora bolag, som råkat i ekonomisk misär, representera en betydande del av det sammanlagda taxerade beloppet av samtliga svenska bolag. Jag har låtit göra en undersökning rörande denna sak och vill nämna för kammaren, att enligt 1931 års taxering voro åsyftade bolag jämte de personer, för vilka för närva-

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.

(Forts.)

rände det kända moratoriet gäller, upptaxerade till inkomst- och förmögenhetsskatt för ett belopp av 73.887,000 kronor, vilket skulle innebära en statskatt av 5,670,000 kronor. Tar jag endast bolagens taxerade belopp och jämför det med samtliga svenska bolag, kommer jag till det resultatet, att dessa skattat för en inkomst, som överstiger 10 procent — det är någonting mellan 10 och 12 — av samtliga svenska bolag. Nu vill jag emellertid skynda mig att tillägga, att vid beräkningen av inkomst- och förmögenhetsskatten förra hösten räknade jag generellt med en väsentlig nedsättning av taxeringsbeloppen, icke mindre än med omkring 30 procent. Detta inverkar naturligtvis fördelaktigt så tillvida beträffande beräkningarna för dessa bolag, att man däri- genom redan eliminerat en del av den stora skatteintäkt, som man efter 1931 års taxering hade att räkna med.

Jag fruktar emellertid, att man beträffande denna post på 124 miljoner kronor, som utgår enligt inkomst- och förmögenhetsskatteförordningen, har att räkna med i varje fall inte högre utan lägre belopp.

Med avseende sedan på de andra stora posterna är det givetvis ännu svårare att bedöma i vad mån de komma att lämna vad som beräknats i budgetförslaget. Tullmedlen exempelvis uppges ju för det löpande året komma att inflyta med ett belopp av 140 miljoner, men jag erinrar om att tullmedlen i det framlagda budgetförslaget äro beräknade till 152 miljoner, varvid hänsyn givetvis tagits till de extra tullförhöjningar, som riksdagen på Kungl. Maj:ts framställning i början av sin session beslutade. Men om depressionen sätter in allt hårdare, är det uppenbart, att denna siffra på 152 miljoner är mycket problematisk.

Det är också ganska sannolikt att man på andra mindre inkomstposter räknat i överkant, enligt vad förhållandenas utveckling ger vid handen. Detta är fallet framför allt beträffande statens järnvägar. Jag räknade beträffande det löpande budgetåret med en nettoinkomst på 26 miljoner, och måste nu konstatera att detta är icke mindre än 9 miljoner för högt beräknat — ja därutöver. För det löpande budgetåret torde det komma att inflyta mellan 16 och 17 miljoner kronor. I det nu framlagda budgetförslaget har jag räknat med en nettoinkomst på 23 miljoner. Det behövs alltså en betydande omkastning och förbättring i konjunkturerna för att en sådan inkomstsiffra skall kunna uppnås, och jag menar därför att försiktigheten bjuder att nedräkna dessa 23 miljoner högst väsentligt. Kan man bibehålla samma siffra, varmed beloppet beräknas inflyta för det löpande budgetåret, skulle detta enligt min uppfattning vara det allra högsta. De senaste månadernas resultat för statens järnvägar utvisar emellertid, att man knappast kan räkna ens med 17 miljoner, utan med en åtskilligt lägre siffra.

I viss mån gäller detta resonemang också inkomsterna från domänverket, som i det framlagda budgetförslaget beräknas till 3.5 miljoner kronor. För det löpande budgetåret beräknades de till 9 miljoner, medan beloppet i verkligheten torde stanna vid siffran 3.9 miljoner. Det har alltså uppstått ett betydande underskott på denna inkomsttitel i den löpande staten. Huruvida man kan fasthålla vid den siffra, som nu är framlagd på 3.5 miljoner, kan jag för ögonblicket icke uttala mig om.

Skulle jag beträffande den stat, som nu behandlas av riksdagen, våga göra något uttalande, skulle det närmast resultera däri, att man måste tänka sig en ganska väsentlig nedskrivning av de siffror, som beräknats på inkomstsidan. Beträffande utgiftssidan har det varit så under alla år, vågar jag säga, att hur väl man än räknat upp förslagsanslagen och hur noga man än sökt avväga dem, har det alltid uppstått underskott, i det att beloppen på utgiftssidan blivit överskridna. En sammanställning för de senaste fem årens utgifter visar också en genomsnittlig siffra av 14 å 15 miljoner kronor i brist, och även om jag hoppas att vare sig budgetåret 1931/1932 eller budgetåret 1932/1933

skall komma upp till en så hög siffra, menar jag att man i varje fall har att räkna med ett underskott.

Under sådana förhållanden är det klart att man redan nu kan konstatera, att vad som återstår av kassafonden i slutet av juni i år, d. v. s. vid övergången till det nya budgetåret, icke kan räcka till för att fylla de brister, som uppstå på inkomstsidan, ej heller täcka de brister, som uppstå på utgiftssidan. Därtill kommer att en betydande ökning på utgiftssidan uppstår därigenom, att anslaget till arbetslöshetens lindrande höjes med ett belopp av 5 miljoner kronor; proposition i ämnet kommer sedermera att avlämnas till riksdagen.

Det är inför detta läge, herr talman, som jag gör gällande, att riksdagen *måste*, såvitt vi icke med nödvändighet skola gå emot ytterligare *betydande* skattehöjningar, visa den allra största återhållsamhet, när det gäller nya eller höjda anslag.

Man kan naturligtvis ha rätt att redan nu framställa den frågan, varifrån pengarna skola tagas för att täcka de underskott varom jag talat. Jag skall icke vid detta tillfälle lämna något svar på en sådan fråga. Jag vet ju att man förmenar att det finns fonderade medel, som kunna tagas i anspråk. Jag skall inte göra något bindande uttalande rörande denna sak, men vill dock påpeka, att inte minst våra stora lånefonder få en synnerligen kännbar påfrestning av depressionen och konjunkturerna. Och att då fullkomligt sopa rent, synes mig vara en politik, som icke är att rekommendera.

Jag vill sluta, herr talman, med en maning, som jag så ofta har riktat till riksdagen och som jag känner det vara min plikt att göra även vid detta tillfälle. Vi måste se till att reva seglen i tid, för att använda ett uttryck som häromdagen återfanns i det socialdemokratiska huvudorganet. Detta är den enda sunda regel vi kunna följa, och jag manar alltjämt riksdagen och varje parti att följa den uppmaningen, tills vi ha kommit ur de nuvarande svårigheterna. Och skulle vi hänge oss — eller åtminstone jag för min del — åt alltför stor pessimism, anser jag dock att det är bättre att reva seglen en smula för mycket än att riskera att man låter det hela gå i sank.

Det är mot denna mörka tavla, herr talman, som jag vill se jämväl det förslag, som vi nu gå att behandla, och jag kan inte tänka mig att kammaren vill följa vare sig den ena eller den andra av reservationerna utan biträda det förslag, vartill bevillningsutskottet har kommit.

Herr Hjalmarsson: Herr talman! Det är inte med så värst stor entusiasm, som bevillningsutskottet har tillstyrkt denna av Kungl. Maj:ts föreslagna skattehöjning, men med hänsyn till det budgetära läget har ju utskottet icke haft någon annan väg att gå än att tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition. Medan man inom utskottet varit enig om att tillstyrka förslaget i princip, har man däremot i fråga om medlens fördelning icke kunnat nå full enighet. Förslaget innebär ju i realiteten en höjning av tre skatter, nämligen fordonsskatten, bensinskatten och gummiringsskatten. I den kungl. propositionen har man räknat med att höjningen av fordonsskatten och gummiringsskatten sammanlagt skulle uppgå till 7 miljoner kronor. Detta belopp har fördelats så, att 2 miljoner lagts på fordonsskatten och 5 miljoner på gummiringsskatten. I den kungl. propositionen hävdas den uppfattningen, att automobiltrafiken bör besträda kostnaden för vägväsendet i förhållande till de utgifter, som detta drabbas av genom biltrafiken, och jag tror också, att denna grundprincip är riktig. Men därav synes mig också följa, att den principen bör tillämpas, även då det gäller att fördela beloppet på de tre olika skatterna. När det gäller exempelvis fordonsskatten, är det väl ändå inte riktigt, att den som använder en bil mindre, skall ha lika stora skatteutgifter därför, som en annan, som kanske har sin bil i ständig trafik. Den förre sliter vägarna

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)

mindre och borde väl därför komma litet lindrigare ifrån denna skatt än den som dagligen kör på vägarna. Man frågar sig då, hur avvägningen bör ske, och det synes mig vara en god princip, att man i stället lägger den tyngsta beskattningen på gummiringarna och uttager en mindre del av beloppet genom fordonsskatten. Därigenom kommer den som använder bilen mindre också lindrigare ifrån skatten.

Inom utskottet har jag varit med om att avgiva en reservation, vari man tar sikte på vad jag här anför. Genom ett bifall till denna reservation åstadkommes en rättvisare fördelning mellan innehavarna av olika motorfordon. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har häremot gjort gällande, att ett bifall till reservationen skulle medföra en minskning av den totala skatteinkomsten. Så är ju emellertid icke fallet. Reservanterna gå ett steg längre, när det gäller gummiringsskatten, än Kungl. Maj:st har föreslagit, och den brist, som uppstår i fordonsskatten, kommer att täckas genom den ökade inkomsten av gummiringsskatten.

Mot oss reservanter har också framhållits, att vårt förslag särskilt gynnar lyxbilarna. Men vad är egentligen en lyxbil? Det är, säger man, en bil, vars ägare icke dagligen använder densamma. Om en tjänsteman, som har långt till sitt arbete, köper en bil, som han kör exempelvis morgon och kväll, skulle han alltså inneha en lyxbil! Om en lantbrukare behöver köra till ett stadssamhälle ett par gånger i veckan med sina lantbruksprodukter och de övriga dagarna i veckan inte har så stort bruk av bilen, skulle han också kunna sägas ha en lyxbil! Detsamma gäller en prästman på landsbygden, som i stället för att om söndagarna fara efter hästskjuts anskaffar en bil och med den kör till de olika församlingarna. Icke heller i det fallet tror jag, att man kan påstå, att vederbörande har en bil blott för lyxens skull. Men man pekar på de stora lyxbilarna, vilkas ägare i regel hålla sig med anställda privatchaufförer, och framhåller, att vårt förslag skulle gynna dem. Ja, jag tror inte, att dessa bilar stå stilla i garaget, i varje fall icke i den utsträckning som de bilar, vilkas ägare äro sina egna privatchaufförer. Men även om det kan sägas, att vårt förslag bereder en lindring i beskattningen av de stora lyxbilarna, är det rimligt, att man även tar hänsyn till de fall de faktiskt slita vägarna mindre.

Reservanterna ha också tagit sikte på en annan omständighet. Den beskattning, som man här gått in för, har ju väckt rätt stark opposition. Det är högst sannolikt, att åtskilliga bilägare i ren desperation komma att avyttra sina bilar, och detta i sin tur kommer att bidra till att de beräknade 15 miljonerna icke inflyta i statskassan. Om man icke rubbar på fordonsskatten för personbilarna utan lägger höjningen på ringskatten, tror jag, att vederbörande mycket lättare komma att finna sig i skatteförhöjningen, än om man lägger den på de tre olika skatteobjekten.

Jag vill särskilt understryka, att ett bifall till den av herr Östergren och mig och herr Larson i Tönnersa avgivna reservationen i realiteten icke innebär en sänkning av de inkomster, som man från Kungl. Maj:ts sida har räknat med.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den av herr Östergren, mig och herr Larson i Tönnersa avgivna reservationen.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag har begärt ordet för att till protokollet anmäla en mot utskottet avvikande mening på denna punkt och för att motivera denna min ställning. Det är möjligt, att kammaren och riksdagen äro beredda att nu taga den väldiga skatt, som här är ifrågasatt, men i varje fall skall det då icke saknas en röst, som varnar för den linje man nu är inne på och som jag för min del finner synnerligen betänkelig.

Jag kan mycket väl förstå herr finansministerns ställning. Han befinner sig i en föga avundsvärd situation, det måste vi alla erkänna, och att han gör sitt allra yttersta för att söka skaffa inkomster till statskassan, är hans plikt och skyldighet, som vi icke kunna tadla honom för. Snarare kan man säga, att det skulle vara mycket illa, om vi hade en finansminister, som icke gjorde allt vad han kunde för att skaffa behöfliga inkomster. Jag kan för min del också i mångt och mycket instämma i vad han här har sagt om nödvändigheten av att spara, ehuru jag kanske icke är överens med honom om vilka områden man framför allt bör spara på. Jag anser för min del t. ex., att det är en fullkomlig orimlighet, att vi i ett sådant beträngt läge som det vi för närvarande verkligen ha att genomkämpa skola ha en militärbudget, som går upp till 130 miljoner kronor. Där borde man framför allt ha varit förtänksam och insett, att i en sådan situation borde man ha gjort mycket avsevärda besparingar i stället för att nöja sig med att endast något litet nagga i kanten och huvudsakligen skjuta på framtiden en del budgetära utgifter.

*Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)*

Vad som emellertid gör mig betänksam emot det föreliggande förslaget såväl från Kungl. Maj:ts som från utskottets sida är, att jag ingalunda är säker om att denna väldiga skatt på i genomsnitt 27 procent på ett trafikmedel verkligen kommer att ge den valuta i statskassan, som herr finansministern och utskottet beräknat. Jag tror, att det är en alltför våldsam stegring och att det kommer att bli ett bakslag, i det att många bilägare, många ägare av motorbussar och av andra motortrafikmedel komma att nödgas nedlägga eller att avsevärt inskränka sin verksamhet, varigenom det för det första icke blir den beräknade behållningen i statskassan och för det andra åstadkommes en ganska betydande arbetslöshet, som sedan kommer att återverka på såväl statens som kommunernas utgifter till arbetslöshetsunderstöd och till fattigvård. Det är nog icke obekant för herr finansministern, att en ofantlig mängd arbetslösa industriarbetare slagit sig på biltrafik och ha ett om än mycket knappt levebröd på transport av varor och transport av passagerare. Om man så väsentligt ökar skatten, som här blir fallet, kommer det säkerligen att medföra mycket betydande svårigheter för dessa människor.

Men därtill kommer, att en ytterligare skattebelastning i alldeles särskilt hög grad kommer att medföra risk för att de, som i större utsträckning befordra passagerare, enskilda ägare av motorbussar och motorbussbolag, komma att se sig nödgade att höja avgifterna och därigenom belasta en redan nu av kristiden mycket hårt träffad allmänhet, icke minst arbetarna i och omkring de stora städerna och industrisambällena. Det kan inte vara till något gagn. Jag ser, att herr finansministern avvisar detta med en handrörelse. Jag tror icke, att han i det fallet är väl underrättad. Jag kan berätta för herr finansministern, att vi i Stockholms stads spårvägsbolag gjort en utredning rörande de ökade utgifter, som den föreslagna skatten skulle komma att åsamka Stockholms stads bussar. Den visar, att det skulle bli en avsevärd merbelastning och att vi skulle nödgas företaga en höjning av taxorna. Jag tror, att så icke blott är fallet med Stockholms stad utan kanske även med åtskilliga andra ägare av större trafikföretag. Vi kunna sålunda icke annat än beklaga, att ett sådant steg som det här ifrågasatta kommer att tagas.

Det är vidare att märka, att man icke kan veta, om ej bensinpriserna komma att stiga i ganska väsentlig mån. Utskottet har i sin motivering framhållit, att skatten icke blir så betungande, just därför att vi ha låga bensinpriser. Men man vet icke, huru länge den hejdlösa konkurrensen mellan oljebolagen och olje-trusterna kommer att äga rum. Om en väsentlig stegring i bensinpriserna kommer till stånd, kommer det att i mycket hög grad inverka ytterligare fördyrande och försvårande för motortrafiken.

Då är frågan: är det under sådana förhållanden klokt att genom dessa re-

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)

striktioner lägga ett avsevärt hinder i vägen för utvecklingen av ett samhällsnyttigt trafikmedel? Även om man beaktar vissa hänsyn till järnvägarna, undrar jag, om det kan vara klokt, att staten genom ett dylikt inskridande försöker gynna det ena trafikmedlet på det andras bekostnad.

Man måste också säga sig, att vi åtminstone borde ha kunnat avvakta den utredning rörande vägväsendet och dess förhållande till motortrafiken, som riksdagen har begärt och som efter vad utskottet meddelat pågår. Varför skulle man icke kunna avvakta denna utredning och verkligen få papper på hur stor belastning biltrafiken medför för vägväsendet. I själva verket betyder det ju endast, att man nu överflyttar en utgift för vägväsendet från staten till en del av dem som trafikera vägarna, nämligen innehavarna av motorfordon. Men vi ha ännu icke den utredning klar, som skulle erfordras för att vi exakt och rättvist skulle kunna avgöra, hur stor denna belastning bör vara.

Jag vill påpeka en omständighet, som icke har så stor betydelse, men som dock är symptomatisk för hur förhastat man går tillväga. Det säges, att principen är den, att vägslitningen skall ersättas av motortrafiken i den proportion, som man anser vara rättvis. Vi ha emellertid en mycket stor grupp av motorägare, som icke slita vägarna, men som ändå drabbas av denna skatt. Det är alla de arbetare i städer och andra samhällen, som skaffa sig motorbåtar i stället för små sommarnöjen och som drabbas av denna skatt. Man måste i alla fall säga, att denna belastning icke kan motiveras med en hänvisning till motorismens samband med vägväsendet. Den kan icke heller motiveras med att det är fråga om en lyxskatt, och det säges icke heller vare sig i propositionen eller i utskottets utlåtande. Antalet sådana arbetare är enbart i Stockholm många tusen, och i Sveriges alla städer och industrisamhällen uppgå de sannolikt till många tiotusental. För dem betyder denna skatt en mycket stor och kännbar utgift. De ha för sin hälsa och trevnads skull förvärvat en motorbåt, som de ha i stället för ett sommarnöje för att komma ut i naturen och där hämta hälsa och krafter. Inte skall man väl vara med om att beskatta denna för folkhälsan och trevnaden nyttiga institution och nyttiga tradition, som börjat uppstå. Det förefinnes i varje fall från en av bevillningsutskottets ledamöter ett särskilt yttrande på denna punkt. Jag förvånar mig över att icke hela bevillningsutskottet har kunnat gå med på ett sådant uttalande. Men i varje fall vill jag hoppas, att den utredning, som sker på denna punkt, så snart som möjligt kommer att bliva färdig, så att situationen åtminstone i detta avseende blir klarlagd.

Jag kan för min del på de skäl, som jag sålunda anfört, icke finna, att det är klokt för staten eller välbetänkt med hänsyn till utvecklingen av ett viktigt trafikmedel, att vi gå den väg, som här föreslagits, och föregripa den utredning, som pågår men som ännu icke är slutförd. Jag förstår, att många komma att fråga: men var skola vi då taga dessa pengar ifrån? Var skola vi taga de 15 miljoner kronor, som finansministern önskar och med rätta kräver — och han kommer ju att kräva mera till! Ja, den frågan är naturligtvis icke lätt att besvara. Men om man icke är säker på att denna beskattning över huvud kommer att ge det beräknade beloppet och att den är nyttig, måste det väl vara riktigare och klokare, att man i avvaktan på utredningen i motsvarande mån höjer den direkta skatten i stället för att i ett outrett läge föregripa den utredning, som vi vänta på och som vi böra avvakta.

Sedan vill jag i detta sammanhang hemställa till herr finansministern, huruvida han icke skulle vilja tala med sin vän och kollega försvarsministern och fråga honom, om han verkligen fortfarande anser, att det kan vara klokt, att den väldiga militärmanöver, som är planerad till hösten, som ju enligt tidningarna är den största vi någonsin ha haft i vårt land och som lär bli en av de dyrbaraste vi någonsin ha haft, bör äga rum under ett sådant finansiellt läge

som det nuvarande. Jag undrar också, huruvida det icke vore lämpligt, trots att staterna för militärväsendet i väsentliga delar äro fastställda, att regeringen togo under förnyad omprövning, huruvida det dock icke vore möjligt att genom inskränkningar och indragningar på detta område ernå besparingar, som åtminstone i någon mån kunde bidra till att förbättra det statsfinansiella läget.

*Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)*

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Det framgår ju av bevillningsutskottets betänkande, att vi ingalunda gått till beslut i denna fråga utan att vi ha beaktat, såsom även betonats i utlåtandet, att den föreslagna skatthöjningen är högst avsevärd. Det är ju tydligt, att om icke det budgetära läget varit sådant, att den varit nödvändig, hade det kunnat vara anledning till att försöka göra några prutningar. Men jag förutsätter också, att om icke det budgetära läget varit sådant som det är, hade väl icke förslaget lagts fram i den form det fått från Kungl. Maj:ts sida.

Det har icke kunnat inom utskottet anvisas något sätt, varpå man skulle kunna täcka de brister, som skulle uppstå, i fall man prutade på de beräkningar, som gjorts i den proposition, som ligger till grund för det föreliggande betänkandet. Den siste äradé talaren har ju visserligen här funderat över huruvida det icke vore möjligt att på andra vägar, såsom genom ökning av den direkta inkomst- och förmögenhetsskatten, få in högre belopp till statskassan. Men jag tror, att läget är sådant, att även dessa skatteköllor komma att i ökad utsträckning tagas i anspråk, så långt som det kan anses vara tillrädligt.

Vidare har man ju inom utskottet funderat över huruvida man genom att lätta på utgifterna skulle bliva i tillfälle att nöja sig med en något mindre skatt. Men om man då tänker på vad ifrågavarande penningmedel i främsta rummet skola användas till, nämligen vägarnas underhåll, torde ingen vilja reflektera på att man skulle gå in för att minska det procentuella bidrag till vägarnas underhåll, som nu utgår av automobilskattemedel. Detta har ju under de senaste åren ökats i flera etapper, men jag tror, att vägunderhållet är så pass betungande för väghållningsdistrikten i olika delar av landet, att det icke skulle ha blivit någon större anslutning till förslag om en sådan minskning.

Då hade man stått inför möjligheten att, om man hade fått in mindre belopp, bygga nya vägar, bredda och förbättra vägarna i ett något saktare tempo än för närvarande sker, och jag skall villigt erkänna, att om det varit endast för den sakens skull, skulle man kunnat tänka på att, trots behovet av att få nya vägar samt att få gamla vägar breddade och förbättrade, minska något på takten. Men då kommer man till det spörsmålet att arbetstillgången i stället förminskas; och jag tror icke, att någon vill reflektera på att ordna det så för närvarande att följden skulle bli, om man här hade ett mindre antal miljoner till förfogande, att man finge lämna ett högre belopp till arbetslöshetsanslaget, då det ju bleve samma krav på statskassan för att täcka detta belopp.

Dessa olika synpunkter ha gjort, att utskottet stannat för att tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Det har anförts att skatten skulle kunna i och för sig anses vara för högt tilltagen. Men med hänsyn till vägsnitningen och om man gör en jämförelse med utländska förhållanden, tror jag icke att det kan påstås, att man kommit över den gräns som kan anses lämplig. Vi böra taga i betraktande den utredning, som skulle söka konstatera dessa förhållanden, och vi få även tänka på den starka konkurrens som bilarna mer och mer utöva gentemot andra trafikmedel, t. ex. järnvägarna; det är då naturligt att bilarna få betala viss andel

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.

(Forts.)

för vägslitningen och för de förmåner som biltrafiken har. Jag vill bestämt konstatera, att den avsevärda förbättring av vårt vägväsen, som skett under de senare åren, har lämnat full kompensation för den ökning i bilskatten som hittills blivit pålagd. Om man tänker sig en sju, åtta eller tio år tillbaka och gör en jämförelse mellan det tillstånd, i vilket vägarna befunno sig då, och det tillstånd, i vilket de numera befinna sig, tror jag, att varje bilägare med erfarenhet måste erkänna, att den skatt han betalar får han mycket god valuta för. Det blir högst betydligt mindre slitage av fordonen och gummiringarna, och åtgången av bensin minskas också, då vägarna befinna sig i det skick, vari de nu befinna sig, mot vad som skulle vara fallet, om vägarna nu befunno sig i samma skick, som de gjorde för åtta à tio år sedan. Jag tror, att det nationalekonomiskt sett är riktigt — jag har betonat det inom bevillningsutskottet, och jag vill även betona det här i kammaren — att vårt land försöker hålla sig med goda vägar. Det material, som användes till bilar och bildelar, importeras till allra största delen och för högst avsevärda belopp; likaså importeras sådana varor som gummi och bensin, och i den mån vi kunna minska åtgången av dessa materialier genom att vi ha goda vägar, måste det anses vara för vår handelsbalans och vår nationalekonomi en riktig utveckling. Vägunderhållet kunna vi göra med egen arbetskraft, och det material som behövs för detta underhåll tillverkas till största delen inom landet.

Herr Ström gjorde en erinran, som jag tillåter mig i korthet bemöta. Han sade, att bensin åtgår till en hel del ändamål som icke ha med vägtrafiken att göra. Motorbåtar få betala ett högt pris för bensin, men de ha icke något gagn av att vägarna förbättras. Det är visserligen sant, att så är förhållandet, men det är omöjligt att avväga förhållandena så, att man kan giva restitution åt var och en liten avnämare av denna vara. Vi få tänka på att även de vid vissa tillfällen ha gagn av goda och bra vägar.

Jag vill göra en jämförelse. Man kan tänka sig att en bilägare kör på enskilda vägar, och man kan icke restituera den bensin som därvid åtgår, utan man får låta det ena jämna ut det andra. Om man undersöker hithörande förhållanden, finner man många jämförande exempel med vad herr Ström framhöll och med det som framhålles i det särskilda uttalande, som fogats till utskottets betänkande av utskottets vice ordförande.

Jag skall nu med några ord bemöta reservanternas framställningar. Herr Hjalmarsson sade, att han ansåg att man skulle taga hänsyn till bilarnas användning och att det icke vore riktigt att pålagga så hög beskattning å fordonen, utan att man i stället borde höja gummiringsskatten. Jag vill då lämna den upplysningen, att gummiringsskatten höjts med 75 procent och att fordonskatten höjts med endast omkring 11 procent, och det är i enlighet med de direktiv som riksdagen tidigare givit. Det förefaller mig som om herrar reservanter hade anledning att vara belåtna med den avvägning som sålunda skett. Jag vågar säga, att det förefaller mig som om det icke skulle finnas någon särskild anledning att avväga skatten på det sätt, att man därigenom onödigtvis uppmuntrar människorna att skaffa sig bilar. Om man ser saken från allmän, nationalekonomisk synpunkt, kan det icke anses vara någon önskvärd utveckling, att man köper bilar antingen man behöver dem eller ej. Det är visserligen mycket angenämt och gentilt att ha egen bil, men man har ingen anledning att särskilt uppmuntra folk att köpa bilar, allra minst nu, då det finnes god tillgång på busslinjer och hyresbilar, som stå till förfogande. Den enskildes ekonomi mår mången gång bättre av att man betänker sig mer än en gång, innan man köper egen bil.

Vidare har det framhållits, att denna skatt skulle vara så tilltagen, att man kunde beräkna att skattebeloppet icke skulle komma att inflyta. Ja, det ha vi ingalunda förbisett inom bevillningsutskottet. Jag vill erinra om att de be-

räkningar som gjorts gått till rätt avsevärt högre belopp än vad som slutligen faststälts såsom antagligt. Men med hänsyn till depressionen har man ansett att det skulle vara tillrådligt att räkna försiktigt, i synnerhet då depressionen är så svårartad som den nu är. Det kan hända att den blir så svårartad, att det icke kan räcka till den ökning som beräknats, men det kan icke hjälpas, man får taga in vad som inflyter och i kommande beräkningar får man anslå något mindre belopp till vägarna, ifall man icke finner anledning att ytterligare avväga förhållandena.

*Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)*

Den reservation, som framförts av herr Ericson i Obergå m. fl., innebär, att det belopp, som skulle inflyta, högst väsentligt skulle förminska, men då reservanterna icke angivit, varifrån man skulle taga beloppen, som erfordras för att täcka uppstående brist, kan jag för min del icke tillråda kammaren att reflektera på att bifalla den reservationen.

Vad beträffar herr Hjalmarssons med fleras reservation är det visserligen sant, att dessa reservanter föreslagit en kompensation i för den av dem påyrkade minskningen i fordonsskatten, i det att de förordat en höjning av gummiskatten, men som jag tidigare framhållit, tror jag, att Kungl. Maj:ts och utskottets förslag är bättre avvägt än reservanternas.

Herr talman, med dessa ord ber jag få hemställa, att kammaren ville bifalla utskottets förslag.

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag har deltagit rätt mycket i bevillningsutskottets behandling av denna fråga, har jag icke kommit att vara närvarande vid det tillfälle, då utskottet fattade sitt beslut, och jag ber därför att få begagna tillfället här att med några ord angiva de synpunkter på frågan, som komma mig att rösta för utskottets förslag.

För min del har jag ställt mig synnerligen tveksam från första början, ja rent av motvillig mot varje ytterligare ökning av automobilskatten. Genom den, så kallade landshövdingmotionen i föl höjdes skatten å bensin med 8 miljoner kronor. Den höjning som nu skall beslutas belöper sig till 15 miljoner kronor, och det gör tillsammans en höjning av beskattningen å biltrafiken med 23 miljoner kronor inom loppet av två år. Det är ett oerhört stort belopp detta, och det är alldeles otvivelaktigt enligt min mening att på många håll komma dessa höjningar att vålla svårigheter för den näring som består i att bedriva olika slags automobiltrafik, fraktande av gods och personer på landsvägarna med hjälp av automobil. Det antal personer, som lever på denna landsvägs trafik, torde uppgå till åtminstone 100,000 huvudpersoner så att säga, oeräknat de personer mot vilka dessa huvudpersoner ha försörjningsplikt, familjemedlemmar och andra; och en för hård åtstramning av motortrafikens livsvillkor kommer, såsom herr Fredrik Ström framhöll, otvivelaktigt att medföra arbetslöshet. Det har emellertid icke lyckats mig eller någon annan att finna en utväg vid sidan av den som är föreslagen av herr finansministern för att täcka dessa 15 miljoner kronor. Man skulle kunna tänka på en höjning av inkomst- och förmögenhetsskatten, men det hjälper icke från den synpunkt som är gemensam för herr Ström och mig, nämligen hänsynen till selsättningsgraden av arbetskraft i landet. Det är faktiskt på det viset, att en stor del av vår industri för närvarande icke kan betala räntorna på sina lån utan måste låna pengar till dessa, och de få även låna pengar till betalning av redan debiterad, nu under året förfallande skatt på tidigare årsinkomster. Det är uppenbart att en mängd sådana företag genom en väsentlig ökning av skatten kommer att råka i svårigheter för framtiden, och det kan också medföra betydande arbetslöshet. Även när det gäller enskilda, kan en höjning av den allmänna skattebördan medföra en minskning i den mån, i vilken man för

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.

(Forts.)

personligt bruk använder automobil och således också leda till ett dåligt resultat från arbetslöshetssynpunkt.

För min del har jag följaktligen nödgats att acceptera den kungliga propositionen i den form utskottet givit densamma, ehuru det har skett med både högt uttalade och tysta protester. Att jag går med utskottet, hindrar mig emellertid icke att till herr finansministern och även till min högt ärade förman, herr kommunikationsministern, rikta en vädjan att de måtte ha ögonen inriktade på det problem som ligger bakom hela denna fråga, nämligen vårt vägproblem. Det är alldeles riktigt som utskottets ärade ordförande sade, att goda vägar och tillräckliga vägar äro ett livsvillkor för vårt land; men även av de bästa ting kan man få för mycket, och enligt min uppfattning är det fullständigt orimligt att fordra, att automobiltrafiken skall betala underhållet av de många och långa kulturvägar, som man på sista tiden byggt, vägar utan någon som helst ekonomisk betydelse, tillkomna endast för att tjäna ett litet fåtal glest boende människor. Dessa vägar slitas knappast av automobiltrafiken i någon nämnvärd omfattning, men även om vägar icke begämnas kosta de som bekant pengar för underhåll. De skäras sönder av vårfloden, och trummorna frysa sönder under vintern, och allt möjligt sådant inträffar. Det kommer ett underhåll å alla våra vägar som är oberoende av den trafik som bedrives på dem. Det kan vara riktigt, att på de för automobiltrafik viktiga vägarna automobiltrafiken skall betala även detta, så att säga, bottenunderhåll av vägarna, men för kulturvägarna är det nödvändigt att statsmakterna få taga denna del av underhållet på sig. Eljest kan man slutligen komma därhän, att man råkar i samma sax som man fastnade i uti Ryssland på sin tid och som vi delvis råkat i även i västerlandets civiliserade länder, när det gäller förhållandet mellan olika produktionsgrenar. Lantbruket har länge lidit av att det har haft för små inkomster i förhållande till priset på industriprodukterna. Vi få icke styra så till här i landet, att vi få så många vägar att underhålla med automobilskatten, att automobiltrafiken blir en oekonomisk hantering och att den därför kommer att avtaga i de trakter, där den eljes skulle ha sina bästa förutsättningar. Här i Sverige ha vi, enligt vad det upplysts, en kilometer väg på 82 invånare, och vi ha här ett bland de längsta vägnät i världen i förhållande till folkmängden; under denna svåra tid måste vi tillika bygga ytterligare många och långa vägar för att lindra arbetslösheten. Att minska vägbyggandet nu, låter sig icke göra. Min vädjan gäller alltså, att man må beakta, att, då de tillfälliga svårigheterna blivit övervunna, man får ålägga sig måtta även i vägbyggandet, i den mån staten icke ur kultursynpunkt är villig att betala kostnaden för vissa vägars anläggande och underhåll.

Med uttalande av detta ber jag, herr talman, om ock med all reservation, att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr Löfvander: Herr talman! Då jag är motionär i denna fråga, ber jag att här i kammaren få säga några ord.

Det är ju självklart, att den skärpning av automobilskatten som här är föreslagen kommer att bli ganska kännbar för den del av landsbygdens befolkning som har dåliga järnvägsförbindelser. Man har under årens lopp skaffat sig billiga bilar, och man har nytta av dessa bilar, då man skall färdas till de platser, där man skall avsätta sina produkter. Det har gått in i den allmänna ordningen, att man skall ha automobil, och man är beroende av att dessa fordon icke beläggas med för hög skatt och att icke frakter och priserna på de förnödenheter, som landsbygdens folk ha att skaffa sig, bli alltför höga.

Med den motion, som jag har tillåtit mig väcka, har jag åsyftat att stödja automobilägare, som använda automobiler i mindre utsträckning än yrkeschaufförer och liknande. Med denna motion har jag icke avsett att på något

sätt rubba Kungl. Maj:ts beräkningar, utan jag har framhållit att man, därest det belopp man räknat med i den kungliga propositionen är oundgängligen erforderligt, i stället skulle lägga en högre skatt på gummiringar. Samma synpunkt har framförts i den socialdemokratiska reservationen. Jag har fäst mig vid dessa båda reservationer inom utskottet, och jag anser att meningskiljaktigheterna icke äro större, än att de hade kunnat diskuteras ihop inom utskottet. Båda dessa reservationer avse en lindring för dem, som använda automobil i mindre utsträckning.

Jag tillåter mig, herr talman, att till en början yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Ericson i Obergå m. fl., men detta utesluter icke att jag möjligen i slutklämmen kommer att ansluta mig till den socialdemokratiska, d. v. s. den av herr Hjalmarsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag hade icke tänkt att uppträda i denna viktiga fråga. Men då jag hörde utskottets ordförande utveckla sina skäl, fann jag däruti grunder anförda, som icke återfinnas i utskottets betänkande och som göra mången betänksam om vad huvudanledningen kan var till att en ökad beskattning nu återigen skall läggas på automobiltrafiken, om den är rättvis och oundgänglig, eller om biintressen tillkomma som vilja gynna sig på bekostnad av automobiltrafiken. Det hade varit lyckligt om de skäl, som bland annat anförts av utskottets ärade ordförande, även hade öppet kommit fram i utskottets betänkande. När jag lyssnade till ordföranden, begärde jag tämligen oöverlagt och temperamentsfullt ordet, herr talman, och då jag nu fått ordet, får jag lov att begagna det.

Första frågan är då, när man letar efter skatteobjekt, om automobiltrafiken är en lyxtrafik. Det var icke automobilmannen Fords mening, att denna trafik skulle vara en lyxtrafik. Han ville åstadkomma att biltrafiken, såsom ett modernt trafikmedel av största betydelse både för människornas andliga förkovran genom umgänge med naturen och för det finansiella tillståndets underlättande genom ett nytt kommunikationsmedel, mer och mer skulle tränga ned till att bli menige mans tillhörighet. Denna synpunkt ligger icke bakom propositionen och har icke heller, såvitt jag hört, eljest i detta sammanhang uttalats. Men den bör i alla fall fasthållas mot det påståendet, att det här gäller en lyxproduktion, som man lämpligen kan beskatta i växande omfattning.

Det har både i motioner och i de föregående anförandena här betonats, att man känt sig tveksam, ja, bekymrad inför denna beskattning. Den drabbar vissa landsändar, som ha dåliga järnvägsförbindelser, och de bli sålunda missgynnade av statsmakterna, under det att andra landsändar bli gynnade. Den kommer att öka arbetslösheten bland personer, som ha sin knappa bärning på att transportera varor och personer per automobil, den kommer att minska möjligheten till varuutbyte och därav ett förbilligande av produktionsmedlen och konsumtionsartiklar som bilismen medför, och det kommer att leda till att denna skatt kommer att hårdast drabba de mindre bärkraftiga. Den kommer icke att träffa lyxautomobilerna, den kommer icke att träffa de förmögnare klassernas nöjesautomobiler, utan den kommer att drabba arbetsfolkets automobiler. Huru många få icke med möda anskaffa automobiler för sina behov och hur många få nu sälja dem för vrakpris? Det finnes ej och kommer ej att finnas någon statistik på detta. Man borde åtminstone någorlunda veta vad man gör, innan man pålägger en sådan skatt, någon vägledning för sitt bedömande. Jag förstår att, om skatt lägges på enbart de mera bärkraftiga automobilbrukarna och ägarna av lyxbilar, så skulle detta icke slå i spann. Det är många bäckar små som göra en stor å i budgeten, och därför har man tillgripit en generell beskattning med några små insatser till lindring i någon mån, såvitt man kunnat, för småfolket.

*Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.*

(Forts.)

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)

På samma gång som man tagit avstånd från att göra denna trafik till menige mans tillhörighet allt mer och mer, stäcker man i stället genom sådana åtgärder den saken. Jag vill icke beskylla regeringen. Det beror av konjunkturerna, att skatten drabbar hårdast de minst bärkraftiga, men man bör då icke i sina motiveringar lägga sig till med oriktiga synpunkter, ty då kommer man fram till oriktiga resultat, när man skall bestämma beskattningsobjekten och avväga beskattningen därefter.

Sedan sade utskottets ärade ordförande — ja det vill säga det sade icke ordföranden, men det hör man överallt, det ligger i luften — att det dock är en lyxtrafik, och alltså skall man angripa densamma. Utskottets ordförande uttryckte detta så, att man icke onödigtvis skall uppmuntra folk att köpa automobiler. Där komma främmande synpunkter! Skatten skall läggas så, att folk icke kan lägga sig till med automobiler. Men bäste herr ordförande, då motverkar man ju beskattningens syfte, som är att folk bör gärna lägga sig till med automobiler för att man skall få något att beskatta! Då nu säges, att detta skall vara en preventiv lagstiftning för att förhindra oförståndiga människor att inköpa automobiler, så vet man icke vad som är huvudorsaken. Av utskottsmajoritetens motivering framgår att denna skatt åstadkommit mycket bekymmer, det framhålles såsom en naturlig sak, och så kommer ordföranden och saltar på detta oöverlagda eller åtminstone överraskande sätt!

Vidare råkade ordföranden säga något, som bevillningsutskottet heller inte säger, nämligen att vi även måste betänka, vilken konkurrens bilismen innebär för järnvägarna. Ja, se där komma jämväl de främmande privatintressena in! Det säger inte utskottet, men ehuru utskottet inte betonar det, utan blott dess ordförande, så är utskottet därigenom dock misstänkliggjort. Man kan misstänka, att det ligger en hund, kanske många sådana hundar begravna under utskottets betänkande, vilket är ovärdigt ett bevillningsutskott, särskilt i depressionstider. Det är således för att de som ha aktier i järnvägarna inte skola förlora sin utdelning eller för att de järnvägar, som äro fel lagda, inte skola gå under, som man skall lägga denna börda på det arbetande folket och göra en otidsenlig insats i utvecklingen! Det har utskottets ordförande sagt ifrån, och han talar inte bredvid munnen. Vad utskottets hjärta kanske varit fullt av, det kom fram över ordförandens läppar.

Nu finns det ett slags bilar, som ordföranden kanske också vill ha bort såsom onödiga, nämligen sådana, som ha till uppgift att bereda särskilt stadsbefolkning, men även andra tillfälle till rekreation i naturen. I stället för att tillbringa de lediga stunderna med att förstöra pengar på tobak och sprit och restaurangbesök i de stora städerna, ha medelklassfamiljer och bättre avlönade arbetarfamiljer funnit det med sin andliga förkovran och ekonomiska möjlighet förenligt, att i bilen se ett hälsomedel, att ha en liten »fordhoppa», som den förr kallades, men som numera är en verklig fordbil, med vars tillhjälp de kunna komma ut i naturens sköte och kampera och se nya trakter, som de annars inte fått se. Den sortens bilar äro dock icke heller lyx-bilar, utan de tillgodose andliga och berättigade behov vid sidan av de ekonomiska, som biltrafiken här anses eljest ha till uppgift att tillgodose.

Då skulle jag hellre vilja rekommendera — det har ju för övrigt ställts i utsikt — att hårdare beskatta tobak och sprit och att, som man i utlandet gör under ekonomiska nedgångstider, t. o. m. beskatta restaurangbesöken genom att bestämma, att på notan skall upptagas en avgift till det allmänna bästa av dem som besöka restaurangerna. Nu lära, som sagt, spriten och tobaken ytterligare få sitt, och det kommer jag inte att göra någon invändning emot, ty jag har själv inte behov av dem och understöder därför för billigt pris attentat mot dessa enligt min mening onödiga saker. På restauranger går jag och

min familj också sällan, så en beskattning här må också vara hänt, om jag nu skall tala som privatintressent i den här saken.

Jag har emellertid med dessa ord velat framhålla, hur många betänkligheter, som ligga bakom denna fråga, och hur oklart utskottsutlåtandet är i fråga om de rätta bevekelsegrunderna. Jag förmodar, att det är ett sammelsurium av enskilda intressen, som också sammangaddat sig där.

I tider som dessa få ju alla säga sig, att något måste göras, men efter oss kommer just icke minst genom dylika provisorier — syndafloden. Jag har inte något annat sätt att föreslå för upptagandet av nya skatter. Det föreligger intet förslag att beskatta endast den automobiltrafik, som lätt bär den, d. v. s. överklassens, den högre medelklassens och även mellanmedelklassens automobiltrafik, men jag förstår, som sagt, att det då inte skulle slå i spann. Skatten måste ut av de fattigare bilägarna, annars blir det inga summor av den. Man förstår, att en finansminister kan resonera på det sättet.

Jag har, herr talman, ingen befogenhet eller möjlighet att framställa något yrkande. Jag har endast tillåtit mig framlägga några synpunkter på det föreliggande ämnet.

Herr statsrådet **Hamrin**: Herr talman! Jag behöver väl inte upprepa vad jag sade i början av mitt förra anförande, att det var med beklagande jag nödgades framlägga denna proposition. Jag skulle kunna gå ett steg längre och säga, att jag instämmer i åtskilligt av den kritik, som här blivit riktad mot förslaget, i den mån man beklagar, att man nödgats framlägga en sådan proposition. I anledning av vad herr Lindhagen yttrade bör jag kanske tillägga, att jag inte träffat någon människa, som överhuvud varit glad åt skatter, utan alla, vem som än drabbas av skatterna, klaga. Det har framför allt skett på sista tiden, när det varit fråga om att ytterligare höja sprit-skatten; då ha de, som i olikhet mot herr Lindhagen och mig använda sådana drycker, klagat och sagt, att de redan existerande påläggerna äro alldeles tillräckliga och ej böra bli föremål för ytterligare höjning. (Herr *Lindhagen*: Jag använder dem också, men mycket sällan!) Ja, då bidrar även herr Lindhagen något till den skatten. Jag gör det inte alls. Emellertid drar jag den konklusionen, att varje människa, som drabbas av skatter, beklagar detta och tycker att det vore bäst, om han vore fri från desamma.

Det var emellertid, herr talman, inte för att säga detta jag begärde ordet, utan för att åtminstone i någon mån påvisa, att de svartmålningar, som man gör sig skyldig till, inte äro riktigt vederhäftiga. Jag skall strax komma till herr Ströms uppgifter. Om herrarna behagade se på de tabeller, som finnas som bilagor till propositionen, så finner man där en tabell 8 beträffande personbilar. Om man beräknar, att de användas 1,200 mil per år, utgör skattehöjningen 3.9 öre per tonmil; d. v. s. för en bil, framförd med 1 tons belastning 1 mil, utgör skattehöjningen i genomsnitt 3.9 öre, och för de allra minsta bilarna utgör skattehöjningen 1.4 öre. Tar jag så en annan tabell, nr 10, som gäller bussarna, så finner man att under förutsättning där av 6,000 mils körning per år, utgör höjningen per tonmil 2.1 öre i genomsnitt. Vad Stockholmsbussarna beträffar, har man uppgivit för mig, att de äro hänförliga till dem, som betecknats med B 2; för denna kategori utgör skattehöjningen 2 öre per tonmil. För lastbilarna, som ju en talare här särskilt berörde, återfinnes statistik i tabell 11. Man har utgått ifrån att en lastbil kör 1,800 mil per år, och även i det fallet utgör skattehöjningen i genomsnitt 3.9 öre per tonmil; för att ännu mera förenkla exemplet kan man säga, att den utgör ungefär $\frac{1}{3}$ öre för framforsling av 100 kg en mil. Även om jag inte vill säga, att detta är så obetydligt, så kan man dock ej därav dra den slutsatsen, som herrarna göra, att en sådan skattehöjning

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.

(Forts.)

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.

(Forts.)

skulle medföra en väsentlig och betydande minskning i trafiken. Jag vill härutinnan nämna, att fjolårets beslut, som avsåg höjning av bensinskatten från 6 till 8 öre per liter, inte har åstadkommit någon minskning i bensinförbrukningen. Det är möjligt, att en minskning nu kommer att inträda, men i så fall vill jag göra gällande, att det nog är depressionen, som sätter in på detta område lika väl som på många andra.

Vidare vill jag nämna till herr Ström, och det är kanske lämpligt att säga detta offentligt, så att inte herrarna i Stockholms stadsfullmäktige, när ni gå att besluta om taxorna, bara åberopa dessa skattehöjningar för en betydande ökning av avgifterna i busstrafiken: Jag har här framför mig två utredningar just angående busstrafiken i Stockholm. Jag skall hålla mig till den, som har resulterat i den största höjningen. Då skulle kostnadsökningen för Stockholms stad ligga mellan 175,000 och 200,000 kronor; fördelat på hela trafiken skulle det berättiga till en höjning av omnibusavgifterna med ungefär $\frac{1}{2}$ öre. De beräkningar vi gjort i finansdepartementet med tillgängliga siffror skulle berättiga Stockholms stad att höja bussavgifterna med $\frac{1}{4}$ öre. Jag har velat nämna detta för att påvisa, att de där svartmålningarna inte äro befogade eller så vederhäftiga, som man tycks vilja göra gällande.

Herr Lindhagen yttrade, att man inte kommer åt lyxtrafiken. Ja, det vet jag inte, men en av de organisationer, som protesterat mest högljutt och som, säges det mig, också satt i gång åtskilliga av de protestmöten, som insänt en massa resolutioner, är ju den kända kungl. automobilklubben, som jag själv sedan något tiotal år tillhör. Men jag vill begagna tillfället säga, att jag tycker, att en proteströrelse är mycket olämplig från det hållet, där man tar ut årsavgifter från 75 till 100 kronor per medlem. Där har man ingen anledning att protestera mot en skattehöjning av detta slag för sin del. De ha råd att bära den skattehöjningen. Den drabbar icke några av de intressen, som här berördes av herr Lindhagen, men jag nämner det, därför att det visar att man även på det hållet således, menar, att skattehöjningen träffar den s. k. lyxåkningen.

Herr Bårg: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att med några siffror ge en antydan om vad denna ökade beskattning innebure för trafiken. Nu har herr finansministern förekommit mig, och jag har därför ingen anledning att offra någon tid på den saken. Jag anser dock, att det är ytterst påkallat, att man både i kammaren och ute i landet tar fasta på de uppgifter, som herr finansministern här lämnat och som återfinnas i propositionen, så att man inte själv går i den vanföreställningen eller söker inge allmänheten den, att detta skulle vara en sådan orimlig beskattning, att den i och för sig skulle innebära ett dråpslag mot ett viktigt kommunikationsmedel. Det är en ytterligare tunga, det är sant, och det kan vara en besvärande tunga för trafikväsendet, men inte är det så omstörtande som man från vissa håll tycks vara angelägen att göra det till.

När herr Örne yttrade sig här, gjorde han det, såvitt jag fattade honom rätt, för att betyga sin personliga stora ovilja mot det skatteprojekt, som här föreligger. Jag kände mig inte tillfredsställd med att kammaren skulle få den uppfattningen, att han var den ende i utskottet, som hyste denna ovilja. Man har ju mer eller mindre behov att ge starka uttryck åt sin ovilja, och det ligger ju efter vars och ens kynne. Jag försäkrar kammaren, att de känslor, som herr Örne givit uttryck åt, besjälade nog allesammans i utskottet och även och icke minst herr finansministern har givit uttryck häråt. När man i alla fall kommer till det resultatet, som både herr Örne och jag och mina partivänner gjort, att man inte har annat att göra än att hålla till godo med denna bittra kalk, så kan man ju, synes det mig, svälja den utan

alltför stora grimaser. Man kommer i alla fall, såvitt jag förstår, inte ifrån den.

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)

Herr Ström påvisade, att med realiserande av det nu föreliggande förslaget skulle säkerligen uppstå en betydande arbetslöshet. Ja, det är ju möjligt, men jag tror nog att man överdriver i det fallet. Otvivelaktigt kommer det att ha menliga inverknings på sina håll, men skälet varför jag och mina partivänner kunnat ansluta oss till utskottets förslag är just tanken på den hjälp man skulle kunna bereda de arbetslösa. Det är lätt att säga här, att man kan välja en annan skatteform, att man kan ta det på den direkta beskattningens väg i stället och spara den här otrevliga skatteformen. Jag ber att inom parentes få understryka vad herr finansministern nyss yttrade här, att man mot varenda skatteform kan finna berättigade anmärkningar ur den ena eller andra synpunkten, och dessa indirekta skatter äro ju de, som enligt min mening ge största anledning till anmärkningar. Men jag är övertygad om, att innan vi komma till riksdagens slut, blir man tvungen, särskilt om man skall tillgodose behovet av arbetslöshetshjälp, att ytterligare höja även inkomst- och förmögenhetsskatten, om man vill komma ur fläcken. Så nog blir det tillfälle att pröva, hur långt man kan spänna den bågen. Och när det nu för oss i utskottet låg inom räckhåll att tillföra statsverket pengar för att till huvudsaklig del användas för främjande av arbetstillgången åt de arbetslösa, så skulle det varit ansvarslost att avstå från att begagna sig av detta tillfälle, då man i varje fall är tämligen förvissad om att möjligheten att taga ut motsvarande belopp att användas för de arbetslösa del på den direkta skattevägen icke är uppnåeligt. I ett sådant läge blir man tvingad att göra det möjliga för att icke riskera både att eventuellt gå miste om detta och att inte få något annat i stället.

Jag ber att få säga ett par ord i anledning av det särskilda yrkande, som jag fogat till utskottets betänkande. Det verkar måhända tjat, att jag varje gång bilskattefrågan är uppe i riksdagen har påpekat en omständighet, som jag tycker är en verklig oformlighet i fråga om denna skatt. Jag skulle förresten kunna inskränka mig till att hemställa till herrar finans- och kommunikationsministrarna, att när de låta verkställa den utredning, som är ställd i utsikt i fortsättningen, de i varje fall ägnade mina påpekanden någon uppmärksamhet. Denna bensinskatt är ju en typisk vägs katt. Alla äro också ense om att den skall användas för sådant ändamål. Men den är icke att betrakta som någon lyxskatt, ty om så hade varit, skulle man otvivelaktigt ha skilt mellan bensen, som användes i lastbilstrafik och i annan trafik. Det har man inte gjort. Och när man har avvägt dessa bilskatte, så har man sökt göra det så samvetsgrant som möjligt med hänsyn till den skada, som biltrafiken orsakar vägväsendet. Man har gjort sig mycken och erkännansvärd möda på vederbörande håll för att få en avvägning med hänsyn till dessa omständigheter. Man har också genom att fritaga luftfartyg likaväl som fiskebåtar ytterligare erkänt, att denna skatt enbart är en vägs katt. Då förefaller det mig gruvligt oformligt, att man jämväl uttager vägs katt av dem, som till följd av att de fara på sjön, just icke slita vägarna. Jag avser här motorbåtstrafiken.

Utskottets ärade ordförande sade här mot ett yttrande, som jag förstår att herr Ström fällt, när jag var ute, att för samma olägenhet äro de bilägare utsatta, som i stor utsträckning köra på andra vägar än de allmänna, således på enskilda vägar, som inte åtnjuta någon förmån av dessa bilskatte eller få del av vägs katterna över huvud. Ja, det kan man säga, men det är ytterst få bilar, som inte någon gång åtminstone köra på de vägar, som upprätthållas genom vägs katten. Däremot får man väl utgå ifrån, att det inte förekommer, att man sliter vägarna med motorbåtar! I den mån dessa motorbåts-

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)

ägare äro därtill skyldiga, betala de ju dock sin ordinarie vägs katt lika väl som andra vägs katteskyldiga, dels såsom kustbefolkning och dels på öarna såsom ägare av fastighet eller såsom inkomsttagare. Då de fullgöra sin skyldighet i detta hänseende, förefaller det mig, som om det vore skäl att pröva, om man icke möjligen skulle kunna tillämpa ett restitutionsförfarande, som gäve rättvisa även ur dessa synpunkter. Går det inte, så får man låta sig nöja, men det förefaller mig som om man, likaväl som man på omvägar kan tillgodose fiskarnas intressen, skulle kunna finna en utväg även här. Och om ingen annan utväg ges, så låt då fiskarebefolkningen få tillgodonjuta även den del av skatten, som belöper sig på andra motorbåtar än fiskebåtar. Det blir i alla fall resonligare än att ålägga dem att betala direkt vägs katt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av vad herr Lindhagen yttrade. Han underkände alldeles utskottets utlåtande, men jag kunde inte finna att han, då han ville misstänkliggöra utskottet, mot detsamma gjorde några erinringar, som voro bärande. Hans misstankar riktade sig dels mot utskottets betänkande, dels mot däri framskymtande enskilda intressen.

Jag vet inte, vad det är för enskilda intressen herr Lindhagen åsyftar. Herr Lindhagen ansåg, att den parallell vi hade gjort med att man borde tillgodose järnvägarnas intressen skulle innebära några orätmätiga enskilda intressen, men det kan väl inte vara fallet. I järnvägarna är investerat så mycket allmänt kapital, att det är all anledning att ta en viss hänsyn till att detta i någon mån kan bevaras och bli räntebärande. Och vad beträffar de enskilda intressena i järnvägarna tror jag inte det är mycket kvar av dem, ty de flesta enskilda järnvägarna ha gjort konkurs, och det som är kvar är statslån, obligationslån o. d. Jag tror därför inte att det finns anledning att hysa bekymmer för att dessa enskilda intressen skola bli orätmätigt tillgodosedda.

Sedan klandrade herr Lindhagen mig för att jag varit inne på den synpunkten, att det icke funnes någon anledning att särskilt lägga beskattningen på så sätt, att man uppmuntrade till onödiga inköp av personbilar. Det är riktigt att jag antydde det, och den uppfattningen anser jag vara riktig. Men herr Lindhagen ansåg att det var orätt av mig att göra på det sättet, ty då motverkar man skattens storlek. Han menar, att man i stället skulle gå ut och predika till folket: Köp mycket bilar, så att skatten blir så stor som möjligt! I det sammanhanget talade herr Lindhagen om beskattningen av sprit och tobak. Jag undrar, när han nu är med om att bestämma denna skatt till så högt belopp som möjligt, om han tänker gå ut och predika i landet: Sup och rök så mycket som möjligt, annars få vi inte de pengar vi beräknat! Jag tror inte det är riktigt att gå till väga på det sättet. Man får låta förhållandena avväga sig i naturliga banor.

Till sist vill jag säga, att när herr Lindhagen begärde ordet, så sade han, att han gjorde det i hastigt mod och att hans anförande var oöverlagt. Jag hoppas, att kammaren också fick det intrycket, så att kammaren inte fäster något vidare avseende vid vad herr Lindhagen anförde.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Blott en liten replik till herr ordföranden i bevillningsutskottet. Han sade att man inte gärna kan lagstifta för alla mindre, enskilda fall — detta på tal om motorbåtsägarna. Ja, det är ju riktigt, men motorbåtsägarna äro sammanslutna i stora föreningar, som kollektivt göra uppköp av bensin, och det skulle väl kunna vara möjligt att restitueras till dem lika väl som till fiskeföreningarna. Det är ju, som herr vice ordföranden i utskottet här framhållit, orimligt, att dessa motorbåtar, som ar-

betarna skaffa sig för att resa ut på lördagar och söndagar för att rekreera sig i naturen, skola extra beskattas för vägarnas underhåll, kanske t. o. m. för underhåll av vägarna i Norrland, där det är rena kulturvägar, som byggas och som mycket gärna för mig må byggas, men där väl inte motorbåtsägarna i Stockholm eller Göteborg eller Malmö eller Norrköping eller var helst det mån- de vara skola bidra till kostnaderna.

*Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)*

Sedan vill jag till herr finansministern med anledning av hans replik med avseende å Stockholms stads bussar säga, att när det är på gränsen, att ett företag bär sig, så kan en summa, som betyder en ökad belastning av 200,000 kronor om året, vara det avgörande, det belopp, som kommer att alldeles omöjliggöra ett bibehållande av den gamla taxan. Det blir droppen, som kommer bågaren att rinna över. Jag tror också, att herr finansministern har många sådana fall inom sin domän. Och då det inte finns någon möjlighet att öka taxan med 2 öre eller 3 öre — det skulle bli orimligt att göra det; det går helt enkelt inte, och ännu mindre ha vi kvar några halvören att kunna betala med — så får man öka med en femöring och sedan försöka att genom rabatter, utvidgningar av trafiken eller på annat sätt återbetala till allmänheten vad som är möjligt ur praktiska synpunkter. Men man kan inte undgå en höjning. Vi kunna inte undgå att höja denna taxa i Stockholm, och jag tvivlar på att man på många andra håll kan undgå en liknande höjning. Denna skatt kommer faktiskt att drabba allmänheten, och det i en tid, då man helst skulle se, att man inte behövde tillgripa en sådan utväg. Man måste ju säga, att när man nu hör denna debatt, blir man litet betänksam. Finansministern säger själv, att han med mycket stor tvekan har gått att framlägga detta förslag. Herr Örne säger, att han inom utskottet varit dubbelt tveksam, motvillig i början. Herr vice ordföranden säger, att han har inte bara varit tveksam, utan han har varit fylld av ovilja mot skatten. Och alla förklara, att det är något på tok med denna skatt. Den blir skadlig, den får konsekvenser, som inte kunna överblickas; den kanske inte ger, vad som är avsett, men den kan åstadkomma mycket stora svårigheter. Men likväl accepteras den. Ja, då få ju herrarna ändå ursäktas, om det är några, som tycka, att i en sådan situation borde man kanske funderat ytterligare på denna sak och i varje fall avvaktat den officiella utredning, som riksdagen har begärt för att kunna avväga de kostnader för vägväsendet, som skola bäras av motortrafiken. Jag tycker, att det är en ganska stark plattform, vi ha.

Vidare finnas de, som säga, att 15 miljoner är en stor börda, men den bör inte vara oöverkomlig. Ja, mina herrar, det är dock 27 % genomsnittlig ökning av skatten. Vad skulle herrarna säga, om man föresloge 27 % ökning av inkomst- och förmögenhetsskatten? Om man tar till sådana väldiga ökningsar, kan man förutse, att det måste bli verkningar, som äro av överskådlig natur. Det är visserligen sant, som herr finansministern säger, att om man beräknar skatten per tonmil, blir den inte så stor. Det blir $1\frac{1}{2}$ —1 öre och inte ens det. Men det är det sammanlagda beloppet, man måste tänka på. Det är det, att skatten ökas med 27 %, som är det avgörande. Jag har haft besök av många chaufförer och ägare av små bilar, och de ha visat upp, vilka skattekostnader m. m. de redan ha per år. De gå till 800, 1,000, 1,200, 1,500, 1,700 kronor. Och så skulle nu därtill komma en summa på 30 kronor, i lindrigaste fall — åtminstone enligt deras beräkningar — och ända upp till 90 kronor och däröver. Ja, det är ju inte så litet ändå för en man, som lever på gränsen till möjligheten att klara sig. Och vi skola inte tala om, vilka svårigheter, som komma att uppstå för en hel del av de motoromnibusbolag, vilka såsom Stockholms stads omnibussar nu alldeles balansera på gränsen till det ekonomiskt möjliga. Antingen få de höja taxorna, och då minskar kanske trafiken, eller också få de inskränka eller nedlägga driften, och då vinna ju inte statsmak-

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.

(Forts.)

terna någonting på denna skatt. Jag skall villigt erkänna, att det är en svår situation för regeringen och för finansministern och för bevillningsutskottet också naturligtvis; det måste man i rättvisans namn erkänna. Men jag tror, att man ändå något för lättvindigt gått med på den här saken.

Dessutom har man alldeles förbisett arbetslösheten. Herr vice ordföranden i utskottet t. ex. säger: Hade vi inte nu gått med på detta, hade vi ju inte fått möjligheter att få anslag till arbetslöshetens bekämpande i samma utsträckning. Men om nu resultatet blir — och det har herr Örne intygat och det ha flera talare sagt, att man måste befara — att denna skatt medför en väsentlig ökning av arbetslösheten, då blir ju den omtalade fördelen lika med plus minus noll. Då har man ju ingen behållning av skatten, ty vad hjälper det, om man får några miljoner för att minska arbetslösheten på ett håll, när man genom samma åtgärd ökar den på ett annat håll. Mig förefaller det orimligt, att det skulle medföra en lättnad i arbetslösheten. Hela resonemanget är mig obegripligt.

Jag har haft överläggningar med representanter för transportarbetarnas organisationer, vilka vänt sig till mig och hemställt, att jag skulle framföra deras synpunkter här. Herr Lindley är ju borta i Genève i allmänt uppdrag. Jag vill då säga, att med ledning av de överläggningar, jag har haft med dessa representanter, kan jag inte komma till något annat resultat än att den föreslagna åtgärden för transportarbetarna skulle medföra mycket svåra konsekvenser och det på ett område, mina herrar, där arbetslösheten kanske ännu inte är så överväldigande men där varje ytterligare svårighet kommer att resultera i en mycket stor och mycket tyngande arbetslöshet. Vad ha vi då vunnit med denna skatt?

Ja, herr talman, jag måste därför vidhålla mitt yrkande.

Herr Bergman: Herr talman! Man kan naturligtvis i många avseenden ge den siste ärade talaren rätt, och det har ju här vittnats redan förut av medlemmar av utskottet. bl. a. av dess ordförande, och även från statsrådsbänken, att det icke är med lätt hjärta, som man framlägger detta förslag. Men vi befinna oss i ett tvångsläge, och vi måste taga hänsyn till det.

Vad angår den sak, som den siste ärade talaren berörde, angående nödvändigheten av att avvakta den utredning, som riksdagen har begärt beträffande avvägningsåtgärder i avseende på olika sidor av vägväsendet, vill jag erinra om att den frågan knappast beröres av det nu föreliggande skatteförslaget. Det är ju ganska tydligt att, såsom departementschefen anför, även med den föreslagna, ökade beskattningen automobiltrafiken icke lär komma att deltaga i kostnaderna för vägväsendet i större omfattning än som i stort sett motsvarar dess andel i nuvarande vägtrafik. Den frågan kunna vi därför lämna därhän.

Emellertid vill även jag med anledning av att några talare ha varit inne på möjligheten att kunna anskaffa andra medel, säga ett par ord om den sidan av saken. Vi befinna oss som sagt i ett tvångsläge, och man måste, såsom situationen i dag föreligger finna sig i den nu förevarande skatten. Men det hade otvivelaktigt varit önskvärt, att man först försökt andra vägar. I det avseendet ger jag åtskilliga av de talare, som ha yttrat sig, alldeles rätt. Själv har jag vid flera tillfällen under denna riksdag både genom motioner och på andra sätt energiskt påyrkat, att man borde anskaffa medel genom starkare beskattning av vissa fullkomligt onödiga och skadliga men tyvärr mycket allmänna förbrukningsartiklar. En sådan beskattning drabbas icke av den vanliga invändning, som man gör mot konsumtionsskatter, ty konsumtionen är i dessa speciella fall icke önskvärd, då den länder konsumenterna till skada, i varje fall ej till någon nytta. *Sådana* konsumtionsskatter kan man därför med gott sam-

vete lägga på dem som vilja betala dem. Nu har detta emellertid genom omständigheter, som vi alla känna till, försumrats i många avseenden. Viss möjlighet till sådan beskattning i någon punkt återstår dock ännu i det avseendet, och jag har anledning förutsätta, att den nuvarande regeringens ganska egendomliga obenägenhet att lyssna till råd i berörda syfte skall genom omständigheternas makt inom en ej alltför avlägsen framtid visa sig betydligt mindre utpräglad. Men som sagt när man ändå icke velat gå den vägen i sådan utsträckning, som föreslagits, t. ex. i avseende på tobaksvaror m. m., står man för närvarande inför nödvändigheten att anskaffa medel på det sätt, som är föreslaget i dag. Det blir nog behov av de andra medlen ändå, längre fram.

I sammanhang med detta frågade den ärade utskottsordföranden i sin polemik mot herr Lindhagen, om man skulle gå ut och uppmana folk att röka så mycket mer och supa så mycket mer för att man skall få in pengar. Det behöver man sannerligen inte göra. Det vore fullkomligt onödiga uppmuntringar. Men däremot kan man uppmana människor att låta bli att underkasta sig dylika skatter genom att icke deltaga i den konsumtion, som på det sättet beskattas, och därigenom slippa utgiften för både varan och skatten. Det är däremot inte lika lätt att säga på det sättet i avseende på den nu ifrågavarande saken, här gäller det endast i ringare utsträckning lyxartiklar; de flesta motorfordon äro nog i våra dagar nödvändiga, i varje fall önskvärda.

Det hade alltså varit önskvärt, om man kunnat slippa en ökad beskattning på sådana fordon, men om man tar del av de siffror, som i propositionen ha meddelats angående motsvarande beskattning i andra länder, kan man väl ändå icke finna detta förslag så upprörande, som många vilja göra det, då man tvärtom finner, att Sverige dock hör till de länder av dem, för vilka där redogjorts, som ha den relativt lindrigaste beskattningen på detta område. Det har ju uppvisats vad det finns för motorskatter i Sverige, Norge, Danmark, Finland, Nederländerna, Belgien, Tyska riket, England och Frankrike, länder således, som befinna sig i vår närhet eller som eljest ha förhållanden, som någorlunda överensstämma med våra, och därför äro de, som närmast komma i fråga till jämförelse. Det visar sig då, att i fråga om personautomobiler fordonsskatten i Sverige för närvarande är lindrigare än i något annat av dessa länder med undantag av Finland, och att i fråga om personomnibussar och lastautomobiler endast i Norge, Frankrike och i vissa fall Finland skatten för närvarande drabbar något mindre tungt. Det visar sig också, att motorbränslet i Sverige för närvarande är lindrigare beskattat än i nämnda länder med undantag av Norge. Och det visar sig vidare, att av de stater, som jag nämnde, vårt land beträffande personautomobiler har den lägsta sammanlagda skatte- och tullbelastningen och att i fråga om personomnibussar och lastautomobiler endast Norge, Belgien och i något fall Nederländerna visa lägre siffror. Under sådana förhållanden förefaller det, som om det knappast vore skäl att, då vi befinna oss i en sådan situation i finansiellt avseende, som för närvarande är fallet, alltför mycket klaga över denna visserligen ledsamma men tyvärr för ögonblicket nödvändiga beskattning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som förordats i den av herr Östergren m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; 3:o) att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, som påyrkats i herr Ericsons i Oberga m. fl. vid betänkandet fogade reservation; samt 4:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Ang. höjning
av automobil-
skatten m. m.
(Forts.)

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Hjalmarsson* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontra-proposition därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i punkten a) av betänkande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr *Östergren* m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna b)—d).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Utskottets inledande hemställan.

Bifölls i vad den ej besvarats genom kammarens beslut rörande de särskilda punkterna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser beträffande fortsättningsskolans organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna I—VI

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten VII.

Om
fortsättnings-
skolans ersät-
tande med ett
sjunde skolår.

I en inom andra kammaren av herr *J. Weijne* väckt motion, nr 471, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utarbetande av kursplaner för ett sjunde skolår, inrymmande den kurs, som nu tillhörde den tvååriga fortsättningsskolans undervisning, samt att därefter den ändring i gällande fortsättningsskolestadga måtte vidtagas, att skoldistrikt med heltidsläsande skolor, som i sjunde klass tillämpade dessa kursplaner, erhöle tillstånd att ersätta fortsättningsskolan med ett sjunde skolår.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå herr *Weijnes* berörda motion (II: 471).

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Lindblad*, *Olof Olsson*, *Nilsson* i Malmö, *Wallen*, *Pauli*, *Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Eriksson* i Stockholm, *Nilsson* i Örebro och *Ward* ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava den lydelse, reservationen visade. I punkten VII

av nämnda reservation hade hemställts, att riksdagen måtte i anledning av herr *Weijnes* berörda motion (II: 471) besluta dels att sådana lärjungar, som med fullständigt avgångsbetyg avgått från sjunde klassen av folkskola, anordnad enligt A-formen i gällande undervisningsplan för rikets folkskolor, skulle under förutsättning att i nämnda folkskola tillämpats vederbörligen fastställd kursplan, inrymmande, vad anginge sjunde klassen, jämväl fortsättningsskolans kurs, vara befriade från fortsättningsskolplikt, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta och fastställa sådana kursplaner, som nyss nämnts.

*Om
fortsättningsskolans ersät-
tande med ett
sjunde skolår.
(Forts.)*

Herr förste vice talmannen: Herr talman! För tre år sedan skrev denna kammare till Kungl. Maj:t och begärde vissa ting, som i det stora hela inneburo, att sådana lärjungar, som hade genomgått en sjuårig heltidsläsande folkskola av typen A — på ett särskilt sätt anordnad — skulle bli befriade från sin fortsättningsskolplikt. Den reservation, som här föreligger under punkten VII och som jag kommer att yrka bifall till, innebär precis detsamma, som det denna kammare och riksdagen i sin helhet skrev om för tre år sedan. Det kan ju då förefalla vara rätt besynnerligt, att när det i år föreligger en kungl. proposition om anordnandet av fortsättningsskolan på olika sätt, ingenting av det, som denna kammare för tre år sedan var på det klara med borde komma en gång i författningsbestämmelser, finns i propositionen. Det har företagits en utredning, men de sakkunniga, som verkställt denna utredning, ha — efter vad de själva säga — »efter ingående överbäggande av alla de omständigheter, till vilka hänsyn i detta sammanhang måste tagas», funnit sig böra på grund av såväl pedagogiska som organisatoriska skäl avstyrka det förslag, som riksdagen skrev om. Och departementschefen har funnit de skäl, som dessa sakkunniga framlagt, vara övertygande. Detta gör, att reservanterna måste komma tillbaka på nytt för att söka få fram de synpunkter och de förslag, som inte nu kommit fram i propositionen.

Vad är det då, som gör, att de sakkunniga måst avböja de tankegångar, som dominerade här i första kammaren och sedermera också i riksdagens skrivelse? Herr departementschefen har framlagt två verkligt allvarligt menade anmärkningar, i viss mån eller kanhända rättare sagt i hög grad stödande sig på de sakkunniga. Han menar, att ett sjunde skolår, anordnat på det sätt, som här i reservationen ifrågasättes och som första kammaren ifrågasatte 1929, skulle försvåra införandet av undervisningen i arbetskunskap, för den händelse man hade skolan yrkesbestämd, och skulle dessutom kunna föra med sig en försämring av skolformerna i en del samhällen. Detta är de två till synes allvarligt menade skäl, som föreligga. Det finns också andra skäl vid sidan om dessa, som jag emellertid har svårt att föreställa mig vara lika allvarligt menade. Utskottsmajoriteten har låtit dessa båda skäl upprepa sig i sitt utlåtande, men den tillåter sig ju också vissa utvikningar på egen hand, som då röra förhållandet mellan stad och land, vilket i visst avseende skulle förryckas, och förhållandet mellan olika skoldistrikt, som heller inte skulle bli så bra. Men när jag läser igenom utskottsmajoritetens utlåtande, får jag den bestämda uppfattningen, att man nog inte kan trola bort en enkel och klar sak med så pass små knep, som det här tycks gälla.

Ty hur hänger det egentligen ihop? Hur ligger saken? Normalt är ju fortsättningsskolan anordnad på det viset, att ovanpå den sexåriga folkskolan, som skall vara genomgången, har man lagt en fortsättningsundervisning med 2 gånger 180 timmar — 180 timmar det första året och 180 timmar året därpå. Från detta normala tillstånd har det sedermera gjorts en del undantag. Redan 1925 fingo heltidsläsande sjuåriga folkskolor och heltidsläsande sjuåriga mindre folkskolor rätt att anordna endast en fortsättningsskole-

Om
fortsättnings-
skolans ersät-
tande med ett
sjunde skolar.
(Forts.)

kurs på minst 180 timmar. År 1928 gick riksdagen vidare på den vägen och beslöt, att halvtidsläsande sjuåriga folkskolor också skulle få anordna endast en fortsättningsskolkurs, för den händelse den omfattade minst 360 timmar. Och nu i dag ha vi ett förslag, som innebär, att halvtidsläsande folkskolor och halvtidsläsande mindre folkskolor på sju år skola kunna få anordna en enda fortsättningsskolkurs, för den händelse den omfattar minst 270 timmar. Reservanterna i sin tur vilja, att en heltidsläsande sjuårig folkskola av A-typ skall kunna till den sjunde och sista klassen förlägga hela fortsättnings-skoleutbildningen.

För att det skall bli klart, vilken skillnad det är mellan de olika förslagen, bör man egentligen visa upp, vad en sjuårig folkskola egentligen är för någonting, ty den omständigheten, att många skolor kallas för sjuåriga, betyder inte, att alla dessa skolor äro lika. Vi ha exempelvis mer än ett par hundra halvtidsläsande folkskolor, där småskolestadiet är treårigt och folkskolestadiet fyraårigt. Vi ha mycket mer än ett par hundra halvtidsläsande, mindre folkskolor av precis samma slag. Vi ha hela högar av heltidsläsande folkskolor, där småskolestadiet varar i två år och folkskolestadiet i fem år. Men vad som är betecknande för alla de olika typer, som jag nu har nämnt, det är, att de allesammans inte läsa någonting utöver den sexåriga folkskolans kurs. Det är således egentligen de sex klasserna, som äro strödda ut över sju läsår. Någonting mera i kunskap, än vad som meddelas i den sexklassiga folkskolan, ges inte i dessa sjukklassiga folkskolor. Det är därför inte någon skola av den typen, som reservanterna för sin del vilja ha, utan det är en skola, bestående av först folkskolans sex klasser och sedan en klass lagd ovanpå dessa sex, men på ett alldeles särskilt sätt omlagd.

Nu frågar man: hur kan det komma sig, att en skola, ordnad på det nämnda sättet, skall föra med sig alla de organisatoriska svårigheter, som såväl departementschefen som utskottet ha talat om? Vi kunna ju visserligen vara överens om, att en yrkesbestämd fortsättningsskola alltid innebär vissa organisatoriska svårigheter. Och om den är normal, det vill säga innefattar endast 180 timmar under två år, då kan jag mycket väl tänka mig, att svårigheter skola uppstå. Men om jag har en fortsättningsskola, som omfattar ett helt läsår, således 950 timmar i genomsnitt — var skall man då finna svårigheterna? Man kan ju med en sådan skola göra ungefär precis hur man vill. Man kan lägga den yrkesbestämda delen under året hur man vill. Man kan fylla ut den med annat stoff hur man vill. Man har tillfälle till alla möjliga organisatoriska bedrifter i en skola av det omfånget. Jag skulle därför gärna velat fråga herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet — för den händelse han hade varit här närvarande — hur det kan komma sig, att vad som kan gå, när en skola omfattar bara 180 timmar, alls inte skulle kunna gå, när samma skola omfattar 950 timmar. Jag anser det inte lönt egentligen att fråga avdelningens ärade ordförande om saken, ty han har varit tillfrågad, och enligt mitt förmenande har han inte lämnat ett tillfredsställande svar. Snarare har han varit på ungefär samma linje som jag, och 1929 talade han ju varmt för den skola, som jag nu står och pläderar för — kanske inte alls, tyvärr, med samma värme. Nog tycker man väl i alla fall, att teoretiskt skall man bättre kunna planera en skola av denna beskaffenhet, och rent praktiskt skall man kunna lägga den bättre. För det vanliga förståndet åtminstone är det klart, att allting bör bli mycket bättre — lika klart som det är, att 950 timmar är mer än 360.

För övrigt har reservationens skoltyp redan blivit kontrollerad, om jag så får säga. I den stad, där jag vissa tider har min vistelse, fick man år 1920, då man började med fortsättningsskola, att välja mellan två olika sorter, antingen man ville gå den normala vägen med 2 gånger 180 timmar eller också

lägga till den sexklassiga skolan ett helt läsår, där undervisningen delades på tre praktiska linjer, sedermera ytterligare utvidgade med en del teoretiskt vektande. Barnen valde övervägande eller i stor utsträckning denna senare väg. Lärarna ha omvittnat, att ur såväl kunskapssynpunkt som ur uppfostrings-synpunkt denna skola vida har överträffat vad man även med den starkaste optimism vågat vänta av den normala fortsättningsskolan. Och målsmännen ha för sin del instämt i lärarnas uppfattning. Jag tror därför att man lugnt kan säga, att skälet om de organisatoriska svårigheterna är ingenting annat än ett rent påhitt, och vad som värre är: det hör just inte till de mera klarvakna påhitten.

Om
fortsättnings-
skolans ersät-
tande med ett
sjunde skolor.
(Forts.)

Då ligger det lite mera reson i det andra skäl, som departementschefen anför, skälet att en försämring kan misstänkas uppkomma på olika håll. Det är ju visserligen så, att detta skäl går i den profetiska stilen, men det innehåller i alla fall sådant, som kan vara tänkbart. År 1930, det sista år, varifrån jag sett någon statistisk uppgift i denna sak, hade vi 354 läraravdelningar, som omfattade endast klass 7, således en skoltyp av det slag, som jag här talar för; i det närmaste 30 procent av dessa läraravdelningar tillhörde Stockholms stad. Om något av dessa skoldistrikt kommer att försämrå sitt skolväsen, därest reservationen skulle bli riksdagens beslut, det vet inte jag. Det vet ingen annan: inte utskottet och heller inte departementschefen. Och det är för resten rätt likgiltigt i detta sammanhang. Ty det skall naturligtvis inte vara på det sättet, att fruktan för att ett skoldistrikt eventuellt skall försämrå sitt undervisningsväsen skall få utgöra hinder för ett annat distrikt att förbättra sitt eget. Det får naturligtvis inte vara på det sättet, att Stockholms stad med sitt skolväsen skall få stänga vägen för alla andra orter i vårt land att förbättra sitt. Och även om så skulle vara, att något skoldistrikt på grund av ett beslut i reservationens riktning skulle exempelvis stryka de påhängda 180 timmarna — så vad inträffar egentligen? Skolväsendet kommer ju i alla fall att ligga ovanför det normala. Och för resten skall man inte genom organisatoriska knep förlänga skoltiden för barnen.

Jag har gått med på Kungl. Maj:ts förslag, fastän man naturligtvis på vissa punkter kan diskutera dess lämplighet. Personligen anser jag exempelvis, att punkt 3 inte egentligen kommer att utgöra någon förbättring. Men jag har gått med på det i alla fall, därför att jag anser, att fortsättningsskolan är till för barnens skull och inte tvärtom. Jag vill inte, att fortsättningsskolan skall vara en en gång för alla stelnad form, i vilken alla skoldistrikts barn skola stöpas. Jag vill tvärtom, att varje skoldistrikt skall ha rätt och frihet att så anordna sin fortsättningsskola, som det för varje ort är bäst passeligt. Det är endast ett villkor, som jag därvidlag har, och det är, att den nya formen inte får vara sämre än den normala formen utan då snarare bättre. Om därför ett skoldistrikt skulle vilja byta ut de 2 gånger 180 timmarna, som den nuvarande fortsättningsskolan räknar med, och i dess ställe ta ett helt nytt skolor, där alla de moment, som ingå i fortsättningsskolan, äro så att säga inmonterade, då menar jag, att det inte skulle vara rätt att genom administrativa åtgärder söka hindra en sådan utveckling, som i detta speciella fall är en utveckling till det bättre.

Det är på grund härav, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Linders*.

Herr **Bergqvist**: Herr talman! Jag skall inte försöka att vare sig med stora eller små knep övertyga herr förste vice talmannen och hans medreservanter om företrädet av utskottets ståndpunkt framför reservationen. Men jag

Om
fortsättnings-
skolans ersät-
tande med ett
sjunde skolår.
(Forts.)

vill i varje fall säga några ord till försvar för den ståndpunkt som utskottet intagit.

Herr förste vice talmannen började sitt anförande med att framhålla, att 1929 års riksdag beslöt en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning rörande fortsättningsskolans förläggning till ett sjunde läsår i folkskolan. Herr förste vice talmannen uttalade sin förvåning över, att det inte från Kungl. Maj:t kommit något svar på denna riksdagsskrivelse i form av ett förslag i den då ifrågasatta riktningen. Men saken är ju den, att denna fråga varit föremål för sakkunnigutredning, och de sakkunniga ha kommit till det resultatet, att det inte med någon fördel läte sig göra att så att säga inmontera fortsättningsskolan i ett sjunde skolår. Det är ju inte alltid, som en riksdagsskrivelse leder till ett lagförslag. Det kan hända ibland, att utredningen går i den riktningen, att skrivelsen inte leder till något, och det brukar ju inte väcka någon större förvåning, när så sker.

Herr förste vice talmannen kritiserade de skäl, som av departementschefen anförts för avböjande av ett sjunde skolår såsom ersättning för fortsättningsskolan. Det pedagogiska skälet ansåg den ärade talaren inte vara bärkraftigt, och han nämnde också, att jag inte kunnat ge något svar på den frågan, huruvida det skulle vara omöjligt att ordna det sjunde skolåret så, att ämnet arbetskunskap också skulle där komma till sin fulla rätt. Ja, jag medger, att jag inte kan ingå på någon analys av denna pedagogiska fråga. Jag föreställer mig, att det naturligtvis inte skulle vara omöjligt, men att det med hänsyn till den övriga undervisningen under detta sjunde skolår skulle komma att medföra vissa svårigheter, det torde vara uppenbart.

Det andra skälet, som den ärade talaren också uppehöll sig vid och kritiserade, var, att det kunde befaras, att en försämring av skolväsendet skulle kunna ske på det sättet, att i de skoldistrikt, där man nu har sjuårig folkskola och ovanpå denna en fortsättningsskolekurs, denna senare skulle kunna indragas. Vad denna farhåga kan ha för fog för sig är ju inte lätt att säga. Det torde kunna hända på vissa håll och på andra inte.

Emellertid är det en del andra synpunkter, som gjort, att jag gått med utskottet i frågan. Jag kan inte neka till, att jag har stora sympatier för det förslag, som reservanterna framlagt, och jag tror också, att det inte vore omöjligt att övervinna de pedagogiska svårigheter, som man här har befarat komma att inställa sig. Men vi ha nu en mängd olika typer av fortsättningsskolor. Herr förste vice talmannen räknade själv upp de många olika slag, som under årens lopp kommit till. Att nu införa ytterligare en ny form synes mig inte vara så särskilt tilltalande. Om vi fortsätta på det sättet, få vi en nästan ööverskådlig provkarta på fortsättningsskoletyper.

Men inte heller detta har varit själva huvudskälet för mig, utan detta ligger på det ekonomiska området. Det är sant, att jag 1929 uttalade mig till förmån för den anordningen, att ett sjunde skolår vid A-skolor skulle få ersätta fortsättningsskolan, men då voro de ekonomiska förutsättningarna andra än nu. För närvarande genomleva vi ju en mycket svår ekonomisk depression, och man måste ställa sig betänksam mot alla åtgärder och reformer, som kunna komma att medföra ökade kostnader för staten och kommunerna. Skulle man nu medge, att ett sjunde skolår finge ersätta fortsättningsskolan, så komme det utan tvivel att animera många skoldistrikt att inrätta en sjuårig folkskola. Att detta skulle komma att medföra betydande kostnadsökning för såväl staten som kommunerna är uppenbart. Det blir dyrare att ha ett helt läsår än att ha dessa 380 timmar, som ju eljest gälla som normalt för fortsättningsskolan. Denna ekonomiska synpunkt har under nuvarande förhållanden varit för mig avgörande vid intagande av min ställning i frågan, och den har säkerligen varit det för flera av utskottets ledamöter. Det kan ju hända, att när

andra och bättre ekonomiska tider inträda man kan ta upp förslaget igen, men för närvarande anser jag, att man inte bör göra det.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Om
fortsättnings-
skolans ersät-
tande med ett
sjunde skolår.*

(Forts.)

Herr **Thelin**: Herr talman! När man läser handlingarna i detta ärende, så kan man ju frestas att tro, att det här gäller en partifråga. Under reservationen stå nämligen personer, som såvitt jag vet allesammans tillhöra det socialdemokratiska partiet. Emellertid kan jag inte betrakta denna fråga som en partifråga, utan måste se den som en sakfråga och en fråga av mycket stor betydelse för vår undervisning och vårt uppfostringsväsen. Jag instämmer till alla delar i vad förste vice talmannen här har utvecklat beträffande denna fråga, och jag instämmer i vad den socialdemokratiska reservationen yttrar i denna punkt. Jag skall inte förlänga debatten med att upprepa de skäl som äro anförda, utan jag inskränker mig till ett instämmande. Men jag vill särskilt understryka, att det här inte är fråga om något tvång på kommunerna, utan det är en frivillig anordning. Jag måste säga, att ur uppfostrings- och undervisningssynpunkt torde väl inte något tvivel råda därom, att den anordning, som reservanterna kräva, är mycket värdefull. Särskilt den föregående talaren har strukit under, att det kommer att kosta stat och kommun stora belopp. Ja, om den saken vet man egentligen ingenting. Redan nu ha ju kommunerna rätt att anordna sjuårig folkskola, och staten får betala sin andel i lärarlönerna. Men där finns en hake, och det är, att på en sådan sjuårig folkskola följer, för närvarande och enligt propositionen, ett obligatoriskt fortsättningskolår. Det är visserligen bara på 180 timmar, men dessa 180 timmar kosta ju också pengar. Enligt reservationen skulle det sjunde året rymma båda fortsättningsskoleåren.

Då jag alltså för min del är övertygad om, att den anordning, som reservationen kräver, är av mycket stort värde för vårt folkskoleväsen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr **Björck, Wilhelm**: Herr talman! När denna fråga år 1929 var före, förelåg också en reservation till statsutskottets utlåtande, men reservanternas och utskottets yttranden voro den gången omkastade. Vad som i dag är utskott var den gången reservation, och vad som i dag är reservation var den gången, kan man säga, utskott. Jag har inte varit i tillfälle att delta i ärendets behandling i utskottet, men med den inställning, som jag hade år 1929, då jag var reservant, befinner jag mig följaktligen i dag på utskottets sida.

Jag skall inte, i det läge frågan nu har kommit genom andra kammarens beslut, ge mig in på en mera utförlig framställning av mina skäl för detta ståndpunktstagande, men jag kan säga, att huvudskälet — vad man än vill säga om det — är detta, att jag inte vill medverka till en försämring av det nuvarande skolväsendet. Det är dock så, att huvudparten, 70 procent, av städerna har en sjuårig obligatorisk folkskola plus en ettårig fortsättningsskola. Sammalunda är förhållandet med en mängd stadsliknande samhällen här i stockholmstrakten, till exempel Spånga, Sollentuna, Danderyd, Nacka, Saltsjöbaden och så vidare. Man löper den risken, om man går in för reservationen, att fortsättningsskolåret där faller bort, och det vill jag för min del inte medverka till.

Jag kan bevisa, att så kommer att ske, genom att anföra ett konkret fall. Under senaste redovisningsåret funnos i Göteborg 2,500 barn, som utgingo från sjätte klassen i folkskolan. Samma år undervisades omkring 2,000 barn i första klassen av folkskolans högre avdelning, kommunala mellanskolan och den fyraåriga realskolans första klass. Man kan säga, att av de 2,500 barn,

Om
fortsättnings-
skolans ersät-
tande med ett
sjunde skolår.
(Forts.)

som avgingo från sjätte folkskoleklassen, var det ungefär 2,000, som fingo ett sjunde skolår, låt vara frivilligt. Samtidigt hade man det året 850 barn, som förut hade genomgått ett sjunde skolår och undervisades i en praktiskt anordnad, ettårig fortsättningsskola. Om nu reservanternas förslag hade varit lag, så tror jag man kan hysa mycket grundade farhågor för att dessa 850 lärjungar inte skulle ha fått sitt fortsättningsskolår. Nu frågar man kanske från reservanternas sida, hur jag kan våga profetera om den saken. Men beträffande Göteborg har man verkligen viss anledning att profetera, därigenom nämligen att före 1928 hade Göteborg inte något fortsättningsskolår, utan detta har tillkommit först efter den författningsändring, som då beslöts av riksdagen.

Sedan tror jag, att jag skulle vilja tillägga, att reservanterna ha åtminstone underskattat de tekniska besvärligheter, som anordningen med ett sjunde obligatoriskt skolår såsom substitut för fortsättningsskolan är förenat med. Det låter säga sig, att folkskollärarna under det sjunde skolåret kunna låta undervisningen differentieras i praktisk riktning, men man förbiser då, att man inte har någon garanti för att den som anställs som ordinarie lärare för det sjunde skolåret verkligen är vuxen och fullt kompetent att meddela denna undervisning. Är han det inte, och vill man låta den praktiska undervisningen svälla ut, så blir ju denna lärare ledig, och man får koppla in andra yrkeslärare på detta stadium i stället. Våra löneförfattningar känna emellertid inte till några timlärare i läsämnen i folkskolan.

Jag kan därför inte se, hur man skulle kunna ordna detta på ett tillfredsställande sätt inom de nuvarande författningsbestämmelsernas ram, utan man är ovillkorligen, för att kunna gå in för den ståndpunkt, som reservanterna här ha intagit, nödsakad att göra avsevärda omläggningar av avlöningsbestämmelserna. Då till en klasslärare i sjunde klassen statsunderstöd ej kan komma att utgå och denne alltså måste avlönas helt och hållet av kommunen, synes en så anordnad sjunde klass vara praktiskt taget orealiserbar, och under sådana förhållanden tror jag, att det ej är några ogrundade farhågor, om man anser, att reservanternas förslag skulle leda till, att fortsättningsskolan indrages och sjunde klassen behålles som en yrkesklass, alltså med en kurs, som motsvarar den allmänna fortsättningsskolan.

På i huvudsak dessa skäl ansluter jag mig till utskottets ståndpunkt, men jag gör det med en erinran gentemot den motivering, som utskottet har anfört på sid. 35 nederst, herr talman, där det står den satsen: »Till stöd för den önskade förändringen» etc. Dessa båda meningar kan jag för min del ej underskriva. Jag vill inte vara med om att säga, att jag ansluter mig till denna ståndpunkt därför, att den skulle medföra ett obligatoriskt inrättande av en sjunde klass. Det argumentet kan jag ej biträda såsom bärkraftigt, och därför skulle jag i stället önska, att de två sista raderna på sid. 35 i utskottets utlåtande komme att lyda: »Dessa och andra i propositionen framhållna skäl av pedagogisk och organisatorisk natur synas utskottet starkt tala mot fortsättningsskolans ersättande med ett sjunde läsår i folkskolan. Under hänvisning därtill måste utskottet ställa sig avvisande mot det i motionen II: 471 gjorda yrkandet.»

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets kläm, men med den jämkning av motiveringen, som jag här har tillåtit mig uppläsa.

Herr Andersson, Karl Emil: Herr talman! Då jag deltagit i utskottets behandling av detta ärende ävensom deltagit i den kommitté, som har förberett detta ärende, ber jag, herr talman, att få yttra några ord.

Då reservanterna här upprepa, att det sjunde skolåret bör betyda åtskilligt mera än två fortsättningsskolkurser på 360 timmar, så låter detta bestickande. Jag var också, då jag deltog i kommitténs arbete, i början inställd på

att gå in för ett sådant förslag, men då jag närmare tänkte mig in i saken, fann jag, att det är inte alls så lätt att göra det.

Härtill kommer, att detta skulle medföra flera komplikationer. Vi ha inom kommittén besökt åtskilliga skolor nere i Skåne, där de ha ett sjunde skolår, och vi ha där besökt fortsättningsskolorna också. Vi ha där funnit, att det är mycket svårt att anordna denna plan, i synnerhet med arbetskunskap och skolköksundervisning inom ramen av ett sjunde skolår. Kommer så därtill en annan sak: inom en landskommun — jag tänker det finnes en plats med en A-skola, det kan ju ej gärna förekomma annars ett sjunde år — kanske det finnes många andra skolor. Det kan finnas distrikt, som ha andra skolformer, B-skolor av olika typer. Här komme det att bli ett motsatsförhållande mellan dessa skolor, som kan bli svårt att få på något sätt tillrättalagt. En del barn i dessa skolor av B-typ bli missgynnade i förhållande till dem, som gå i A-skolan, där man slipper fortsättningsskola. För övrigt, om barn flytta från den ena skolan till den andra, som ofta händer, så blir det svårigheter härvidlag.

Vad utskottet här anfört på sid. 35 anser jag vara av stort värde därför, att det belyser, varför utskottet ej kunnat gå med på herr Weijnes motion. Det har här sagts bl. a., att det är svårigheter med att anordna yrkesbetonad undervisning, i arbetskunskap och hushållsgöromål, i det sjunde skolåret. Det har även sagts, att den ekonomiska sidan av saken spelar en ganska stor roll. Vi må tänka oss, att de, som nu komma att anordna en sjuårig folkskola, där ej någon fortsättningsskola skulle vara anordnad, de måste härför anskaffa nya lokaler, nya lärare, och allt detta kostar ju för kommun och stat rätt mycket pengar. Nu har det sagts, att detta är en frivillig sak och att om kommunerna ej vilja ha en dylik anordning, så står det dem fritt att avstå från den. Men tro ändå ej herrarna, att om detta kommer att införas på den ena platsen, detta skulle medföra en viss avund från den andra platsen, och de skulle försöka komma efter den ena efter den andra. Detta kommer att medföra rätt stora kostnader.

På dessa grunder, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pauli: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord, eftersom jag i utskottet varit med om att behandla frågan.

Det är påfallande, att när man argumenterar mot det önskemål, som framställes i herr Weijnes motion, så gör man gällande, att ett bifall till detta önskemål skulle innebära, att man minskade skolplikten från 8 till 7 år. Jag hörde alldeles nyss i andra kammaren det argumentet framföras, och det är ju inte nytt. Men det behöves ju endast, att man anlägger en rent matematisk syn på frågan för att finna, att ett sådant argument inte har någon bärighet. Formellt kan man säga, att 6 folkskolår plus 2 fortsättningsår utgöra 8 år, så att man därigenom håller barnen 8 år i skolan, men dessa två fortsättningskolår innehålla, som vi alla veta, ej mer än 360 timmar, och detta kan ej på långa vägar uppväga de timmar, som innehållas i ett helt skolår, som ju representerar över 35 veckors sammanhängande läsning. Det är alldeles uppenbart, att barn, som genomgå ett sådant helt skolår, få ett både kvantitativt och kvalitativt värdefullare tillskott till sin undervisning än de barn, som endast ha dessa 360 timmar.

Nu är det ju inte fråga om att man skall avskryva fortsättningsskolan och i stället införa ett sjunde skolår. Det är endast fråga om att giva de kommuner, som så vilja, möjlighet att utbyta fortsättningsskolan mot ett sjunde skolår. Och som vi veta, gäller det dessutom nu endast den senare delen av fortsättningsskolan, ty riksdagen har redan för flera år sedan givit sin

*Om
fortsättnings-
skolans ersät-
tande med ett
sjunde skolår.
(Forts.)*

Om
fortsättnings-
skolans ersät-
tande med ett
sjunde skolår.
(Forts.)

tillåtelse till, att fortsättningsskolans ena år får inräknas i det sjunde skolåret.

När man här åberopar arbetslösheten, så är det också ett synnerligen underligt argument. Ty man behöver ju endast erinra sig de fakta jag nyss påpekade för att säga sig, att barn, som äro ständigt sysselsatta under ett sjunde skolår, äro på ett helt annat sätt skyddade mot ungdomsarbetslöshetens moraliska skadeverkningar än sådana, som endast under några strödda timmar äro upptagna av skolan och kanske just av den på detta sätt anordnade fortsättningsskolan *hindras* att få arbetsanställning. Det har man allt emellanåt knodat över.

Nu förhåller det sig ju så, att riksdagen för tre år sedan skrev till Kungl. Maj:t och begärde — inte en utredning, huruvida en sådan anordning borde införas, utan man begärde utredning och *förslag* om införandet av en sådan anordning. Det är ganska underligt, att det nu har skett en sådan omsvängning som vi här bevitna.

Det enda argument från utskottsmajoritetens sida, som man åtminstone har fått svart på vitt på, är det ekonomiska argumentet. Man anser, att detta förslag skulle kunna leda till stora kostnader. Men det är alldeles klart, att man kan absolut ingenting veta om den saken. Eftersom detta skulle bli ett frivilligt åtagande från kommunernas sida, kan man taga för givet, att i tider som dessa en sådan frihet, om den meddelades skoldistriktet, också komme att utnyttjas med den allra största försiktighet. Dessutom har man ju på landsbygden fått vidkännas den nu begynnande barnminskningen i mycket stor utsträckning; därigenom bli på många håll lärare lediga, som kunna användas för detta sjunde år utan att kostnaderna därför behöva särskilt ökas. Jag tror, att denna kostnadssynpunkt, som man viftar med, är en ganska imaginär sak, som mera har karaktären av en förevändning, därför att man ej vill gå med på den utvidgning av folkskoleväsendet, som här önskas. Jag vill dock visst inte säga, att detta gäller alla. Det finnes säkert åtskilliga uppriktiga vänner till vår folkskolundervisning, som tro sig kunna skönja en försämring av den i detta förslag, men jag tror, att de äro i mycket stark minoritet, och att flertalet av dem, som bekämpa detta, helt enkelt ej önska att en sådan förbättring skall bli av, som åtminstone enligt min uppfattning en anordning i enlighet med reservanternas yrkande skulle innebära.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Forslund: Herr talman! Jag ber att få säga ett par ord i den här frågan och då också giva till känna, att jag för min del icke kan biträda den mening, som mina partikamrater ha angivit i sin reservation.

Jag har en rätt så mångårig erfarenhet av det arbete, som påvilar skolråd, skolstyrelser och lärarkårerna också i de respektive skolorna. När jag för min del sätter ofantligt stort värde på, att skolväsendet har fått högsta möjliga utveckling, synes det mig vara av rätt så betänksam art, att man skall införa ett moment uti hela vår skolorganisation, som mycket lätt leder fram till, att i församlingar, där man alltid har strävat till att åstadkomma ett så gott resultat som möjligt, så att man där har fått ett sjunde skolår och därtill knutit an en fortsättningsskola på ett år, man nu skulle kunna få en inbördes strid, och börja slåss om, huruvida man skall förkorta skoltiden från vad man nu har arbetat upp den till.

Jag vill säga, att det har inte varit, åtminstone sett ur den synpunkten, varur vi, som ha en dylik skola, se saken, så enkelt att arrangera ett sjunde skolår på sätt som reservanterna här ha gjort gällande. Dessa ungdomsskolor tillkommo genom 1918 års riksdagsbeslut, och tittar man litet grand på den stora proposition, som då framlades för riksdagen, så finner man, att man där mycket

starkt poängterade, att dessa ungdomsskolor skulle inte bara bli sådana, som skulle giva teoretisk undervisning, utan man skulle taga hänsyn till bygdens näring och verksamhet för övrigt. Man skulle således på ett förberedande arbete söka dana de unga till att träda in i olika yrken. När man nu här ifrågasätter, att man skulle kunna stöpa om den sjunde årsklassen till en yrkesbetonad skola, sådan som man önskar, så vill jag säga, att det är inte så lätt att kunna uti en sådan klass införa en mängd olika slags yrkesämnen, som man på skilda orter kan vilja, att undervisning skall förekomma i.

Därtill kommer en annan sak, som jag själv har litet praktisk erfarenhet av, och det är, att när man ute i en församling t. ex. har ordnat en centralskola, där man har inrymt skolköksundervisning för hela församlingen — hur skall man då kunna lämna sådan undervisning till hela församlingens eller hela det skoldistriktets barn, om man skall införa denna undervisning i sjunde klassen, med mindre än att man måste arrangera med skolköksundervisning i varje sådan skola, där barnen undervisas. Man kan ju ej taga några stycken av lärjungantalet och föra bort dem till centralskolan några timmar den eller den dagen i veckan, utan så, som det nu är ordnat, måste man taga dem i grupper, och de få då använda sig av den centrala skolköksverksamhet, som nu äger rum.

Nu vill jag för min del också giva uttryck för den uppfattningen, att det kan synas, som om man gör den här frågan något större än vad den möjligen är, ty med det förslag, som här föreligger, så är det ju möjligt, kan man säga, att få båda dessa intressen tillgodosedda därigenom, att de, som önska fortsättningsskolans inordnande i ett sjunde läsår, ju ha möjlighet att, om intresset därför finnes i församlingen, skapa en sjunde årsklass. Säger man då bara, att denna årskurs skall pågå i 40 veckor, så har man räddat såväl den sjunde årsklassen som den erforderliga tiden för att få på ett praktiskt sätt den fortsättningskurs ordnad, som nu är bestämd, nämligen på sex veckor.

Då frågar jag mig: varför skall man då envist hålla på, att man endast skall ha denna sjunde årsklass, som skall ersätta fortsättningsskolan, när man här kan utan att behöva fråga någon människa genomföra detta därmed, att man genomför ett sjunde läsår. Jag tycker, att det där är saker, som man skulle kunna ordna, utan att det blir detta motsatsförhållande mellan de olika intressena. Genom att man ordnar på det nu angivna sättet så förebygger man, att man i ett skoldistrikt, där man redan har genomfört sjuårsförfarandet, får upp en strid om, att man skall koppla bort de sex veckorna, som äro slutspurten, innan dessa ungdomar skola ut i det praktiska livet, och på vilken kurs de sätta mycket stort värde. Och när man kan knyta an fortsättningsskolan direkt till sjunde läsåret, så behöver det ju ej bli något uppehåll eller några svårigheter, utan de få då deltaga i en fortsättning i själva den klassen, där de ha gått i, men den får en helt annan betoning och ger framför allt möjlighet att fortfarande bygga på en viss yrkesutbildning, som visserligen ingalunda är jämförlig med våra yrkesskolors undervisning, men som i alla fall för barnen är av så pass stort värde, att man ej bör kasta bort den. Jag vill tillägga, att det är ej mera än 14 år sedan man genomförde denna reform med ungdomsskolorna, och jag får säga för min del, att om man moderniserar densamma på det sätt, att man utöver det sjunde läsåret endast kan knyta an med en fortsättningskurs på sex veckor, så tycker jag, att alla parter böra vara belåtna.

Jag vill för min del yrka bifall till utskottets förslag med den ändring i motiveringen, som föreslogs av herr Björck.

Herr förste vice talmannen: Jag har, herr talman, en ganska stark lust att söka reda ut saker och ting, som synas mig kunna vara av betydelse, men den diskussion, som har följt på mitt förra yttrande, har — om jag undan-

Om
fortsättnings-
skolans ersät-
tande med ett
sjunde skolår.
(Forts.)

tager det sista anförandet — tyvärr inte givit mig någon enda hake, på vilken jag skulle kunna hänga en sådan utredning. Ty exempelvis det där talet om att en lärare möjligen inte är vuxen att ordna den yrkesbetonade undervisningen i en skola som den, som jag skisserat — ja, överallt, där det gäller yrkesbetonade fortsättningsskolor och således även de, som inte bestå av mer än två gånger 180 timmar, där är man beroende av att man har lärare, som äro sin uppgift vuxna. Jag kan inte göra något åt det argumentet. Det är ett sådant, som bär döden inom sig, om jag så får säga.

Men den siste ärade talaren framförde verkligen ett argument, som är värt att belysas. Det vad väl rättare sagt två synpunkter, som han framförde. Den ena var, att man gjorde den här saken mycket större, än den i grund och botten är, ty varje distrikt, som vill ha det på det viset, som reservanterna tyckas vilja ha det, kunde ju genom ett målmedvetet arbete skapa just de förhållanden, som vi sträva efter att få riksdagen med på. Jag tycker, att det är att förutsätta, att vi reservanter äro något enfaldigare än vi i grund och botten äro. Ty vore det på det viset, att ett distrikt utan vidare kunde skapa de förhållanden, som vi vilja ha skapade, ja, då behöfdes det ju inte, att riksdagen fattade något beslut därom. Men vi ha haft ett klassiskt exempel på, att man inte kan göra på det sättet, nämligen i Göteborg. Där hade man det ordnat så i det närmaste ända till år 1928. Men då förklarades det, att det här, det är olagligt. Var så god! Ni måste ha en fortsättningsskola ovanpå det hela, och göteborgarna ha nu att dragas med en fortsättningsskola på en gång 180 timmar, som bär det betecknande namnet »sträckkurser». Nej, herr Forslund, så enkelt går det inte! Man får allt följa vissa banor, om man vill komma fram, och de banorna måste gå genom både första och andra kammaren.

Så komma vi till det egentliga skälet. Herr Forslund framställde det på det viset, att det skulle vara oerhört svårt att, som jag uttryckte det, inmontera fortsättningsskolan — den yrkesbetonade fortsättningsskolan — i ett sjunde skolår. Men, herr Forslund, är det lättare att inmontera den i de 180 timmarna? Här har man dock 950 timmar. Om vi finge tillfälle att sitta samman några dagar, så skulle vi säkerligen kunna göra en alldeles utmärkt fin och yrkesbetonad skola, när vi ha 950 timmar till vårt förfogande. Man kan ju taga den yrkesbetonade fortsättningsskolan, hur den än är, som det centrala. Där ha vi alla möjligheter. Vi behöva inte vara så förfärligt rädda för, att vi inte skola få timmarna att räcka till. Vi ha mycket timmar att röra oss med. Vi kunna, som jag förut sagt, tillåta oss vilka pedagogiska bedrifter som helst med detta stora timantal. Och när vi sedan märka, att det inte finns mera, som vi vilja att barnen ska lära sig under detta år i rent yrkesavseende, så lägga vi det teoretiska stoff kring denna centrala undervisning, som vi anse vara lämpligt. Om man bara har 180 timmar och skall organisera en yrkesbetonad fortsättningsskola på den korta tiden, då har man det ganska krångligt, men har man 950 timmar till sitt förfogande, då behöver man inte vara rädd för att inte kunna nå ett gott resultat.

Sedan tillades det till detta, som var de mera egentliga synpunkterna, att man skulle försöka undvika den strid om skolornas försämring, som ovillkorligen skulle växa fram, därest man fattade det beslut, som jag här förordar. Av alla de argument, som anföras i denna fråga, förstår jag minst just detta. Här ha vi runt omkring i vårt land en mängd skoldistrikt, som inte varit nöjda med den normala skolgången. Egentligen behöver man ju inte mer än sex folkskoleår. Då har man uppfyllt författningens fordringar och landets krav. Men runt om bygger det ena distriktet efter det andra upp sina högre skolavdelningar. Man lägger till ett sjunde år, man lägger till ett åttonde år, ja, det finns till och med de, som lagt till ännu mera, nämligen ett nionde år. Varför göra dessa skoldistrikt detta, när de inte behöva mer än sex folkskoleår och två fort-

sättningsskolår på fattiga 180 timmar vardera? Varför göra de detta? Jo, naturligtvis för barnens skull! Naturligtvis göra de det av intresse för barnen och deras utveckling och utbildning. Men detta intresse för barnen — förmenar man — det skulle sprängas i luften, det skulle försvinna som stoft, för den händelse man antog den lilla reservation, som vi fogat vid detta utskotts-betänkande. Är det verkligen någon människa med något så när klar inblick i vad människorna vilja och vad de göra på grund av detta sitt viljande, som tror något dylikt?

Jag kan tänka mig, såsom jag sade i mitt första anförande, att det kan finnas ett och annat skoldistrikt, som vill stryka de 180 timmarna, när man har fått lägga in en yrkesbetonad fortsättningsskola i ett sjunde skolår. Det är riktigt. Sådant kan inträffa. Men därigenom har man väl inte tagit bort värdet av den utveckling, som kommer att breda ut sig vida i vårt land och vara till välsignelse och nytta för en mängd barn, vilka nu inte få någon annan utbildning än den, som ligger i den sexåriga folkskolan plus de två gånger 180 timmarna i fortsättningsskolan. Men det är ju så, att vill man inte en sak, så kan man se farliga syner, men vill man saken, så tror jag, att man kan lugnt gå de synerna förbi.

Herr **Pålsson**: Reservanterna och den föregående talaren ha enligt min mening fullständigt rätt i det antagandet, att ett sjunde skolår, med däri inlagd fortsättningsskolekurs, lagt till folkskolan, skulle ge betydligt mer än vad de tvenne fortsättningsskolårskurser ge, som enligt utskottets förslag alljämt skulle läggas ovan folkskolan. Detta står för mig fullkomligt klart, och då måste jag också medge, att om man från landsbygdens sida skulle sätta sig emot det förslaget, så måste det föreligga alldeles särskilda skäl. Det är naturligtvis så, att inte landsbygden i dess helhet kan få denna skolform, som reservanterna tänka sig, men om då landsbygdens representanter skulle med sina röster förhindra de samhällen, som äro mogna för och kunna åstadkomma denna skolform, att få den genomförd, bara för att inte landsbygdens kan följa med i galoppen — då är det alldeles tydligt, att det fordras särskilda skäl. Och skälet för mig, då jag här yrkar bifall till utskottets förslag, är, att de ekonomiska konsekvenserna av detta sjunde skolår med inlagd fortsättningskurs — denna bättre skolform — bli så pass betydande, att jag för närvarande icke kan följa med. Man har ingen utredning om hur många nya klasser, d. v. s. nya folkskolläroplatser, som skulle inrättas, om reservanternas förslag vunnit bifall. A-skolorna, som naturligtvis äro närmast att genomföra denna förbättring, utgöra omkring 400, och om vi därtill antaga, att ungefär ett 100-tal B-skolor också skulle införa detta sjunde skolår, så komma vi upp till en avsevärt större lärarplatstillättning än nu, och då staden ju skulle betala nio tiondelar av de nya löner, som då skulle utges, så går det till ett rätt betydande antal miljoner, varom utredning icke finnes. Jag menar: ha vi råd till detta — änskönt man måste erkänna, att reservanterna ha rätt — i detta ögonblick, då allting ter sig så mörkt på det ekonomiska området. Det tror jag knappast, och jag kan inte som herr Pauli så där sätta mig över de ekonomiska konsekvenserna. Han sade, att den synpunkt, som utskottet anlägger, var en imaginär synpunkt, och det kan väl vara detsamma som att de obotfärdigas förhinder skulle ligga bakom utskottets avslagsyrkande. Detta är naturligtvis icke fallet utan endast försiktighet i ekonomiska ting.

Men man skall kunna tänka sig, att då frågan kommer fram en annan gång, att då de kommuner, som skulle kunna ordna för sig på detta bättre sätt, skulle få erlägga en större del av lärarlönen för detta sjunde skolår än för närvarande, då de bara betala en tiondel, t. ex. hälften eller kanske mera. Då

Om
fortsättnings-
skolans ersät-
tande med ett
sjunde skolår.
(Forts.)

Om
fortsättnings-
skolans ersät-
tande med ett
sjunde skolår.

(Forts.)

skulle ingen invändning kunna göras från landsbygdens sida. Något sådant förslag föreligger emellertid inte nu, och alltså kan man inte framställa något dylikt yrkande. Jag tycker emellertid, att om denna sak nu faller, så bör man, i fall den toges upp igen, bestämma, att de kommuner, som skola få röna förmånen av denna bättre, mera givande undervisning, böra betala mera till denna extra lärarlön.

Under sådana förhållanden, då de ekonomiska konsekvenserna vid bifall till reservationen för mig te sig avskräckande, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Jag tror inte, att herr Pålsson skall vara rädd för landsbygden. Personligen har jag inte något speciellt behov av att gynna städerna. Jag tycker, att alla orter i vårt land — där det är möjligt — skola få de fördelar, som landet överhuvud taget kan erbjuda. Vad landsbygden i detta fall beträffar, är det långt ifrån uteslutet, att det inte vida omkring skall kunna anordnas ett sjunde skolår av den beskaffenhet, som jag har talat för. Det sätt, på vilket kommunikationsväsendet utvecklas, och det sätt, på vilket de olika skoldistrikten numera tvingas att träda i förbindelse med varandra, göra, att man runt om kan börja att centralisera. Olika skoldistrikt kunna slå sig tillsammans och gemensamt bygga upp detta sjunde skolår. Det är ingen omöjlighet. Vill man komma fram, såsom jag menade förra gången, så kan man också komma fram.

Herr Rosén: Jag skulle blott vilja säga, att om jag hade haft tillfälle att deltaga i utskottets behandling av detta ärende, hade jag kommit att stå antecknad som reservant tillsammans med de socialdemokratiska reservanterna. Jag anser nämligen, att deras förslag innebär så påtagliga fördelar, att jag måste biträda och rösta för detsamma.

Herr Pålsson: Herr talman! Herr förste vice talmannen glömde i sitt sista anförande nämna, att på landsbygden har man inte råd att bygga de nya folkskolesalar, som skulle behövas, för den händelse man skulle inrätta denna form av sjuårig folkskola. Detta är naturligtvis även en ekonomisk detalj, men av stor betydelse och som omöjliggör för landsbygden att inrätta sig så bra.

Emellertid tror jag, att hela problemet skulle kunna lösas på det sättet, att man gjorde skillnad på betalningen av lönerna till lärarna för detta sjunde skolår. Om frågan nu faller och om den kommer fram igen, borde man fästa avseende vid denna synpunkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talman, att därunder yrkats dels att vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i motsvarande punkt av den vid utlåtandet avgivna reservationen. Därjämte hade beträffande utskottets motivering framställts ett särskilt yrkande, vartill herr talmannen ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt de båda förstnämnda, i fråga om utskottets hemställan förekomna yrkandena samt förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 71 punkten VII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande punkt av den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes här efter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 59.

Punkten VIII.

I en inom första kammaren av herr *A. J. Granström* väckt motion, nr 319, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att bland godkända organisationsformer för fortsättningsskolan även upptaga den anordningen, att fortsättningsskolans hela undervisningstid, 360 undervisningstimmar, förlades till ett läsår i enlighet med i motionen framställt förslag.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå herr Granströms berörda motion (I: 319).

Herr Granström: Herr talman! Såsom kammarens ärade ledamöter behagade finna, har jag i denna kammare väckt en motion, vari jag hemställt, att bland godkända organisationsformer för fortsättningsskolan jämväl måtte upptagas den anordningen, att hela undervisningstiden, 360 timmar, med bibehållen lärokurs må anordnas under ett skolår. Motionen har blivit avstyrkt av statsutskottet, och jag har ingen förhoppning att kunna åstadkomma någon ändring i statsutskottets uppfattning. Ej heller väntar jag mig vänligare behandling av kammaren med avseende å min motion, men om jag likväl vågar besvåra kammaren med att något belysa motionens innebörd, så beror detta därpå, att jag anser, att här föreligger en för vissa kommuner verkliga ganska viktig fråga och att genom en sådan anordning, som här har föreslagits, betydande svårigheter skulle avlyftas, just när det gäller anordningen av fortsättningsskolan. Jag kan ju också såsom förmildrande omständighet anföra, att jag inte under min nu snart tilländalupna riksdagstid har besvärat kammaren eller dess protokoll mycket.

Jag ber att först och främst få mycket kraftigt betona, att mitt förslag ingalunda innebär att påtvinga något skoldistrikt en skolform, som för detsamma vore olämplig. Men jag ber att få hänvisa till vad de sakkunniga i sitt betänkande ha sagt. »Den möjlighet, som hittills förefunnits, att efter förhållandena organisera fortsättningsskolorna på olika sätt, bör enligt sakkunnigas mening än mera utvidgas. Genom att öppna ytterligare utvägar för skoldistriktet att anpassa skolväsendet efter de skilda orternas behov, synes man kunna icke obetydligt underlätta fullgörandet av skolplikten, ehuru dess om-

*Om
fortsättnings-
skolans ersät-
tande med ett
sjunde skolår.
(Forts.)*

*Om
fortsättnings-
skolans förlä-
gande till
ett enda läsår.*

Om
fortsättnings-
skolans förlä-
gande till
ett enda läsår.

(Forts.)

fattning bibehålles i huvudsak oförändrad.» Ja, detta är så sant som det är sagt, och det är just i anslutning till detta uttalande som jag har velat draga mitt lilla strå till stacken. Jag beklagar endast, att de sakkunniga och efter dem statsutskottet — nej, efter dem kanske närmast regeringen och sedan statsutskottet — i så ytterligt ringa grad handlat i enlighet med här gjorda uttalanden. Den obetydliga utvidgning, som nyss begärdes, har ju avslagits av andra kammaren, sedan den avstyrkts av statsutskottet, och samma öde har ju också det förslag rönt, som jag här har tillåtit mig att framställa. Emellertid innebär som sagt, så vitt jag förstår, detta förslag en möjlighet för vissa skoldistrikt, som så önska och där det finnes lämpligt, att sammanföra hela fortsättningsskolundervisningen till ett läsår, nämligen det läsår, som följer närmast efter barnets avgång från den egentliga folkskolan. Förslaget är med hänsyn till tiden möjligt att genomföra, oavsett om fortsättningsskola anordnas som dagskola, såsom kombinerad afton- och dagskola eller såsom endast aftonskola. Ej heller kan jag finna, att förslaget i övrigt erbjuder några oöverstigligen svårigheter eller ens några större svårigheter att genomföra. Men det händer, att det skulle kunna utgöra ett icke oväsentligt medel för att, såsom nyss anfördes ifrån de sakkunniga, »icke obetydligt underlätta fullgörandet av skolplikten, ehuru dess omfattning bibehålles i huvudsak oförändrad».

Jag medger gärna, att den anordning, jag här föreslagit, i huvudsak endast skulle ha betydelse för de kommuner, där A-skolor finnas, men härigenom skulle ingalunda, såsom de av utskottet åberopade sakkunniga synas antaga, städerna på något sätt favoriseras, utan sådana A-skolor uppstå ju nu i rätt stor utsträckning även på landsbygden, inte endast inom industrisamhällena utan också på grund av den centralisation av skolväsendet, som sker även på den egentliga landsbygden, vilken även har vunnit statsmakternas understöd.

Redan nu har ju vederbörande medgivit, att en viss inskränkning får ske med avseende å fortsättningsskolan, men en inskränkning, som, efter vad som i den föregående diskussionen betonades, säkerligen innebär en väsentlig avknappning i fortsättningsskolans från början förelagda uppgift. Jag syftar här på rättigheten att inskränka fortsättningsskolkursen för halvtidsläsande sjukklassig folkskola till 270 timmar. Nog måste man väl ändå medge, att bakom denna anordning ligga förutsättningar för ett långt sämre arbetsresultat än om man har en sexårig heltidsläsande folkskola och sedan till denna lägger fortsättningsskolkursen om 360 timmar under det därpå följande läsåret. Detta innebär enligt min tanke icke den ringaste försämring av skolundervisningen eller av själva skolväsendet. Jag kan verkligen inte frigöra mig från den bestämda uppfattningen, att där man kan inrymma fortsättningsskolan under ett enda läsår, där bör det också lämnas möjlighet att göra detta, och det var även i överensstämmelse härmed, som jag nyss röstade för det förslag, vilket vann första kammarens bifall.

Jag tror också, att det är nödvändigt att, åtminstone i den mån det är möjligt, lätta på den börd, som fortsättningsskolundervisningen för närvarande utgör såväl för barn som för föräldrar. Jag är rädd för att annars kommer den motvilja, som på många håll förefinnes gentemot fortsättningsskolan, att fortfarande finnas kvar och även i betänkligen grad motverka, vad man har avsett att vinna med fortsättningsskolan. Jag tror egentligen inte heller, att det från de sakkunnigas sida föreligger så stor motvilja mot att individuellt inskränka på skoltiden. De sakkunniga anvisa i sitt utlåtande flera möjligheter, varigenom de enskilda skolbarnen kunna komma ifrån skolplikten i hela dess utsträckning. Men då kan man ju fråga sig: när somliga slippa undan på det sättet, varför kan då inte samma möjlighet lämnas åt så många som möjligt?

Det lär inte kunna förnekas, åtminstone ser jag saken så, att det andra fortsättningsskolåret bereder rätt stora svårigheter för såväl barn som föräldrar. Det första fortsättningsskolåret försvinner mera spårlöst. Eleverna befinna sig då i en sådan ålder och en sådan utveckling, att de egentligen inte kunna syssla med någonting annat, men helt annorlunda blir förhållandet, när man kommer in i det andra fortsättningsskolåret. Då har mer än en pojke sökt sig plats, och många flickor måste säkerligen också vid så unga år ut ifrån hemmet för att skaffa sig sin försörjning på det sätt, som de kunna. Det finns många hem, där kakan är liten och munnarna äro många, och så snart det uppstår möjlighet för de unga medlemmarna att bidra till sin försörjning, är det inte underligt, om de också måste göra det. Men när då en ung gosse eller en ung flicka kanske har fått en god plats under det år, som följer efter det första fortsättningsskolåret, så kommer kravet från fortsättningsskolan på fullgörande av det andra skolåret, och då måste flickan eller gossen lämna sin plats och deltaga i undervisningen i fortsättningsskolan. Det är inte alltid de kunna få behålla sin plats, det är kanske möjligt i mindretalet fall, att de få behålla den och samtidigt kunna ägna sig åt fortsättningsskolundervisningen. Denna medför dock oftast för det andra läsåret, att barnen ryckas från det arbete, som de kanske ha börjat intressera sig för, och åter sättas på skolbänken, måhända med mycket ringa intresse för den undervisning, som där meddelas. Och på det sättet kan det säkerligen för många uppstå förhållanden, som mycket menligt inverka på deras fortsatta ställning och utveckling i livet. *Detsamma är fallet med barnen från jordbrukarhemmen. Ställningen är ju för närvarande sådan, att många jordbrukarhem äro helt anvisade till den hjälp, man kan få ifrån barnen. Den lejda kraften är ju i allmänhet för dyr för att kunna anskaffas. När då på detta sätt hinder uppstått för barnen dels att genom lämpligt arbete finna sin utkomst, dels att biträda i hemmen i den utsträckning, som här kan förutsättas, är det då underligt, om det kan uppstå en viss bitterhet hos föräldrarna och även hos barnen? Det finns exempel på att detta förhållande rent av lett till fullkomlig obstruktion från barnens sida, så att de visserligen ha bevisat fortsättningsskolan, men där visat sådan ligkiltighet för undervisningen, att det inte har varit någon nytta med att de formellt vistats i denna skola.

Nu vet jag lika väl som de, som här redan ha anfört detta skäl att det finns vissa pedagogiska synpunkter, som man anser tala för att så länge som möjligt kvarhålla barnen under fortsättningsskolan, d. v. s. så länge som möjligt förlänga skolplikten. Jag måste bekänna, att jag inte kan tro på dessa skäl, och jag undrar, om ens de, som här framställt dem, i själ och hjärta tro på dem. Det är ju, såsom redan framhållits, så försvinnande liten tid under dessa två år, som barnen stå under lärarens direkta ledning, det är ungefär endast en tiondel av hela tiden. Man får inte förbise, att samtidigt mycket starka inflytelser göra sig gällande från annat håll, och jag tror, att det inflytande, det tiondels inflytande, om jag så får säga, som läraren här kan utöva, knappast kan motväga det nio tiondelars inflytande från annat håll, som lärjungen utsättes för. Naturligtvis finns det fall, då detta inflytande går i god riktning, men då behövs knappast lärarens biträde, även om detta självklart kan vara ett plus, då det gäller uppfostran i det avseendet. Jag tror också, att man kan våga det påståendet, när man ställes inför verkligheten, att varje lärare — om också utmärkt undervisare — icke alltid kan ha den rätta fostrareförmågan, och slutligen vill jag också beträffande det skälet påvisa, att det förfaller också vid den omständigheten, att i våra dagar har ju en intresserad lärare så ofantligt många medel, varigenom han kan fortfarande stå i den mest intima kontakt med sina lärjungar: i den religiösa rörelsen, i nykterhetsrörelsen och i en hel del andra ideella rörelser, i studieverksamheten sådan den

Om
fortsätt-
nings-
skolans förlä-
gande till
ett enda läsår.
(Forts.)

Om
fortsättnings-
skolans förlä-
gande till
ett enda läsår.

(Forts.)

bedrivs i studiesammanslutningar och på annat sätt, i idrottsrörelsen o. s. v. Däremot tror jag det får anses ostridigt, att ju närmare sammanhanget blir mellan den egentliga folkskolan och fortsättningsskolan, desto bättre resultat kan man erhålla av fortsättningsskoleundervisningen. Skolträningen och skolvanan föreligga då ännu, intresset har icke slappnat utan är fortfarande levande, och de repetitioner, som de sakkunniga själva erkänna såsom ett beaktligt förhållande och såsom tidsödande, behövas icke heller, om man i fortsättningsskolan kan fortsätta i omedelbar anslutning till vad som förut genomgått i folkskolan.

Man har också anfört såsom ett skäl för detta andra fortsättningsskoleår, att elevernas utveckling och fattningsförmåga i det stora hela icke står i sådant sammanhang med det meddelade lärostoffet, att undervisning i vissa ämnen därför bör så långt som möjligt uppskjutas. Men här menar jag, att ett år fram eller tillbaka egentligen icke betyder så värst mycket — det blir i alla händelser för eleverna till det mesta en minneskunskap, som de visserligen kunna ha gott av då de sedan komma ut i livet att få praktiskt erinra sig men som först längre fram kommer till verklig förståelse och användning. Skulle man således genom förlängning av skoltiden vilja möta den olägenhet, som ligger i det förhållandet, att lärostoffet icke står i överensstämmelse med elevernas utveckling, skulle man — såsom också mer än en gång påvisats — bli tvungen att uppskjuta hela fortsättningsskolekursen till adertonde, nittonde eller tjugonde levnadsåret.

Jag skall be att till slut få bemöta några ytterligare invändningar, som gjorts emot den av mig föreslagna anordningen. Jag har redan påvisat, att det gärna inte kan bli tal om någon försämring: Läsetid och lärokurser äro desamma, och jag tänker mig verkligen, att det inte på något ställe, där man genomfört en organisation med ett sjunde skolår, skulle falla vederbörande skolmyndigheter in att, med slopande av detta sjunde skolår, byta ut det mot den anordning, som jag har föreslagit. Det har också sagts — och det är en mycket förvånansvärd utsago — att ett bifall till min motion — jag förmodar, att uttalandet närmast har avseende på denna — skulle medföra, att barnens och lärarnas sommarledighet skulle så avsevärt inskränkas endast såsom anföres 14 dagar. Jag måste beteckna ett sådant arguments framförande såsom bevis på att man icke tillräckligt satt sig in i frågan. Jag har gjort beräkningar, om vilka jag vågar säga, att jag står för dem, och jag har med ledning av dessa kommit till den uppfattningen, att de 360 timmarna under ett läsår kunna — vilken form man än använder, om man använder dagskola, aftonskola eller kombinerad dag- och aftonskola — inrymmas under ett läsår under tiden mellan första oktober det ena året och till den första maj det därpå följande året, och jag har heller aldrig avsett, att en sådan anordning skulle medföra högre kostnader vare sig för anskaffande av lokaler eller anställande av lärare. Jag har redan tidigare sagt, att den här anordningen föreslagits väsentligast med tanke på den s. k. A-skolan på landsbygden och i viss mån på industriorterna. I de flesta sådana A-skolor finns det vanligtvis alltid något reservrum. Och skulle så icke vara fallet, låter det sig nog för övrigt lätt göra att genom enkla anordningar få en lämplig duplicering, och således behövs det icke några lokaler utöver de, som redan förefinnas, även om skolan anordnas som dagskola. Och om någon av de två andra formerna väljes, ställer det sig vida lättare att övervinna svårigheterna.

Man har sagt, att det vid en anordning i enlighet med mitt förslag skulle behövas flera lärare och man har naturligtvis i det fallet stött sig på de sakkunnigas uttalande och utgått ifrån att första och andra årsklassen skulle sammanslås till en undervisningsavdelning. I de skolor, jag här närmast av-

ser, är detta omöjligt på den grund att elevantalet är så stort att man under alla förhållanden behöver en särskild lärare. Det skulle således under alla förhållanden behövas en lärare i varje årsklass, och det förhållandet kan icke uppstå, att flera lärare skulle behöva anställas än under nu gällande former. Man har vidare anfört, att det skulle vara så svårt att erhålla undervisare. Jag har i min motion tillåtit mig peka på det förhållandet, att det icke är nödvändigt att vara folkskollärare eller folkskollärarinna för att vara lärare i fortsättningsskola och att det under alla förhållanden behövs skolöverstyrelsens tillstånd eller godkännande för att kunna få utöva undervisning i fortsättningsskola. Men sådant tillstånd kan givas för vilken som helst annan kompetent person; t. ex. sådana som ha kompetens i vissa ämnen. Det har bl. a. utfärdats sådant tillstånd för skolköklärlärinnor, och jag har ju tänkt mig, att prästerna skulle här i viss mån biträda. Det finns på sina håll ingenjörer eller andra, som fått sin utbildning vid högre läroanstalter, vilka — med vederbörligt tillstånd — skulle kunna rycka in. I det avseendet kanske jag slutligen också får peka på den omständigheten, att det för närvarande går en hel del utexaminerade lärare utan sysselsättning och att de säkerligen skulle vara glada över att åtminstone få denna verksamhet i stället för att alldeles gå utan sysselsättning.

Herr talman! Jag har nu utvecklat innebörden i min motion och har kanske i någon mån kunnat göra gällande, att de invändningar, som gjorts emot densamma, icke äro så hållbara som de kanske vid första påseendet förefalla vara. Jag hoppas också, att jag kunnat visa, att — om frihet finnes att, där förhållandena erbjuda verkliga fördelar, kunna ordna fortsättningsskola så som här föreslagits — en sådan anordning säkerligen skulle innebära väsentliga fördelar för barn och föräldrar ävensom för samhället i form av mera givande undervisning. Jag vågar göra gällande, att den undervisning, som skulle på det sättet meddelas, skulle medföra bättre resultat än så som undervisningen nu sker. nämligen under en kort period första året och så ett långt avbrott, under vilket man kommer ifrån skolarbetet och så återigen en kort period, varunder undervisningen avslutas. Och jag måste då fråga mig, varför man icke skulle kunna medgiva denna möjlighet till fortsättningsskolans förläggande, som jag föreslagit.

Här har redan berörts och bemötts det påståendet, att en ökad arbetslöshet härigenom kanske skulle uppkomma. Med avseende på detta vill jag säga: Det är väl ändå inte meningen, att dessa, som under $\frac{9}{10}$ av första och andra fortsättningsskoleåren äro fria från undervisning, skola slå dank under tiden, utan det är väl meningen, att de skola söka sig någon nyttig sysselsättning! Om man sålunda sammanför undervisningen till ett enda skolar, inverkar detta, menar jag, icke på tillgången på arbetstillfällen på minsta sätt, så att sådana, som under ett skolar få mottaga hela fortsättningsskoletidens undervisning, på något sätt taga arbetstillfällen från andra. Det blir tvärtom den fördelen genom ett sådant förfarande att, när de en gång ha slutat sin skolgång och komma ut i livet, kunna de få ägna sig åt den livsuppgift, som de intressera sig för, utan att deras framgång skall riskeras av störande avbrott.

Herr talman! Jag har icke den ringaste förhoppning att vad jag här sagt skall leda till resultat vid detta tillfälle och skall därför icke framställa något yrkande, men vad jag här anfört och som stannar i kammarens protokoll, kanske kan få betraktas som ett frö, som får ligga och gro för att växa upp och mogna kanske en kommande dag och under något annorlunda förhållanden också visa sig ha något av livskraft i sig. Min övertygelse är, att en sådan frihet beträffande fortsättningsskolornas organiserande skulle

Om
fortsättnings-
skolans förläg-
gande till
ett enda läsår.
(Forts.)

Om på vissa håll — särskilt på vår tätare befolkade landsbygd och i våra industri-
 fortsättnings- samhällen — vara till verklig nytta.
 skolans förläggande till Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt
 ett enda läsår. hemställt.
 (Forts.)

Punkterna IX—XI.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 160, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att vad utskottet hemställt i sitt betänkande nr 32 bifölles även av andra kammaren.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av rätt till s. k. rekreationsresor för viss personal vid försvarsväsendet med tjänstgöringsort i Boden jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 73, i anledning av väckt motion om rätt för tyghantverkaren T. R. Haglund att för bestämmande av löneklass tillgodoräkna sig viss tjänstgörings-tid;

nr 74, i anledning av väckt motion om avskedsersättning åt förre furiren C. G. Forsberg; samt

nr 75, i anledning av väckt motion angående anställnings- och löneförhållandena för kontorspersonalen vid flygvapnets verkstäder.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckt motion angående viss ändring i gällande expropriationslagstiftning;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 2, 3, 4, 5 och 6 i lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 § i lagen den 22 juni 1928 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus; samt

nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. Föredrogos ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13,
 förrättande av; i anledning av väckt motion om beredande av möjlighet för församlingarnas
 högmässa efter prästerskap att ett begränsat antal söndagar årligen förrätta högmässan efter
 fritt ritual. fritt ritual.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 19, hade herr *Sandegård* m. fl. hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i syfte,

att, till dess en allmän revision av kyrkohandboken kunde komma till stånd, möjlighet bereddes varje församlings prästerskap att ett begränsat antal söndagar under året, exempelvis 12, förrätta högmässa efter fritt, av vederbörande domkapitel godkänt ritual.

Ang.
förrättande av
högmässa efter
fritt ritual.

(Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att första kammaren måtte i anledning av förevarande motion för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i syfte, att, till dess en allmän revision av kyrkohandboken kunde komma till stånd, möjlighet bereddes varje församlings prästerskap att, efter tillstyrkande av församlingens kyrkoråd, på ett begränsat antal av domkapitlet årligen bestämda sön- och helgdagar förrätta högmässa efter fritt, av Kungl. Maj:t godkänt ritual.

Reservation hade avgivits av herrar *Lundell* och *Nylander*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Lundell: Herr talman! Då jag har reserverat mig emot utskottets beslut, skall jag tillåta mig att yttra några ord i förevarande fråga.

Motionärernas förslag avser att bereda varje församlings prästerskap möjlighet att ett begränsat antal söndagar under året, exempelvis 12, förrätta högmässa efter fritt, av vederbörande domkapitel godkänt ritual. Denna fråga synes mig böra i första hand behandlas av kyrkomötet och i samband med pågående revision av kyrkohandboken. Redan år 1925 anhöll kyrkomötet, att Kungl. Maj:t måtte »låta utarbета ett förslag till varsamt reviderad kyrkohandbok och för ett kommande kyrkomöte framlägga detta förslag». Vid 1926 års kyrkomöte framlagde Kungl. Maj:t ett av särskilda sakkunniga utarbetat förslag, som emellertid icke blev av kyrkomötet förordat till antagande. Kyrkomötet beslöt därför i ny skrivelse hemställa om fortsatt revision med ledning av vad inom kyrkomötet uttalats och anhöll, att förslag därefter måtte för kyrkomötet framläggas.

Man kan därför förvänta, att den kommitté, som av Kungl. Maj:t fått i uppdrag att revidera kyrkohandboken, skall till nästa kyrkomöte inkomma med nytt förslag. Ett riksdagsbeslut nu i motionärernas syfte anser jag skulle innebära ett föregripande av kommitterades arbete. Detta ärende torde ej heller vara mera brådskande, än att man kan invänta de sakkunnigas förslag, då möjlighet redan nu föreligger, inom ramen av gällande kyrkohandbok, att kunna variera högmässans ritual och välja olika alternativ.

Det torde i detta sammanhang även böra erinras om att många äldre kyrkbesökare, som med stor vördnad omfatta nuvarande högmässoritual, med vilket de äro väl förtrogna, skulle komma att känna sig främmande inför nya och för dem okända ritual. Jag vill dock ingalunda förneka, att vissa förändringar beträffande nu gällande högmässoritual kunna vara önskvärda, men då kyrkomötet har denna fråga om hand, finns det ingen anledning att nu bifalla motionen. I övrigt tillåter jag mig hänvisa till det yttrande i frågan, som avgivits av Allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse, vari motionen helt avstyrkes.

Herr talman! Jag tillåter mig att yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Wagnsson: Herr talman! Som redan den föregående ärade talaren nu erinrat, är denna fråga inte ny här i riksdagen. Vid 1930 års riksdag hemställde motionärer om åtgärder »i syfte att, till dess en allmän revision av

Ang.
förrättande av
högmässa efter
fritt ritual.
(Forts.)

kyrkohandboken kan komma till stånd, möjlighet beredes varje församlings prästerskap att ett begränsat antal söndagar under året, exempelvis 12, förrätta högmässa efter fritt valt ritual». Motionen föranledde en utförlig diskussion i denna kammare, och den förordades då av, bland andra, en så försiktig ledamot av denna kammare som herr Boberg. Kammaren beslöt också biträda motionens hemställan, men i andra kammaren fälldes förslaget.

När nu frågan ånyo väckts, har den icke återkommit i alldeles samma skick som år 1930. Motionären har vidtagit vissa begränsningar i sitt yrkande, och utskottet har vidare — som jag strax skall fästa uppmärksamheten på — vidtagit en inskränkning i motionens yrkande. Motionären hemställer, att »riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i syfte, att, till dess en allmän revision av kyrkohandboken kan komma till stånd, möjlighet beredes varje församlings prästerskap att ett begränsat antal söndagar under året, exempelvis 12, förrätta högmässa efter fritt, av vederbörande domkapitel godkänt ritual».

Utskottet har nu emellertid ansett det vara lämpligare, om godkännandet av ritualen skulle läggas i Kungl. Maj:t hand — detta för att förhindra ett godtyckligt förfaringsätt och för att förhindra olika praxis i olika domkapitel, men utskottet har dessutom beaktat en synpunkt, som i ett yttrande av ärkebiskop Eidem till utskottet framförts. Ärkebiskop Eidem har nämligen påpekat en detaljpunkt i motionen, i det han i sitt yttrande sagt bland annat: »Det synes mig vara ganska önskvärt, att den tilläggsbestämmelsen bifogas, att det bör tillkomma vederbörande domkapitel att *ärligen*, efter vederbörande prästmans förslag, fastställa de söndagar på vilka det fria ritualen får komma till användning. Detta tillägg avser att förebygga möjligheten av ett omdömeslöst missbruk, så att t. ex. de tolv söndagarna med fritt ritual förlades i följd, eller att de placerades utslutande på de kyrkliga högtiderna. Genom den av mig föreslagna anordningen skulle domkapitlet också sättas i stånd att noggrannare kunna följa intresset för ett dylikt fritt ritual inom stiftet». Denna synpunkt har också av utskottet beaktats och medfört en inskränkning med avseende å motionärens hemställan.

Då denna fråga så nyligen som år 1930 varit föremål för ingående diskussion i denna kammare, skall jag inskränka mig till att hänvisa till vad som framgår av de tryckta handlingarna i detta ärende och i korthet yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Tamm: Herr talman! Den omständigheten, att mitt namn återfinnes bland dem, som här ha tillstyrkt utskottets förslag, är ingalunda beroende på att jag för min personliga del hyser några sympatier för någon radikalare kyrkopolitik och ännu mindre för den moderna teologi, som hävdas t. ex. av Sveriges religiösa reformförbund. Men jag är av den uppfattningen — med det varma intresse, som jag anser mig hysa för vår svenska folkkyrkas utveckling och förkovran — att denna folkkyrka icke gagnas av ett alltför konservativt motstånd mot varje divergerande åskådning, som framkommer, naturligtvis under den förutsättningen, att åskådningen bevisligen uppbares av ett uppriktigt och ärligt kyrkligt och religiöst intresse.

Som utskottets ordförande nyss här har meddelat, så har också det yrkande, som motionären ursprungligen gjort, i mycket hög grad modifierats. Den motion, som frambars av samma motionär för två år sedan och då antogs av denna kammare, innehöll ett betydligt mera radikalt förslag än det nu föreliggande. Jag vill icke upptaga tiden med att förklara, vad det nuvarande förslaget innebär — utskottets ordförande har redan angivit det, och det framgår för övrigt av utskottets utlåtande. Jag vill icke bestrida, att reserverna nog ha rätt i det påståendet, att hittills åtminstone icke officiellt

något direkt uttryck från församlingarnas sida framkommit för en önskan i av motionärerna angiven riktning, men å andra sidan kan detta ju icke utgöra något bevis för att icke förslaget, om det antoges, på många håll skulle kunna mottagas med tillfredsställelse. Det verkliga kyrkfolket, om jag så får säga, finner sig kanske mest tilltalad av det traditionsbundna ritual, som nu tillämpas, men det gäller i detta fall inte blott att nå de varma kyrkovännerna utan även de ljumma och om möjligt även de kalla. Det kan icke förnekas, att våra högmässogudstjänster särskilt i landsorten, där man i regel icke har någon annan form för gudstjänsten än högmässan, äro alltför fåtaligt besökta, och enligt min mening bör man göra vad man kan för att få till stånd en rättelse till det bättre i det avseendet. Jag hyser den föreställningen, att i många fall en omväxling av ritual dock skulle kunna locka till kyrkan en hel del församlingsbor, som eljest skulle utebliva — och det är ju förutsatt, att synnerligen starka garantier skola föreliggga för att det skall bliva ett värdigt ritual, som skall följas.

*Ang.
förrättande av
högmässa efter
fritt ritual.
(Forts.)*

Jag ber att såsom belägg för denna min uppfattning få hänvisa till den gudstjänst, som för någon tid sedan hölls i Klara kyrka här i Stockholm. Jag medger gärna, att den kanske var i viss mån uppreklamerad, men jag föreställer mig att sällan en aftongudstjänst även i en stockholmskyrka varit så besökt som denna. Redan långt innan tiden för gudstjänstens början var inne, var kyrkan fullsatt, och många hundra personer fingo stå i gångarna. Jag får säga, att det var nog få, om ens någon av de då i kyrkan närvarande, som lämnade denna gudstjänst utan att där ha fått ett intryck av att det var en sällsynt högtidlig och andaktsmättad gudstjänst. Densamma hölls ju, som bekant, på initiativ av Sveriges religiösa reformförbund för att demonstrera professor Linderholms högmässoritual.

Reservanterna framhålla, att »mera vila och andakt» skulle kunna förefinnas för dem, som vilja gå i kyrkan, om man där följde en för dem »sedan barndomen invand gudstjänstordning med välkända ord och toner». Jag tror dock man har ganska många bevis på att svenskt kyrkovänligt folk kan känna sig rätt tillfredsställt även under andra kyrkoformer. Jag ber att som exempel i det avseendet få hänvisa till högmässogudstjänsterna i Djursholms kapell, som äro i regel mycket talrikt besökta och där just ett av de alternativ, som äro bifogade detta utskottsutlåtande, nämligen doktor Natanael Beskovs, användes varje söndag. Jag förmenar också, att det finns nog många bland folkkyrkans vänner, som även funnit — för att använda reservanternas uttryck — både »vila och andakt» vid beivrande av åtminstone vissa frikyrkoförsamlingars gudstjänster, där ju en helt annan gudstjänstordning tillämpas. Därom kan jag också själv bära vittne.

Man får icke heller förbise betydelsen av den uppmuntran ett medgivande i här antydd riktning kan giva åtminstone en del av de unga prästerna i landet, även om man erkänner, att prästen är till för församlingen och icke församlingen för prästen.

Vid senaste kyrkomöte förelåg förslag till reviderad kyrkohandbok, utarbetat av ärkebiskop Söderblom, biskoparna Danell, Rodhe, Stadener och pastor primarius Widner, men kyrkomötet ville icke godtaga detta utan det blev återremitterat med hemställan om ytterligare överarbetning. Det är mig icke med säkerhet bekant, huruvida något i den saken är åtgjort, men det förmäles, att så icke skulle vara fallet.

Icke heller ville 1929 års kyrkomöte godkänna en enhällig framställning från beredningsutskottet, i anledning av en vid mötet av herr Linderholm väckt motion om alternativ till evangelie- och kyrkohandboken, att mötet skulle hos Kungl. Maj:t anhålla »att motionen, i vad den avsåge kyrkohandboken, måtte tagas under beaktande vid den fortsatta revisionen av kyrkohandboken».

Ang.
förrättande av
högmässa efter
fritt ritual.
(Forts.)

Denna enhälligt tillstyrkta motion avslogs av kyrkomötet. Syftet och innebörden i densamma överensstämde i stort sett med innehållet i det förslag, som utskottet här framlagt och tillstyrkt. Därför anser jag, att både utskottet och jag i det fallet kunna anses vara i mycket gott sällskap, då just bland medlemmarna av det tillstyrkande beredningsutskottet märkas sådana män som ärkebiskop Söderblom, biskoparna Eklund och Rodhe, nuvarande statsrådet Stadener, friherre Lagerfelt och generaldirektör Holmdahl.

Även jag delar i så måtto reservanternas uppfattning, att jag anser en sådan angelägenhet som den förevarande givetvis ligga närmare kyrkomötets än riksdagens arbetsområde, men då nu kyrkomötet, som jag tror, ett par gånger helt enkelt desavuerat förslag i denna riktning, som tillstyrkts av kyrkans förnämligaste, starkaste och mest representativa krafter, anser jag mig med ganska stort samvetslugn kunna vädja till kammaren att också stödja detta förslag genom en hemställan till Kungl. Maj:t att åtminstone taga frågan under omprövning. Och till sist vågar jag även på grund av min personliga övertygelse göra detta, därför att jag tror, att vår svenska folkkyrka skall ha gagn därav.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Halvarsson*.

Herr **Nylander**: Herr talman! Då jag i denna fråga står som reservant tillsammans med herr Lundell, ber jag att få säga några ord, särskilt i anslutning till de anföranden, som hållits av utskottets ordförande, herr Wagnson, och herr Tamm.

Det sades mycket riktigt, att det yrkande, som här föreligger, i viss mån är en begränsning av motionens hemställan. Ja, jag erkänner, att en mycket stor välvilja har mött motionen från utskottets sida. Det har varit många krafter, som velat lägga tillräta en del överdrifter i motionen, och såsom förslaget här föreligger, vill jag säga, att det är en avsevärd förbättring av den ursprungliga motionen. Det har visserligen, såsom utskottets ordförande påpekade, i så måtto gjorts en begränsning, att det ej längre skall få ankomma på domkapitlen att avgöra, huruvida ett visst ritual får användas, utan frågan skall gå till Kungl. Maj:t, och det skall vidare av domkapitlen avgöras vilka sön- och helgdagar som detta eventuellt godkända nya ritual skall få användas. Det är ytterligare stadgat den inskränkningen, att det skall vara ett tillstyrkande av vederbörande församlings kyrkoråd, men i övrigt är det här en möjlighet, som står öppen i mycket stor utsträckning, till olika ritual. Visserligen har utskottet låtit avtrycka två uppgjorda ritualer, som finnas i detalj utarbetade, men av klämman i utskottets utlåtande kan man icke få fram någon hänvisning till just dessa, utan det skulle således finnas en möjlighet för vilken präst som helst i en församling att utarbeta ett eget ritual, som han givetvis anser vara synnerligen lämpligt, och att få detta eventuellt av Kungl. Maj:t godkänt. Det är således icke så, som möjligen åtskilliga tro, att man här endast inskränker sig till de båda förslag, som här äro återgivna i de tryckta handlingarna. Om man skulle vilja draga konsekvensen fullt ut, kan man ju erinra om att det finnes ungefärligen 3,000 olika församlingar i Sverige, och om det skulle vara tolv olika dagar, då man skulle kunna använda fritt ritual, kommer man upp till den häpnadsväckande summan av 36,000 olika ritual, som skulle kunna förekomma. Jag erkänner ju, att det är den yttersta gränsen åt det hållet, men jag kan ej heller gå med på att de bägge ritualförslag, som här föreligga, återgivna i utskottshandlingarna, skulle beteckna det minimum, som skulle kunna förekomma.

Herr Tamm har särskilt talat om att det skulle gälla ett led i strävandet att

göra kyrkan till en folkkyrka. Ja, det skulle jag också mycket gärna vilja vara med om att främja. Men då hade man väntat sig, att det skulle ligga en verklig opinion från församlingarna i olika delar av landet bakom en sådan önskan om ett fritt ritual. Någon sådan opinionsyttring känner jag ej till, och det har icke framlagts någon för utskottet. Jag har ändå sökt följa denna sak sedan många år tillbaka, men jag har ej kunnat finna, att det från församlingarna framförts något klagomål beträffande nu använda högmässoritual. Jag har tvärtom den uppfattningen, att den stora menigheten, som vill besöka våra kyrkor och gör det söndag efter söndag, finner en utomordentlig vila och andakt just i det förhållandet, att de få begå denna gudstjänst i enlighet med ett ritual, som den stora allmänheten känner ända från barndomen. Man får först på det sättet fram den växelverkan mellan församling och präst, vilken jag skulle tro, att prästerskapet i alldeles särskild grad eftersträvar, och som betingas av att församlingen är fullt hemma i ritualen och kan följa med. Det torde kanske i stället vara så, att initiativet till denna motion och den tankegång, som ligger bakom den, närmast kommer från en del präster, som av en eller annan anledning icke äro fullt nöjda med det ritual, som är det officiella. Jag får säga, att det är väl i alla fall så, att det ritual, vi vilja tillämpa i Sveriges kyrkor, är väl icke direkt skrivet med tanke på att det skall falla var och en av de tjänstgörande prästerna i smaken, utan det är väl så, att det skall vara något, som enar och samlar församlingarna. Då det av utskottsmajoriteten här talats om att »såväl ur församlingarnas som prästerskapets synpunkt skulle möjligheten till en sådan omväxling helt visst vara av godo genom att öka intresset för den allmänna gudstjänsten och motverka den känsla av olust, som slentrian på detta område kan framkalla», så tror jag, att blir det någon slentrian i högmässogudstjänsten, så hänger det icke på församlingen, utan det hänger i så fall på den prästman, som ej tager sin sak med det allvar och den djupa känsla, som man skulle anse önskvärd.

Jag vill uppehålla mig ett ögonblick vid det exempel, som herr Tamm framförde såsom särskilt tilltalande, nämligen professor Linderholms ritual, som nyligen användes här i en av Stockholms kyrkor. Jag är gärna med på att man för ett särskilt inövat tillfälle kan få fram en mycket god verkan och en för allmänheten tilltalande prägel på ett sådant ritual, men det fordras också, att genom särskild kyrkokör de musikaliska delarna äro väl inövade, och man har litet svårt att tänka sig, hur det skall gå ute i landsförsamlingarna, där icke sådana resurser vare sig i fråga om musik eller sång finnas till förfogande. Jag är rädd för att det skulle bli en synnerligen tom, och fattig gudstjänstordning på många håll i vårt land.

Sedan har herr Tamm här velat påpeka, hurusom kyrkomötet år 1929 tillstyrkte den Linderholmska motionen. Ja, man får väl vara synnerligen vänligt stämd och läsa mycket mellan raderna, om man skall kunna få fram detta, åtminstone av det citat eller den relation av saken, som utskottsmajoriteten har lämnat. Det står där, att detta utskott enhälligt hemställde, »att motionen, i vad den avsåg kyrkohandboken, måtte tagas under beaktande vid den fortsatta revisionen av kyrkohandboken». Jag säger, att det måtte vara en mycket långt driven välvilja, som i detta kan utläsa ett bestämt tillstyrkande av det ritual, som professor Linderholm utarbetat. Mellan att hemställa, att man måtte »taga en sak under beaktande» och att tillstyrka en sak, är naturligtvis steget långt.

Jag vidhåller även vad som förut här uttalats och som även erkändes av herr Tamm, att denna fråga om högmässoritualen sammanhänger så intimt med den pågående revisionen av kyrkohandboken, att det skulle vara obehöfligt och även synnerligen olämpligt, att riksdagen nu lade sig i denna fråga. Det är ju dock så, att kyrkomötet har skrivit till Kungl. Maj:t och

*Ang.
förrättande av
högmässa efter
fritt ritual.
(Forts.)*

Ang.
förrättande av
högmässan efter
fritt ritual.
(Forts.)

begärt en revision av kyrkohandboken. Och även om icke någon särskild kommission eller kommitté just nu sysslar med detta, är det väl under alla omständigheter att vänta, att Kungl. Maj:t kommer att i enlighet med kyrkomötets begäran till nästa kyrkomöte framlägga det förslag, som av kyrkomötets skrivelse kan föranledas.

Jag finner sålunda, att en framställning i enlighet med utskottsmajoritetens förslag icke är vare sig behöflig eller befogad, och jag ber därför att få i enlighet med den avgivna reservationen yrka, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

I herr Nylanders yttrande instämde herrar *Enhörning*, *Widell* och *Martin Svensson*.

Herr Reuterskiöld: Det synes mig, herr talman, i allmänhet vara lyckligt, om en församling, som har att uttala sig i en fråga, inser och erkänner självbegränsningens konst.

Den fråga, som här föreligger, är en fråga om den svenska kyrkohandboken. Den svenska kyrkohandboken beror formellt av Kungl. Maj:t, men enligt kyrkomötesförordningen skall kyrkomötet däröver höras. Realiter ligger det så, att det är den svenska kyrkan genom sina organ, som ändå själv till sist, låt vara formellt genom Kungl. Maj:t, besluter om kyrkohandboken och sin egen ritual. Det förefaller mig föga önskvärt, om den svenska riksdagen genom att nu liksom vid ett tidigare tillfälle inlåta sig på denna fråga, öppnar dörrarna på vid gavel för diskussioner rörande ritualen. I det sista anförandet tangerades frågan om olika formulär för en sådan ritual. Jag undrar, om icke kammaren i själva verket, när vi behandla folkskolefrågor och läroverksfrågor, mycket ofta är nära bristningsgränsen, då vi komma in på pedagogiska spörsmål, som kammaren ej är rätt forum att behandla. Men skulle vi nu gå än längre och börja ur det religiösa intressets synpunkt granska olika förslag till kyrkans ritual vid dess gudstjänsthandlingar, synes det mig, att den sista villan bleve värre än den första.

Jag kan ej hjälpa, att det många gånger ändå är så, att därför att man har en viss rätt att yttra sig, man därför icke behöver begagna den. Det är ingalunda någonstans förbjudet för riksdagen att behandla sådana frågor, och då kan man också säga, att det står den öppet, men därför att det står riksdagen öppet, är det ju icke nödvändigt, att riksdagen begagnar den möjlighet, som sålunda föreligger.

Det synes mig under dessa förhållanden, herr talman, som om det kloaste och riktigaste från riksdagens synpunkt med hänsyn till konsekvenserna vore att avslå den föreliggande motionen, och jag tillåter mig därför yrka avslag å utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Henriksson*, *Johan Johansson*, *August Johansson* och *Sandström*.

Herr Klefbeck: Herr talman! I rätt många delar kan jag instämma med den siste ärade talaren. Jag har på samma sätt som han känt det ganska ängsligt ibland, att man skall vara tvungen att rösta i frågor, som man ej behärskar. Om jag får vara litet elak, kunde jag säga, att både den siste ärade talaren och jag få ju ofta ge oss till att rösta i jordbruksfrågor, där vi kanske icke äro fullt hemmastadda. Lika med honom kan jag också erkänna, att alla dessa spetsfundigheter, som framförts i de långa skoldebatterna, göra, att man känner sig ganska tveksam, då det gäller att fatta ståndpunkt. Men jag tror, att vi icke av en sådan känsla böra låta oss förledas

att avhända oss en rätt, som vi böra skatta som värdefull. Ty det är både vår plikt och rättighet att taga befattning med en hel mängd frågor av alla möjliga slag, som uppkomma inom samhället; och att då få vara med om att, så långt man förmår, bidra till en lösning, det synes mig vara en förmån.

Ang.
förrättande av
högmässa efter
fritt ritual.
(Forts.)

Vad nu speciellt denna fråga och kyrkofrågor i allmänhet vidkommer, som här både en och annan gång varit uppe till behandling, så får jag väl säga, att dessa frågor beröra ämnen, som stå oss i allmänhet bra mycket närmare än en hel mängd andra frågor, som vi skola avgöra. Vi ha ju från vår barndom allesamman mer eller mindre intimt stått inför desamma, stått i beröring med dem och haft personliga intryck av innebörden i en hel mängd av dem. Detta gör, att man, även om man på sin nuvarande ståndpunkt står mer eller mindre främmande för dessa frågor, dock har betydligt större förutsättningar att kunna på ett sunt sätt bedöma dem, när de komma fram, än många andra.

Såsom ett belysande exempel på hur nyttigt det kan vara, att riksdagen verkligen tager befattning med sådana frågor, vill jag påminna om vilken ofantlig välgärning det var, att psalmboksfrågan en gång var före här i riksdagen. Genom riksdagens ingripande avvärjdes ju det beslut i psalmboksfrågan, som stora grupper av vårt kyrkofolk voro allvarligt bekymrade över, och det resultat, som kom till stånd på grund av riksdagens beslut, har hälsats med mycken glädje i vida kyrkliga kretsar.

Sedan skulle jag också möjligen kunna säga en sak till, och det är, att denna fråga icke är så stor, men då den väl har kommit upp, vet jag ingenting som hindrar, att vi skulle kunna taga ställning till densamma. De farhågor, som här upprullades särskilt av herr Nylander, tycktes mig vara av den natur, att han kände sin position tämligen svag, ty annars tror jag ej, att han till stöd för sin ståndpunkt hade behövt draga ut konsekvensen så till det yttersta. Är en ståndpunkt stark, så argumenterar man icke, tycker jag åtminstone, på det viset. Alla dessa farhågor, som nu upprullades, synas mig vara bra litet grundade i verkligheten. Det skulle ju bli så, om förslaget går igenom, att Kungl. Maj:t skulle godkänna ritualen, och att då tänka sig att man dels skulle kunna få en sådan oändlig massa olika ritual, och dels något av dessa så underhålligt, att man ej gärna kunde använda det, synes mig nästan otroligt. I fråga om själva utförandet är det väl också självklart, att man, om man vill använda ett annat ritual, tvingas att inöva det på sådant sätt, att dess användning kan tjäna till uppbyggelse.

För övrigt skall jag i fråga om det rent positiva instämman med herr Tamm; och då jag tror, att förslaget kan vara församlingens till gagn, och då jag ej kan tro på någon av de uppmålade farorna, skall jag be att få instämman i yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson, Per: Herr talman! Föreliggande fråga är av ganska liten räckvidd. Vad som här ifrågasättes är att bereda möjlighet för kyrkans präster att efter tillstyrkan av församlingens kyrkoråd å ett begränsat antal söndagar under året förrätta högmässa efter fritt, av Kungl. Maj:t godkänt ritual. Förslaget innebär sålunda endast en möjlighet och icke något tvång att använda eventuellt nytt ritual.

Om man får anse det yttrande i frågan, som avgivits av Allmänna svenska prästföreningens styrelse, såsom ett uttryck för en mer allmänt utbredd uppfattning bland statskyrkans präster, så bör man nog inte befara, att föreliggande reform komme att medföra någon revolutionerande omvälvning i högmässogudstjänsterna. I slutet av sitt yttrande anför nämligen centralstyrelsen: »Någon utvidgning av denna ritualfrihet till församlingens högmässa-

Ang.
förrättande av
högmässa efter
fritt ritual.
(Forts.)

gudstjänster är varken nödig eller nyttig.» Att döma av detta yttrande skulle de reformsträvanden, åt vilka givits uttryck i den här behandlade motionen, ha ringa förståelse bland statskyrkans präster, och man skulle sålunda härav kunna draga den slutsatsen, att ett mycket ringa antal av kyrkans präster kommer att begagna sig av den medgivna friheten.

Reservanterna, herrar Lundell och Nylander, ge i sin reservation uttryck för den meningen, att kyrkomenigheten känner sig mera hemma med den invanda gudstjänstordningen med välkända ord och toner. Utskottet är i denna fråga inte så traditionsbundet som reservanterna, utan anser, att det inte bör vara uteslutet, att en stämmingsfull och värdig högmässa skall kunna inrymmas i ett ritual även med andra ordvändningar och andra tongångar än i det gamla ritualen.

Jag vill ingalunda förneka, att vårt nuvarande högmässoritual är mycket stämmingsfullt och högtidligt, därest detsamma får ett förtjänstfullt utförande, men den musikaliska delen i ritualen är ganska krävande, och det är inte alltid det blir enbart njutning att åhöra denna del av utförandet. Jag anser därför, att rent praktiska skäl kunna tala för att även andra ritual utarbetas, som, även vad det musikaliska beträffar, vore mindre krävande. Det bleve då möjligt för prästen att välja det ritual, som bäst läge för hans röst, på samma gång som en liten omväxling i den regelmässiga gudstjänstordningen bereddades. Vill man inte se våra kyrkor avfolkas, anser jag, att det är på tiden, att kyrkans målsmän i någon mån ge efter på de gamla formerna. Jag tror, att detta kan ske, utan att man behöver ge avkall på vad som är det väsentliga och livsdugliga i den kristna religionen. En alltför behård konservatism kan bli till skada, och det kan inträffa, att kyrkan med sitt fulländade formväsen blir den saltstod på vägen, vilken tiden löper förbi.

Med dessa lekmannasynpunkter på denna fråga har jag kunnat ge min anslutning till utskottets utlåtande, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herr *Löfvander*.

Herr **Bergqvist**: Herr talman! Frågan om gudstjänstordningen vid våra högmässogudstjänster är en fråga, som griper djupt in i det svenska folklivet, och innan man tager några steg ut i det ovissa för att förändra den traditionella ordning, som vi ända från reformationens dagar haft i våra gudstjänster, bör man noga överväga saken. Det är såväl principiella som kyrkorättsliga och praktiska synpunkter, som göra sig gällande vid bedömandet av hithörande frågor.

Högmässoritualen har för vårt kyrkofolk ett mycket stort värde. Det är en ömtålig fråga att vidtaga förändringar häri, och det bör i varje fall ske med stor varsamhet. Det kan inte utlämnas åt det enskilda godtycket att använda vilket ritual som helst vid dessa församlingens huvudgudstjänster. Det är inte bara liturgiska smakfrågor det här gäller, utan det gäller också dogmatiska frågor. Det är alldeles självklart, att den frihet, som här är ifrågasatt, att under vissa söndagar få använda andra ritualer än kyrkohandbokens skulle leda till att man sökte inarbeta andra läroåskådningar än dem, som vårt kyrkofolk är vant att höra i våra högmässogudstjänster. Det ser man av de exempel på sådana ritualer, som äro bifogade utskottets utlåtande. Det är uppenbart, att det är dogmatiskt färgade ritual, som här föreligga, särskilt det första av dem. I detta gör sig gällande någonting, som jag skulle vilja kalla »kristofobi», en rädsla för att nämna Kristi namn. Man skulle nästan kunna säga, att ritualen likaväl skulle kunna användas i en judisk synagoga som i ett kristet tempel. Jag säger *nästan* — jag vill inte absolut påstå, att så är, men

det ligger inte långt ifrån. Om dogmatiska meningsskiljaktigheter komma att spela in åt vänster, skulle säkerligen lika mycket dogmatiska meningsriktningar åt höger kunna komma att göra sig gällande. Jag tror, att det säkraste är, att frågan om ändringar i gudstjänstordningen undergår den allvarliga och sakkunniga prövning, som hittills har skett.

*Ang.
förrättande av
högmässa efter
fritt ritual.
(Forts.)*

Vidare skulle enhetligheten i kyrkans gudstjänstordning därigenom oinbeträddas. Det förhållandet, att man, när man kommer in i en kyrka i vilken del av landet som helst, hör samma ord och samma böner, som man är van att höra i sin hemförsamling, gör, att man känner sig hemma. Det innebär en samhörighetskänsla mellan Sveriges kyrkfolk både i söder och i norr. Det kan finnas olika riktningar i kristligt avseende i olika delar av landet, men gudstjänstordningen, ritualen, är den fasta enhetliga punkten, som man möter överallt i kyrkorna, och detta är värdefullt.

Det sades här av en ärad talare, att han trodde, att en sådan frihet, som här är ifrågasatt, skulle vara ägnad att stärka församlinglivet. Jag undrar ändå, om denna sats är riktig. Tvärtom torde det bli så, att en sådan ordning eller frihet skulle komma att förorsaka mycken oro och svåra strider i många församlingar. Man kan tänka sig, att en mera fritt anlagd prästman i de schartauanska bygderna införde ett sådant fritt formulär i någon församling därstädes. Det skulle utan tvivel väcka mycket stark oro bland kyrkfolket. På samma sätt skulle det, kan jag säga, bli mycken oro och mycken strid i kustförsamlingarna i Lule stift, i fall man började med dylika experiment. Jag tror, att församlinglivet därigenom skulle komma att spolieras i stället för att stärkas.

Detta är några av de principiella synpunkter, som ha gjort, att jag för min del inte anser, att det vore välbetänkt att medgiva en sådan frihet, som här är ifrågasatt. Men därtill komma de kyrkorättsliga synpunkterna.

Kyrkohandboken är ju av kyrkolags natur. Kyrkohandboken är sålunda någonting, som kräver kyrkomötets medverkan. Den hör till de kyrkliga böckerna och alltså till de interna ämnen, där kyrkomötet hittills har ansetts vara den i verkligheten bestämmande myndigheten. Om det nu skulle införas en ordning, enligt vilken man skulle utan kyrkomötets medverkan för vissa söndagar sätta kyrkohandboken ur funktion och införa något alldeles privat, låt vara att det hade varit underställt Kungl. Maj:ts prövning, hade man därmed upphävt de grundsatser, som varit gällande och erkända och som fortfarande äro erkända i vårt land.

Vad riksdagen angår, har den ingen beslutanderätt i dylika ting. När det gäller kyrkolag, är riksdagen en av de medverkande faktorerna; där kräves emellertid både kyrkomötets och Kungl. Maj:ts medverkan för att det skall bli en gällande lag. I ännu högre grad gäller detta om de kyrkliga böckerna. Där har riksdagen på sin höjd petitionsrätt, men ingen beslutanderätt. Riksdagen kan naturligtvis petitionera i denna fråga hos Kungl. Maj:t — det vill jag inte förneka. Men jag vill fråga: tro herrarna, att det kommer att finnas en svensk regering, som skulle tillåta, att man utan kyrkomötets medverkan använder fria ritualer i våra högmässor? Det är icke möjligt. Därför har ett eventuellt beslut från riksdagens sida, tror jag, inte så stor effekt, ty det kan icke komma till förverkligande i församlingarna utan kyrkomötets medverkan. Då vore det väl bättre, att riksdagen använde sin petitionsrätt på det sättet, att riksdagen ginge in till Kungl. Maj:t med en anhållan, att Kungl. Maj:t måtte igångsätta en revision av kyrkohandboken eller rättare sagt fullfölja den revision, som redan är igångsatt, och snarast möjligt för kyrkomötet framlägga förslag till reviderad handbok med däri intagna olika alternativ för högmässogudstjänst. Då är man på fast mark.

Man har här anfört bland annat, att riksdagen ju en gång har beslutat i

Ang.
förrättande av
högmässa efter
fritt ritual.
(Forts.)

fråga om psalmboken, och man velat göra detta till ett slags prejudikat för att man skulle kunna genomföra även detta förslag utan kyrkomötets medverkan. Ingenting kan vara falskare än att åberopa detta såsom förebild. Beträffande psalmboken låg det nämligen så till, att kyrkomötet hade beslutat om antagande av de nya psalmerna. Därjämte hade kyrkomötet beslutat, att de Wallinska psalmerna skulle oförändrade få användas vid sidan av den reviderade psalmboken. Vad som skedde var endast, att de nya psalmerna sattes såsom ett bihang till den gamla psalmboken och att inte den nummerordning, som kyrkomötet hade tänkt sig, infördes, men i själva huvudfrågan hade kyrkomötet redan fattat realbeslutet.

Jag vill också framhålla ett par praktiska synpunkter. Jag vill fästa uppmärksamheten på att något krav i här föreslagen riktning icke har framställts vare sig från församlingarna eller från prästerskapet. Det är sålunda icke någon trängande nödvändighet, som motionärerna och utskottet göra sig till tolk för, utan det är möjligen någon mycket ringa minoritet av vårt folk, som har en önskan i denna riktning. Jag vill också erinra om att vi på senare tid ha fått rätt mycken omväxling i högmässogudstjänsterna genom de alternativa kyrkoböner, som ha införts. Ävenså bör man erinra sig, att det redan nu finns rika tillfällen till användning av fria ritualer i andra gudstjänster än högmässogudstjänsterna. Man kan ha fria ritualer t. ex. i vespergudstjänster, missionsgudstjänster, minnesgudstjänster, barngudstjänster o. s. v. Tillfälle att även pröva fria ritualer finnes ju således redan i bigudstjänsterna, och jag tycker, att man bör kunna nöja sig därmed, till dess en rikare omväxling i kyrkans högmässoritual på laga väg kommit till stånd.

Jag ber, herr talman, att med åberopande av vad jag sålunda anfört få yrka bifall till reservationen.

Friherre Lagerfelt: Herr talman! Jag ber att helt få ansluta mig till det anförande herr Reuterskiöld nyss höll, vari han uttalade, att debatt om svenska kyrkans handbok icke lämpligen bör hållas i Sveriges riksdag — det är en kyrkomötesfråga. Men då vi i alla fall äro inne på en debatt i ärendet, och då under debatten mitt namn blivit nämnt i samband med denna fråga, måste jag be att få säga några ord.

Det är alldeles sant, att jag vid 1929 års kyrkomöte i såväl beredningsutskottet som i kyrkomötet varit med om att fatta ett beslut, varigenom kyrkomötet anhöll om att kyrkohandboksrevisionen skulle få fortfara med varsam hand och att vid denna revision hänsyn skulle tagas till det vid kyrkomötet framlagda Linderholmska förslaget. Men därmed är inte alls sagt, att de, som fattade detta beslut, ställa sig solidariska med professor Linderholm och hans förslag. Jag lärde mig under kyrkomötet att högt värdera professor Linderholm för hans mycket stora bibelkunskap och hans tydligt framträdande innerliga önskan att gagna vårt folk genom sin verksamhet. Men jag kan icke alls ansluta mig till det sätt, varpå han vill utföra sin gagnande gärning.

Jag kommer nu till en sak, som jag har svårt att framföra, därför att det alltid blir ett subjektivt omdöme man fäller därvidlag. Samme talare, som nyss nämnde mitt namn, berättade, att han hade besökt en gudstjänst i en av Stockholms kyrkor, där aftonsången hölls efter professor Linderholms högmässoritual. Även jag var med vid detta tillfälle. Den talare, jag här citerar, anförde, att han var belåten med ritualen och tilltalad av detsamma. Där kommer det subjektiva. Jag får säga, att min mening om det Linderholmska ritualen var, att, jämfört med vår rätta högmässa, var detta ritual långt, tungt och saknade icke endast det högtidliga vackra språk, som vi äro vana vid under våra gudstjänster, utan det saknade även helt och hållet — ja, vad skall jag

säga — flykt. Jag avslutade denna gudstjänst med en känsla av största besvikelse. — Vare det nog sagt.

Jag ber att få sluta mig till reservanternas och yrkas avslag på motionen.

Herr Sandegård: Baron Lagerfelt gjorde således omsider den erfarenhet, som en massa människor här i landet mycket ofta göra, när de äro i kyrkan: Man lämnar verkligen gudstjänsten med en känsla av saknad, att man icke fann det man ville och sökte. Nathan Söderblom uttryckte sig visst en gång så: han ville en kyrka, »där det vore högt i taket för andens och tankarnas flykt och vitt rum mellan väggarna för alla lynnen och sinnen och rörelser och behov, som på något sätt ville höra henne till».

Jag begärde emellertid ordet, fastän jag hade föresatt mig att inte göra det, när herr biskop Bergqvist kom med ett påstående, som måste verka ganska chockerande åtminstone på den, som har läst kyrkomötets protokoll från början till slut någorlunda omsorgsfullt. Biskop Bergqvist talar om att man bör vara så varsam med våra gamla ritual och även med högmässoritualen. Med den kunskap jag fått om det svenska kyrkomötet, måste jag säga, att det nog tar priset i fråga om att inte gå fram på ett varsamt sätt, vare sig det gäller bibeln eller psalmboken eller handboken. I kyrkomötet har man så småningom kommit in på den bogen, att man ändrar och förbättrar genom att lyfta ut ett ord här och sätta in ett ord där. Man diskuterade t. ex. här om året, om det i ingressen till högmässan skulle heta »Han är dock *när* dem, som hava en ödmjuk och förkrossad ande . . .» eller »Han är ock *nära*», och detta föranledde votering i det svenska kyrkomötet. Jag tror också, att man voterat, om, huruvida man skulle ha kvar de där orden, som bilda övergång från själva ingressen till syndabekännelsen: »så sägande». Den gången vunno de, som ville ha bort orden »så sägande», vilka vi alltså nu icke ha kvar i det gamla högmässoritualen. Jag skulle vilja tillsammans med biskop Bergqvist gå igenom kyrkomötets protokoll bara för de tjugofem år jag har tjänstgjort som präst i svenska kyrkan och uppträffa herr biskopens minne av alla de tillfällen, då man inom kyrkomötet, ibland med framgång och ibland utan framgång, har försökt att på det sättet förbättra.

Det har visserligen icke alltid gällt småsaker, utan även principiellt viktiga saker. Den eviga fördömsen, t. ex., har kyrkomötet avskaffat ur Olaus Petri syndabekännelse. Jag tycker för min personliga del, att Olaus Petri syndabekännelse kunde ha fått vara som den var, liksom de gamla psalmerna fingo behålla sin gamla dräkt (tack vare riksdagens ingripande) — Wallin bör få stå för vad han har sagt och Olaus Petri för vad han har sagt: det gamla bör få vara gammalt. Man skall inte hålla på och röra och ändra det gamla och på det sättet reformera inom kyrkan, herr biskop, utan — som det förefaller oss, som vågat göra denna vädjan till riksdagen — det riktiga är väl, att man låter det gamla vara orört och vid sidan av gamla ritual varsamt lyfter in nya samt låter dessa komma till praktisk prövning ute i församlingarna, där det dock, trots allt vad herrarna på andra sidan säga, gör sig gällande behov av reformer i fråga om gudstjänstordningen. Jag ber om ursäkt, om jag låter något het, herr biskop Bergqvist. Det är *saken*, som intresserar mig, men jag kanske förivrar mig i min replik till biskop Bergqvist.

Jag skall emellertid försäkra våra vänner på andra sidan, även baron Lagerfelt, att uppslaget till denna motion kom långt innan åtminstone jag för min personliga del hade haft någon som helst beröring med professor Linderholm, som herrarna tyckas vara så förfärligt rädda för. Biskop Bergqvist talade om att detta rent av skulle kunna leda till en ny dogmatik. *Ja, tänk,*

*Ang.
förrättande av
högmässa efter
fritt ritual.*

(Forts.)

Ang.
förrättande av
högmässa efter
fritt ritual.
(Forts.)

om det äntligen skulle vara fråga om en ny dogmatik! Men är det då meningen att mota ut den på det sättet, att en teologi, som dock befinner sig i dag stå i strid mot svenska kyrkans bekännelse — ty denna motsvarar ju på varje tidpunkt det resultat den vetenskapliga forskningen kommit till i fråga om uttrycken för den religiösa sanningen — skall tillåtas i fortsättningen ensam behärska hela den liturgiska apparaten, ett utmärkt vapen, dessa oföränderligt återkommande ord och ordformer? De stackars människorna särskilt ute på landsbygden, få ju den föreställningen, att man i ritualens ord har den rätta evangeliska tron.

Eftersom herr biskopen fört debatten in på den dogmatiska frågan, skall jag tillåta mig att citera vad Manfred Björkqvist i detta sammanhang yttrade vid ett kyrkomöte — tyvärr antecknade jag inte året; det är bara några rader. I en motion hade biskop Danell föreslagit, att man skulle få inleda trosbekännelsens avläggande med en ingress av följande lydelse: »Låt oss nu gemensamt med församlingens av ålder brukade ord bekänna vårt hjärtas förtröstan till Gud, vår Fader, till Jesus Kristus, vår Herre, och till den Helige Ande, Tröstaren, Livgivaren.» Detta skulle vara att liksom en smula mjuka upp den apostoliska trosbekännelsen. Man skulle säga någorlunda rent ut, att det vid trosbekännelsens avläggande inte alls är fråga om att tro, att exempelvis Jesus är »avlad av den Helige Ande», »född av jungfru Maria», utan att de där sakerna må ses såsom historiska och symboliska uttryck etc., som herrarna inom teologiska fakulteten numera säga och våra biskopar i regel också åtminstone tänka. Rektor Björkqvist yttrade vid den debatten i kyrkomötet ordagrant följande: »Jag tänker på de många unga, som icke kunna bli präster, så länge den nuvarande ordningen består. — Jag tänker på många unga präster, jag kan se framför mig den ena efter den andra, som jag vet lida under de nuvarande förhållandena. Jag tänker också på många andra unga församlingsmedlemmar, som när de komma fram till trosbekännelsen och gärna skulle vilja vara med härom, *ifall de finge taga det på det sätt, som många här talar om*, när de stå inför en församling, känna sig förhindrade att få vara med om detta, och dit räknar jag mig själv. Jag tänker slutligen på alla de stora skaror, som stå mycket längre bort härifrån än vad som är fallet med någon av nyss nämnda kategorier. — Jag tänker på alla de skaror vi talat om på våra kyrkliga möten, arbetarskaror och andra, som äro på marsch emot kyrkan men som helt enkelt icke kunna förstå, hur man inför altaret kan säga på ett sätt — som de tycka — och utanför detsamma på ett annat sätt, och som, innan det blir full ärlighet i dessa religiösa uttryck, känna, att saken måste förbli dem främmande. De känna, som om de icke riktigt kunna lita på det hela.»

Så långt rektor Björkqvist. För min personliga del får jag säga, om jag skall avgiva en personlig bekännelse, att de dogmatiska formuleringarna intressera mig inte det bittersta. Jag kan inte svära på Linderholms teologi och inte på biskop Bergqvists och inte på någon annan. Men nog borde den evangeliska tankegången och den evangeliska kyrkan så småningom hjälpa oss att komma bort från fastklamrandet vid dessa formuleringar, som dock aldrig täcka det vi djupast mena och vilja. Nog skulle man väl ändå kunna ha så pass vitt rum inom kyrkan, att man även om det förefunnnes risk för att en och annan »linderholmare» skulle känna sig väl till mods vid en högmässa, stode den risken.

Denna motion, det skulle jag vilja säga till biskop Bergqvist, är icke avsedd att vara en hand, knuten till slag, utan en öppen hand utsträckt i vilja till samförstånd, säg gärna från ett mycket litet antal obetydliga människor inom den svenska kyrkan. Men vi, som stå bakom motionen, skulle vara mycket glada, om herrarna ville taga den utsträckta handen. Det finns en annan

väg att gå, som härom dagen anvisades mig av en inflytelserik man. Han hänvisade till ett kanske känt fall, då en kyrkoherde i Mellansverige, som härom året fick varning i en underrätt, därför att han icke hade följt handbokens bokstav, efter klagomål i högsta instans fick varningen upphävd. Genom detta prejudikat förefaller det ådagalagt, att det icke är lagbrott av en präst att ändra gällande rituals bokstav. Jag skulle för min del livligt beklaga, om sådana vägar skulle behöva tillgripas eller om det skulle falla någon in att tillgripa sådana vägar inom vår fina och kära gamla kyrka.

Medan jag har ordet, skall jag be att få till professor Reuterskiöld säga, att jag i min ringhet måste förvåna mig över att professorn tycks ha förbiset, att här icke är fråga om att från riksdagens sida taga ställning till och bedöma, sakkunnigt, vissa ritual. Det ha vi förbehållit Kungl. Maj:t.

Utskottets hemställan innebär ju, herr talman, så vitt jag kan förstå, mycket starka garantier mot vad biskop Bergqvist fruktade, personligt godtycke o. s. v. Jag hemställer alltså om bifall till utskottets förslag.

Herr Bergqvist: Först och främst vill jag säga till herr Sandegård, att hans farhåga för att ha talat för hetsigt gentemot mig var alldeles överflödig. Han talade med den största älskvardhet, för vilken jag tackar.

Men för det andra skulle jag vilja säga, att herr Sandegårds anförande här enligt min uppfattning ytterligare bekräftar, vad jag framhöll, nämligen att rätta vägen vore, att riksdagen petitionerade hos Kungl. Maj:t om en framställning till kyrkomötet rörande snar revision av kyrkohandboken. Man avhjälp icke de svårigheter, som omtalades i det citerade anförandet av herr Björkqvist, genom att man för in fria högmässoritualer, ty den gamla gudstjänstordningen med trosbekännelsen och allt det andra kvarstår ju såsom det normala, det, som i allmänhet användes i våra högmässor. Vill man undvika de svårigheter, som herr Sandegård nu antydde, bör man enligt min mening söka få dem avlägsnade på det sätt, varigenom det kan ske, nämligen genom kyrkomötets, riksdagens och Kungl. Maj:ts samverkan. Jag ger allt mitt erkännande åt det varmhjärtade intresse, som herr Sandegård har ådagalagt för att få större omväxling vid våra gudstjänster, men den väg, som valts, anser jag icke vara den rätta.

Vidare vill jag säga: det är intet roligt perspektiv för oss biskopar att få än det ena, än det andra ritualen på remiss från Kungl. Maj:t att sitta och knäpa och arbeta på. Redan den omständigheten gör mig personligen rätt betänksam mot att på något sätt medverka till denna reform.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *Lundell* och *Nylander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Ang.
förrättande av
högmässa efter
fritt ritual.
(Forts.)

Ang.
förrättande av
högmässa efter
fritt ritual.
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Wagnsson* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 49;
Nej — 42.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle kammarens beslut i förevarande ärende genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion om nedsättning av järnvägsfrakterna för bränsle och träkol m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

- nr 49, rörande ändring i visst fall av förfarandet vid kommunalval;
- nr 50, rörande förslag till ändrad lydelse av § 7 riksdagsordningen samt till lag om ändrad lydelse av 12 och 25—28 §§ lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;
- nr 51, rörande förslag om Sveriges anslutning till den av Nationernas förbunds församling under dess nionde ordinarie möte förordade generalakt;
- nr 52, rörande ett lagligt reglerande av virkesmätningföreningarnas verksamhet;
- nr 53, rörande tull å ägg, äggula och flytande äggvita;
- nr 54, rörande förslag till avtal med Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund;
- nr 55, rörande anslag till fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922;
- nr 56, rörande förslag till ändrad lydelse av § 51 regeringsformen;
- nr 57, rörande utredning om ändrad lydelse av 35 § i lagen om sparbanker;
- nr 58, rörande förslag till lag om häradsallmänningar;
- nr 59, rörande lag om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. i skogsvårdslagen den 15 juni 1923 (nr 212);
- nr 60, rörande förordning om upphörande av kronans rätt till storverksträd och ekar å häradsallmänningar;
- nr 61, rörande förslag om ändrad lydelse av § 5 6:o tryckfrihetsförordningen; samt
- nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av § 60 regeringsformen.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

- nr 126, angående rätt till fribiljetter å statens järnvägar för vissa förutvarande järnvägsbyggnadsarbetare; och
- nr 127, angående viss ändring i restindrivningsförordningen.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

- nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utredning rörande reglering av Fyrisån;
- nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelssfond;
- nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i villkoren för lån från statens fjäderfälånefond;
- nr 150, med anledning av väckta motioner om anslag till fullföljande av utredningen och undersökningen rörande vattenavledning från av översvämningar hemsökta marker utefter Emån;
- nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängning av den räntefria tiden m. m. beträffande vissa lån till Virestadssjöarnas sänkningsföretag i Kronobergs län;
- nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till delägare i Sävveåns regleringsföretag i Älvsborgs län;
- nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Mosjöbottens torrlägningsföretag i Örebro län m. m.;
- nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppskov med amortering av två till reglering av Nedre Årån i Jönköpings län beviljade lån från odlingslånefonden;
- nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring av grunderna för statsbidrag till utredning rörande reglering av Övre och Nedre Olandsån i Uppsala och Stockholms län;
- nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till de statsunderstödda växtförädlingsanstalterna;
- nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande under år 1932 av en allmän jordbruksräkning;
- nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en lånefond för inköp av gasgeneratorer för motordrift m. m.; samt
- nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar dels om anslag till understöd åt elever vid specialkurs för lantbruksstuderande dels ock om anslag till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

- nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 185, gjorda framställning angående anslag till folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränssorter;
- nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till allmän levnadskostnadsundersökning;
- nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning eller avlösning i vissa fall av lotsningsbesväret m. m.;
- nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 80, i anledning av väckta motioner om avskrivning av hospitalens till statsverket indragna räntor;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande tulltaxa; och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 31, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd, att utgå av affärsdrivande verks medel m. m.;

nr 32, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 33, i anledning av väckt motion angående beräkning av tjänstgöringstid för rätt till underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa;

nr 34, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap; och

nr 35, angående det under elfte huvudtiteln uppförda ordinarie förslagsanslaget till ytterligare förhöjning i gratialen åt avskedad manskap;

första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om häradsnämnds tjänstgöring;

andra lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckt motion angående beredande vid avstyckning av skydd för hemmanslott med inägojord mot tilldelning av mindre skogsmark än lag avser; ävensom

sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets memorial nr 4, angående ersättning åt utskottets sekreterare.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.51 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 29 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4.30 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 22, 23 och 26 innevarande månad.

Herr statsrådet *Larsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 250, angående anslag till bekämpande av arbetslösheten; och
nr 251, angående anslag till beredskapsarbeten för motverkande av arbetslöshet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till flygövningar;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för utvidgning av Skillingaryds skjutfält;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Ruda—Oskarshamns och Ruda—Älghults järnvägar m. m.;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss lindring i betalningsskyldigheten för statslån till Skara—Timmersdala nya järnvägsaktiebolag;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Härnösand—Sollefteå järnväg m. m.; samt

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 167, i anledning av väckt motion angående viss ändring i gällande expropriationslagstiftning;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 2, 3, 4, 5 och 6 i lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 § i lagen den 22 juni 1928 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus; samt

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 76—80, bevillningsutskottets betänkanden nr 33 och 35, bankoutskottets utlåtanden nr 30—35, första lagutskottets utlåtande nr 37 samt andra lagutskottets utlåtande nr 28.

Vid föredragning av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets memorial nr 4, angående ersättning åt utskottets sekreterare, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren ville besluta, att på morgondagens föredragningslista bevillningsutskottets betänkande nr 33 må uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 250 och 251.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 36, i anledning av väckt motion angående ytterligare begränsning av rätten för skattskyldig att sammanföra inkomster från olika verksamhetsgrenar till en och samma förvärvskälla;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående märkning av kärl, innehållande söta läskedrycker, m. m.; samt

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution eller avkortning av vissa kronoutskylder, som påförts vid Pehr Fricks Fabrikers Aktiebolag anställda personer;

första lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 juni 1923 innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av stadgan den 8 juni 1917 angående hotell- och pensionatrörelse; samt

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels förordning med vissa bestämmelser angående film dels förordning med vissa bestämmelser angående biografier och filmförevisning ävensom av en i ämnet väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.40 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
